

deneme

REFİK DURBAŞ

YASEMİN VE MARTI

ADAM

REFİK DURBAŞ YASEMİN VE MARTI İKİSİ DE BEYAZ

ADAM

Refik Durbaş

•

Yasemin ve Martı

ADAM YAYINLARI
©
Adam Yayıncılık ve Matbaacılık A. Ş.

Bu kitabın yayın hakları ONK Ajans
Ltd. Şti'nden alınmıştır, 1997

Birinci Basım : Ekim 1997

Kapak Düzeni : Erkal Yavi
Kapak Fotoğrafı : Serdar Erbaş

97.34.Y.0016.621
ISBN 975-418-432-1

Refik Durbaş

●

Yasemin ve Martı

Yazılar

ADAM

GİBİ

1983 yılı başlarıydı. Askerliğimi bitirip "Cumhuriyet" gazetesinde "yeniden" çalışmaya başlamıştım.

Sevgili Aydın Emeç, gazetenin kültür-sanat sayfasını yönetiyordu. Benden arada sırada şiir kitapları üzerine yazmamı istedi.

Eleştirmen değildim. Böyle bir şeyi de hiç düşünmemiştim doğrusu. "Şiirlerin sendeki izlenimlerini yaz yalnızca. Bu da yeter," dedi. Bu yazılar işte böyle ortaya çıktı.

Kimi şair için, çok sevdiğim halde fırsat düşmediğinden yazamadım. Kimi şairle konuşma yaptığımdan yazıya sıra gelmedi.

Ama şimdi şöyle bir geriye baktığımda şiir üzerine neredeyse iki yüzün üstünde yazı yazmışım. Hatta kimi şairler için üç-dört yazı...

Kitabın birinci bölümünde bu yazılardan seçmeler yer alıyor. İkinci bölümse "Biraz da Söz Olsun" niyetine bazı konuşmalardan...

Okur, bu yazılar aracılığıyla Yahya Kemal'den günümüze şiir tarihimizin bir özetini edinebilir mi?

Belki...

Daha önce de söyledim, bir eleştiri yazısı değil, bir sevgiyle izlenimler demeti...

Öyle görülmesini isterim daha çok da...

Sevgili Aydın Emeç'i hasretle anarak...

Refik Durbaş, 1992

DİLDE GEZER MESEL GİBİ

(*Yahya Kemal Beyatlı*)

2 Aralık 1884'te Üsküp'te dünyaya gözlerini açmış. Yirminci yüzyıl Türk şiirinin dikkate değer kişiliklerinden biri. Hem yazdığı şiirler, hem düzyazılarında, söyleşilerinde ortaya koyduğu düşünceler bağlamında...

1 Kasım 1958'den beri "serin serviler altında kalan kabrinde..." 30. yılı Yahya Kemal'in ölümünün.

Ölümünden 30 yıl sonra Yahya Kemal'in şiirine baktığımızda ne görüyoruz?

Cumhuriyet dönemi şiirimizde, üzerine en çok yazılanlardan biri Yahya Kemal. 1918'de "Yeni Mecmua"da "Bulunmuş Sahifeler" başlığıyla yayımladığı ilk şiirlerinden başlayarak günümüze kadar gerek şiirleri, gerek düşünceleri tartışma konusu olmuş, onu yere göğe sığdıramayanlar bulunduğu gibi, yazdıklarının "kendisine bir şey söylemediğini" öne sürenler de çıkmış.

Hangi açıdan bakılırsa bakılsın, Yahya Kemal'in Türk şiirinde bir olay olduğu yadsınamaz. Şükran Kurdakul, Yahya Kemal şiirinin özelliklerini şöyle özetliyor:

"1. Yahya Kemal, geçmişi görkemli biçimde devam ettiren çok güçlü bir sestir.

"2. Yeni bir şiir anlayışı getirmiş, Türk şiirinin Batılılaşması yolunda Tevfik Fikret'in başlattığı işi daha köklü aşamalara götürme başarısı göstermiştir.

"3. Biçim ustalığı, dile egemenliği, şiirde bir devrim yapmasına yol açmıştır.

"4. Şiirlerinde tarih bilinci, yeni bir ulusçuluk anlayışına kaynak olur.

"5. Özü yönünden yeni bir dünya görüşü, yeni bir insan anlayışı getiren Cumhuriyetten sonraki yaşam koşullarının, yeni insan duyarlıklarının Yahya Kemal şiirine yansıdığı söylenemez."

Bu yargılara katılmamak elde değil. Bunlar bir yana, işin özü şu: Yahya Kemal'e göre şiir gözle değil, dille yinelenen bir sanat.

"Öz şiir odur ki, dilde gezer mesel gibi mısra."

İşte onun şiir görüşünü özetleyen kendi ağzından bir sözü.

Ayrıca "İnsan âlemde hayal ettiği müddetçe yaşar" gibi dizeleri bugün de bir "mesel" olarak yaşamıyor mu? Bu da onun söylediklerini yazdıklarıyla kanıtladığını göstermiyor mu?

Şu da söylenebilir: Yahya Kemal, düşünceleriyle olduğu kadar yaşam biçimiyle de yazın dünyamızda etkisini duyurmuş bir kişilik. Örneğin sağlığında kitap çıkarmayarak çevresinde bir ilgi odağı oluşturabilmiş.

Şu da var; şiiri "musikiden başka türlü bir musiki" olarak algılamış. Pek çok şiirinin bestelenip şarkı olarak okunması bu düşünceye bağlanamaz mı?

Ölümünün ardından 30 yıl geçti. Ölümün "âsude bahar ülkesi"nde artık o da. "Her seher bir gül açan, her gece bir bülbül öten" o bahar ülkesinde...

Ama şiirleri daha uzun yıllar antolojilerde yer alacak, düşünceleri tartışılacak..! Şiire bakış açımız değişse de kimi düşüncelerine katılmıyor olsak da...

("Cumhuriyet", 2 Kasım 1988)

HÂLÂ GURBETİNDE "KİMSESİZLİĞİN"
(*Kemalettin Kamu*)

18-19 yaşlarında kaç genç, okulunun son sınıfındayken öğrenimine ara verip Kurtuluş Savaşı'na katılmıştır?

Araştırmaya değmez mi?

Kemalettin Kamu da böyle şairlerden. O da 19 yaşında İstanbul Erkek Muallim Mektebi son sınıfındayken Kurtuluş Savaşı'nın başlaması üzerine okulu bırakıp Ankara'ya gidenlerden.

Şiire bu sıralar başlamış, Mütareke'de. İlk şiiri 5 Haziran 1919'da "Büyük Mecmua"da çıkmış. Kurtuluş Savaşı yıllarında "Dergâh" dergisinde yazdıkları asıl ününü pekiştirmiş. Bu, şiirinin birinci dönemi.

1933'ten sonra şiirleri "Varlık", "Kalem" ve "Oluş" dergilerinde yayımlanmış. Bu da ikinci dönemi.

Şiirinin ilk döneminde savaş, yurt, gurbet gibi konuları alçakgönüllü, ama duygulu bir edayla dolamış kalemine. Lirik ve yalın.

İkinci döneminde ise bu havayı korumaya çalışmış, ama şiiri oldukça durağan ve tekdüze artık. Hecenin dar kalıbında boğulup kalmış. Sanki kendisinden sonra gelen hiçbir şairi etkilememiş gibi...

Sağlığında kitap çıkarmamış şairlerden.

Bu şairlerin kimliği de araştırılamaz mı?

Cumhuriyet dönemi aydınlarının bütün özelliklerini üzerinde toplamış. Bir idealist. Bu yüzden kendisini savaşın dışında tutamamış. Başlar başlamaz içinde bulmuş kendisini. Hemen yanı başında Mustafa Kemal'in:

"Bir çetin bilmece sorsam Paşa'dan
Söylemem bir şehir bağışlamadan
Mutlaka İzmir'i isterim anne"

diyecek kadar yanı başında.

"Yeteneği boşa gitmiş bir şairdir." Turgut Uyar böyle tanımlıyor Kemalettin Kamu'yu ve sürdürüyor: "Daha iyi söylemek gerekirse, kendisine, yaradılışına uygun olmayan bir döneme rastlamış bir şairdir. İncedir. Kırıkgönüllüdür, incinmelerin ve gurbetin şairidir, ke-

narlara kuytulara çekilmenin, silinip acı çekmenin ve bunları en güzel söylemenin şairidir aslında." (*Bir Şiirden,* Ada Yayınları, 1983)

Aslında başka da söze gerek yok.

Öleli bugün tam kırk yıl olmuş.

Şiirleri ölümünden sonra Rıfat Necdet Evrimer tarafından *Kemalettin Kamu, Hayatı, Şahsiyeti ve Şiirleri* adlı bir kitapta toplandı.

1958'de Mustafa Gökçe, 1975'te Necmettin Esin'in Kamu'yu ele alan birer kitabı olduğu da söylenir.

En ünlü şiiri "Kimsesizlik"

"Varsın gene bir yudum su veren olmasın,
Baş ucumdan biri buna 'su yok' desin de."

Ölümünden kırk yıl sonra hâlâ "kimsesizliğinin" gurbetinde Kamu.

("Cumhuriyet", 6 Mart 1988)

ADI AYRILIĞIN ADI, HASRETİN, BİR DE GURBETİN
(*Nâzım Hikmet*)

"1902'de doğdum"

Böyle başlıyor "Otobiyografi"n.

Yalın. Yalın olduğu kadar içten.

Ne Göztepe'deki Taşmektep'ten söz ediyorsun, ne Galatasaray Lisesi, ne Nişantaşı'ndaki Numune Mektebi'nden.

Doğduğun kenti bile anmamışsın.

Ya Bahriye Mektebi ve ilk şiirlerin.

16 yaşında, "Yeni Mecmua"da, Mehmet Nâzım adıyla yayımlanan şiirler senin değil mi?

Ama ne önemi var bunların?

Şiirini hayatıyla doğrulamış senin gibi kaç şair var çağımızda?

Yazdığın şiirler ve üzerine yazılanların toplamı dışında, "özyaşam"ından daha uzun yer tutan bir başka şair gösterilebilir mi edebiyatın addiziminde?

Sılada, vuslatta, memleket hasretinde, akşama yağan karda, sevdada, kavgada.

Ayrılığın ağırlığında, suyun şavkında.

Söğütlerin yağmurlu dallarında, salkımında tanelerin, yüreğinin aydınlığında.

Hürriyetin sütbeyaz dokumasında.

Telaşında serçelerin.

Kokusu parmaklarının ucunu yakan sardunya yaprağında.

Saman sarısında başının belası.

"Bende bir kavak ürperir
Nerde olsam sesi gelir
Muhacirliğimden beri..."

Kimi insan otların, kimi insan balıkların çeşidini bilir.

Doğru.
Sense ayrılıkların.
Gurbetin, sürgünün, mahpusların.
Hiçbir şey gideremez iç sıkıntını. Gideremedi de...
Memleketinin şarkıları ve tütünü gibi.
Yüreğinin çantasında insanın, dünyanın, yurdun haberini; ağacın, kuşun, kurdun haberini taşıdın her zaman.
Çiçekli badem ağaçlarını taşıdın.
Olamadığın yerlerde olmanın hasretini taşıdın.
Kederini bir de.
Kanatsız bir kapı gibi açık: Hayatın ve şiirlerin.

"İki şey var ancak ölümle unutulur
Anamızın yüzüyle şehrimizin yüzü"
Şehirlerin şairi.
İstanbul, Moskova, Sofya, Roma, Paris, Prag, Bakü, Havana, Bombay.
Yedi iklim beş kıtanın şehirleri.
Ama en çok da İstanbul.
Anadolu.
Şiirini kavuran o memleket hasreti, o sürgün acısı başka nasıl açıklanabilir?
Ancak böyle soyunup ölüm düşüncesinden giyinir haziran yapraklarını sesin.
Çünkü ölüm kendinden önce yalnızlığını yollamıştır sana.
Ayrılığın kilitsiz kapısı. Senin şiirinle açılır geçen günden gelen güne...

Kilometrelerle umut, tonlarla keder.
Bir ucundan öbür ucuna sayıların: İnanç.

ADI AYRILIĞIN ADI

Senin şiirinde açar en güzel gelincikler, kaktüsler, fulyalar.
Kırmızı karanfiller.
Hapiste sana yıldızları hatırlatmışlardır.
Gül.
Ölümsüz ağaçlar dikmek için çocuklara verdiğin dünya bir de.
Yıldızlar: bulutlar, yağmurlar
Yasemin kokusu.
Bir de sarı sıcakta susamış kavak ağacı...
Dalları yıldızlara değen söğütler.
Sûreti suda çıkan çınar.
Rüzgârda sallanan selvi.
Kokusu acı badem kokulu şiirlerin.

Hayat ve şiir.
Uğruna bir hayat harcamadan şiirin ele geçemeyişi.
Kanıtı: Sen değil misin?
Senin şiirin değil mi?

Korkak, cesur, cahil, hakim ve çocuk.
Ve kahreden ve yaratan.
Ama hiçbir şeyi kullanmayan, sınır tanımaz bir kişilik.
Bu kişiliği bütünleyen bir şiir namusu: Yalansız, riyasız.

Her seher bir tilki geçer şiirinin alt ucundan.

Her şeyin ne çok adı var senin şiirinde.

Toprakta karınca, suda balık, havada kuş.
Şiirinde onların da macerası olmaz olur mu?

Karınca, balık, kuş: Onlar bağışladılar seni.
Bağışlamayanlar: Almışlar yurttaşlık hakkını elinden.
Ne çıkar: "Körler onları görmese de yıldızlar vardır"

Uslanmaz bir dünya muhaciri.

"Zafer aşkın ve hayatındır."

"Ben nerde bitip nerde başlıyorum?"
Şiirin versin yanıtını:
"Memleket toprağındadır kökü
Bedreddin gibi taşır yükü"

"Sen mutluluğun resmini yapabilir misin?" diyeli 27 yıl oldu.
"Mendebur" yürek sana oyun edeli 25 yıl.
Bugün 86 yaşındasın.
Sevdin seveceğin bütün kadınları.
Yazdın yazacağın bütün şiirleri.
Yattın yatacağın bütün hapislerde.
Geçtin geçeceğin bütün şehirlerden.
Hastalandın bütün hastalıklarla.
Bütün uykularını uyudun, gördün göreceğin bütün düşleri.
Bütün yitireceklerini yitirdin.
Ama duruyor bütün diriliği ve yazıldıkları anın tazeliğiyle şiirlerin.

ADI AYRILIĞIN ADI

Ve sen, ve senin adın ve soyadın.
Türkçenin yazıldığı ve konuşulduğu her yerde.
Her biten akşamda, her başlayan günde.
Nice bin yıl duracak da...

Çam tahtasından bir tabutta Anadolu yaylasına gömülmek istiyordun.
Ya da,
Anadolu'da bir köy mezarlığında çınarın altına.
"Vasiyet"in olmadı.
Olacak.
Kaç çeşit ayrılık varsa mezarını süsleyecek.
Kaç çeşit sürgün varsa, gurbet varsa, hasret, mahpusluk, sevda varsa.
İnanmak diye bir inanç varsa.
İçindeki kavak ürperecek ve sesi çiçekler açacak.
Memleketinin şarkıları ve tütünü gibi...

Nerde "yasak" varsa önce orada çiçek açtı şiirin çünkü.

("Milliyet Sanat", 15 Haziran 1988)

ÇOK YÖNLÜ BİR SANATÇI
(*Ercümend Behzad Lav*)

"15 Kasım 1903'te İstanbul'da Şehzadebaşı'nda Letafet Apartmanı'nın Bozdoğan kemerine bakan köşesinde (şimdi 16 Mart Şehitler Caddesi) doğdum."

"Papirüs" dergisinin 1970'te çıkan 46-47. sayısında özyaşamına bu cümlelerle başlamış Ercümend Behzad.

Özyaşamını yazdığı bu tarihe kadar Ercümend Behzad'ın dördü şiir, biri oyun beş kitabı yayımlanmış.

İlk şiir kitabı *S.O.S*'in basım tarihi 1931'i gösteriyor. Ardından *Kaos* gelmiş. *Karagöz Stepte* bir oyun. 1964 yılına kadar sürecek şiir macerası ise *Açıl Kilidim Açıl, Mau Mau* ve *Üç Anadolu* kitaplarıyla tamamlanmış.

1965 yılında ilk dört şiir kitabı yeni baskılarını yapmış.

Son kitabı ise yine bir oyun: *Altın Gazap.*

İlginç olan şu: Ercümend Behzad 1970 yılında özyaşamöyküsünde nedense şiirle ilgili macerasına hiç değinmemiş. Tamamıyla tiyatro ve sinema ile ilgisini kaleme almış.

Kısaca bu tarihlere bakmakta yarar var.

1925 yılına kadar dedesi başta olmak üzere çevresini, yetişme ortamını anlatıyor.

1925-26 dönemi Ertuğrul Muhsin ve arkadaşları: Ferah Tiyatrosu.

1927-30: Darülbedayi. Hortlaklar; Matmazel Julie; RUR; Deyyus; Zifaf Marşı oyunları..

1930-35 yılları arasında gazetelerde gece sekreterliği. Ankara Postası; Karım Beni Aldatırsa; Bir Millet Uyanıyor filmleri.

1935-1943: Ankara'da Matbuat Umum Müdürlüğü'nde yayın şefliği.

1947: Yeniden Şehir Tiyatroları'na dönüş.

1950: İstanbul Konservatuvarı'nda tiyatro ve bale bölümlerini kurma işi.

1962'ye kadar bu böyle sürüp gidiyor.

ÇOK YÖNLÜ BİR SANATÇI

Ercümend Behzad sinema ve tiyatroda unutulmaz kompozisyonlar çizmiş. Ama onun asıl kişiliğini belirleyen yanı şairliği olsa gerek.

İlk şiiri 1926 yılında "Servetifünun - Uyanış" dergisinde çıkmış. Oyunlarında da şiirin etkisi görülmekte.

Ölçülü-uyaklı şiire ilk karşı çıkanlardan. *S.O.S.* ve *Kaos*'ta yer alan şiirlerde gerçeküstücülük ve fütürizmden etkilenmiş. Şaşırtıcı, yeni bir şiirin ardına düşmüş.

Kaos'un önsözünde şunları yazıyordu: "Adalar suyun altından, nasıl toprak damarlarla birbirine zincirli yer kabarcıklarıysa, yüzeye çıkan mısralar da bilincin baskısından kurtulmaya çabalayan, bulanık, etkin, ama toplum dışı, bilinçaltı dünyasının dinamik belirtileridir."

16 Mayıs 1984'te İstanbul'da aramızdan ayrıldı. Şiiri bir tepki şiiriydi, yeniliklerden yana bir atılımın şiiriydi. Dile, sözdizimine önem veren bir şiirdi yazdığı.

Yazık ki ne sağlığında ne ölümünden sonra pek anlaşılamadı şiiri...

Genç kuşaklar adına ondan hâlâ öğrenilecek bir şeyler olmalı...

("Cumhuriyet", 16 Mayıs 1988)

KARASEVDALISI KALDIRIMLARIN
(*Necip Fazıl Kısakürek*)

"Şiirim, türlü tecelli yoluyla Allah'tan gelir ve bütün perdeleri devirerek Allah'a yol açmaya doğru gider. Şiirde baş unsur, fikirle hissin ara çizgileri üzerinde duygulaşmış düşüncelerdir."

Şiir poetikasını kısaca böyle açıklayan Necip Fazıl, şiir yazmaya 1920'li yılların başlarında adım atar. İlk şiirleri, henüz 18 yaşlarındayken, Yakup Kadri aracılığıyla "Yeni Mecmua"ın 15 Haziran - 16 Ağustos 1923 tarihleri arasında, (78-82 sayılar, toplam 8 şiir) çıkar. Daha sonra yazdıklarıyla bu şiirler toplamı 1925 yılında *Örümcek Ağı* adı altında kitaplaşır. 60 yıl kadar sürecek şiir serüveninin ilk konağıdır bu kitap. Halk kütüphanesi sahibi Abdülaziz'in bastığı kitapta 29 şiir yer alır. Kendi içinde "Örümcek Ağı", "Koşmalar" ve "Küçük Şiirler" başlıklarıyla üç bölüme ayrılmıştır.

Hece vezniyle yazdığı bu şiirlerde, "Akşamı duya duya/Sular yattı uykuya/Kızıllık çöktü suya/Sandık bir cenk akşamı"nda olduğu gibi yer yer Kemalettin Kamu duyarlığına yaklaşırken, "Duvara bir titiz örümcek gibi/ince dertlerimle işlediğim bir ağ" ya da "Bu akşam bir ateş duyup etimde/Kadın, kadın diye içimi oydum." gibi kimi şiirlerinde ise alışılmış biçimiyle Faruk Nafiz ve öteki hececilerden ayrılır.

1928 yılında ikinci şiir kitabı *Kaldırımlar*'ı yayımlar. 1924-1928 yılları arasında "Milli Mecmua"da yayımladığı 13 şiirin de yer aldığı *Kaldırımlar* Necip Fazıl'a ilk ününü getirir.

İçimde damla damla bir korku birikiyor.
Sanıyorum her sokak başını kesmiş devler.
Simsiyah camları üzerime dikiyor.
Gözleri çıkarılmış bir âmâ gibi evler.

"Kaldırımlar" şiirinden alıntılanan bu dörtlükte de görüldüğü gibi, çarpıcı benzetmeler bu kitabında daha bir yoğunluk kazanır. Ve içinde damla damla biriken bu "korku" giderek daha çok mistik bir

dünya görüşüyle bütünleşerek, dünyanın ve insanın varoluş nedenlerini sorgulayan metafizik bir anlayışa dönüşür.

"Bir merhamettir yanan, daracık odaların
İsli lambalarında, isli lambalarında. ("Otel Odaları"),

Bir göz gibi süzüyor beni camlardan gece,
Dönüyor etrafımda bir sürü kambur cüce
Fırıl fırıl,
Fırıl fırıl."("Sayıklama")

şiirlerinde çarpıcı benzetmelerin yanında, yeni bir şiir formuna, söyleyiş özelliğine yönelir. Kendini saklamadan içini olduğu gibi döker dizelerine. Hece şiirinin olanaklarını zorlar. Yeni bir söyleyiş biçimi aramaya koyulur. Kendi temalarına bağlı bir duyarlıkla değişik biçimler geliştirmeye çalışır.

Üçüncü kitabı *Ben ve Ötesi* 1932 yılında Semih Lütfü'nün Sühulet Kütüphanesi'nce basılır. *Ben ve Ötesi*'ne 1932'ye kadar yazdığı şiirlerin bir toplamı olarak bakılabilir. Kitap 1922'den 1931'e kadar yıllara göre 10 bölüme ayrılmıştır. Yeni şiirlerin yanı sıra, 1928-29 yıllarında "Hayat" dergisinde yazdıkları dahil, ilk iki kitabı *Örümcek Ağı* ve *Kaldırımlar*'dan da seçtiği şiirler yer alır bu kitabında. Bu arada kimi eski şiirlerin bazı dizelerini de değiştirir. Örneğin *Örümcek Ağı*'nda "Saçların" şiirinin ilk dörtlüğü

"Saçların dökülsün açık göğsüne
Mermer üzerinden geçen su gibi
Bir ince baygınlık çöker gönlüne
Yaz vaktinin gündüz uykusu gibi"

biçimindeyken, *Ben ve Ötesi*'nde birinci dize "Saçların çırçıplak omzundan aksın", üçüncü dize de "İçinde bir ezgin his duyacaksın" biçimine dönüştürülür. Bu işlemi, kimi yerde dizeleri yeni biçimde yazarak, kimi yerde de dizenin yalnızca bir-iki sözcüğünü değiştirerek yapar. "Tüten Ruh" şiirinin ikinci dörtlüğünün "Seni kalpte görür gözünü yuman" ikinci dizesindeki "Seni kalpte" yerini "Yalnız seni"ye bırakır *Ben ve Ötesi*'nde.

Necip Fazıl, bu tür değiştirmeleri daha sonraki yıllarda, daha başka şiirleri üzerinde de yapacaktır. Hatta şiirlerinin adını bile değiştirecektir. "Senfoni"nin "Çile" olması gibi...

Ben ve Ötesi'nden sonra, 23 yıl şiir kitabı yayımlanmaz Necip Fazıl'ın. Ama 1933-1936 yılları arasında yazdıklarını "Varlık" dergisinde yayımlar. 1936 yılında ise, sanat, fikir, aksiyon dergisi olarak nitelediği "Ağaç"ı 17 sayı çıkarır. 14 Mart - 29 Ağustos 1936'da Ankara'da (son sayısı İstanbul'da) yayımlanan "Ağaç" döneminin belli başlı dergileri arasında ilgiyi çeker. Dergide Tanpınar, Ahmet Kutsi. Abdülhak Şinasi, Burhan Toprak, Fikret Adil, Sabahattin Ali, Sait Faik, Dıranas, Sabahattin Eyuboğlu, Tarancı, Cevdet Kudret yazarlar. Bu dönem Necip Fazıl'ın bir şeyhe bağlandığı ve ömrünün sonuna kadar "Çile"sini çekeceği mistisizme soyunduğu dönemdir. Necip Fazıl'ın mistisizmine, metafizik dünya görüşünün tohumlarının serpildiği ürünlerine karşı, yine de belli bir akımın dergisi olamaz "Ağaç"

1945 yılına, daha doğrusu, "Büyük Doğu" dergisinin çıkışına kadar olan bu dönem, Necip Fazıl'ın olgunluk dönemi sayılabilecek, kendi çizgisi içinde en tutarlı, en özgün yapıtlarını verdiği dönemdir. Dinsel-siyasal tavrı giderek billurlaşır. Eski kuşağa cephe alır. Umudunu genç kuşağa bağlamıştır. Bu açılımla 1943 yılında "Büyük Doğu" adıyla bir sanat-edebiyat dergisi çıkarır. Derginin ilk sayılarında Sait Faik, Bedri Rahmi, Dağlarca, Özdemir Asaf, Zahir Güvemli, Celal Sılay, Fahri Erdinç, Oktay Akbal gibi kimi yazarlar ürünlerini sergilerler. Fakat 1945'ten sonra, Necip Fazıl'ın dinsel-siyasal tavrı ağırlık kazanır ve dergi nitelik değiştirir.

Bundan sonra da Necip Fazıl'ın şiiri, zaten başından beri alttan alta var olan metafizik bir dünya görüşünün sınırları içinde yaşamını sürdürür. Bunun sonuçları da 1955 yılında, yine eski kitaplarından seçmeler ve yeni örneklerin yer aldığı *Sonsuzluk Kervanı*'nda somutlaşır.

Daha sonra kendi eliyle seçtiği şiirleri 1962'de *Çile* adıyla yayımlar. Son kitabı ise 1969'da yayımladığı, yine seçmeler ve yeni örnekleri kapsayan *Şiirlerim*'dir.

Nedir Necip Fazıl'ın şiirinin özgün yanı, özelliği? Buna kısaca, tasavvufa dayalı, koyu bir mistisizm içinde, bireyin tutkuya varan duyarlığını işlemesi diyebiliriz. Ölüm korkusu, belirgin bir düşünce ola-

rak açığa vurur kendini şiirlerinde.

Son gün olmasın dostum, çelengim, top arabam
Alıp beni götürsün, tam dört inanmış adam.

dizelerinde de görüldüğü gibi...

Asıl tutkusu şiir gibi görünmesine karşın, çok yazan bir şair olarak tanımlayamayız Necip Fazıl'ı. Kendi şiirini yoğunlaştıran, şiirleri üzerine çeşitlemeler yaparak zenginlikler arayan bir şair de diyebiliriz onun için.

Ver cüceye onun olsun şairlik
Şimdi gözüm büyük sanatkârlıkta

der ama, dünya görüşünün sınırlılığı, ölüm gibi, sonsuzluk gibi belirli temalara ağırlık vermesiyle birleşince şiirinin ufkunu daraltan etkenler olarak çıkar ortaya. Fakat bunun yanı sıra, dünyanın ve insanın varoluş nedenlerini sürekli sorgulayan tavrıyla, kendi deyişiyle şiir "bir gaibi tırmalama hadisesi" olarak gören bakış açısıyla, şiirini sürekli bozup yeniden kurmaya çalışan benzetmeler ve simgeler sistemiyle dengesiz ve çarpıcıdır. İçinde gizemli bir büyü de taşır. Şiirde yapmak istediğini "formu form içinde aşmak" olarak nitelemiştir. Oysa şiirinin asıl çekici yanı, biçim oyunlarından çok, – çünkü belli biçimsel kalıplar kullanmıştır –, içeriği ve söyleyiş biçimindedir. Kuşkusuz, "Kaldırımlar", "Otel Odaları", "Tabut", "Çile" gibi şiirleri yarın da okunan, sevilen şiirler olarak kalacaktır. Ama sanırım bu şiirlerinden çok, dinsel-siyasal tavrıyla çevresinde yarattığı metafizik dünya anlayışının belirlediği bir ilgi alanı konuşulup tartılacaktır.

("Milliyet Sanat", 15 Haziran 1983)

GURBETİ YOKTU ÖLÜMDEN BAŞKA
(*Cahit Sıtkı Tarancı*)

"Benim istediğim şey, içten geleni en doğal, en külfetsiz dille kâğıda geçirmektir. Hoş, bence asıl sorun, söylemek istediğimiz şeyi kullandığımız dilin olanakları içerisinde en mükemmel şekilde söylemektir. Mükemmeliyet ne aruzun, ne hecenin, ne de serbest veznin tekel altına aldığı bir nesnedir. Mükemmeliyet, şairin kullandığı dilden azamiyi koparmasıdır."

Cahit Sıtkı, şiirde "mükemmeliyet" üzerine bunları söylüyor.

Şairlerin şiir üzerine, özellikle kendi şiirleri üzerine söyledikleri, dizelerinde dile getirdikleri açıklayıcı, onları tamamlayıcı ipuçlarına denk düşmeyebilir her zaman.

Cahit Sıtkı'nın yukarıdaki sözleri ise onun şiirini açıklayıcı ipuçlarını taşır görünüyor. Çünkü Cahit Sıtkı'nın şiiri, iki özelliğiyle dikkati çekiyor: Bütün yazdıklarında içten olması ve Türkçenin olanaklarını kullanmadaki başarısıyla şiirde "mükemmeliyet"e ulaşabilmesi.

Ömrümde Sükut; Otuz Beş Yaş; Düşten Güzel ve ölümünden sonra yayımlanan *Sonrası* kitaplarında yer alan şiirlere topluca bakıldığında, bir tek şiiri geliştirdiği görülür Cahit Sıtkı'nın. Onun şiirinde büyük dalgalanmalar, değişmeler göze batmaz. Savrukluğu hoş görmez. Belki de sözcüklere aşırı ölçüde değer vermesidir onu tekdüzeliğin, birörnek şiirler yazar görünmenin sınırlarına ulaştıran.

Ölüm korkusu, aşk ve doğruluk ise Cahit Sıtkı şiirinin manevi temelini oluşturan değerlerdir. Onun ölüme bakışını şöyle tanımlıyor Adnan Binyazar:

"İnsanın varlığına inanması ve yokluğunun bilincine varması ikilemi, Cahit Sıtkı'nın şiirinin temelini oluşturan ana öğelerden biridir. Sevinçlerinde de karamsarlıklarında da bu ikilem, hiç etkisini yitirmemiştir. Bir yandan cıvıl cıvıl bir 'bahçe'nin imgesini yaşama sevincine dönüştürürken, bir yandan da bu cıvıl cıvıl bahçeyi 'mezarlık' çağrışımı ile bütünlemeye çalışır."

Bu yüzden mi hep "ölüm şairi" olarak anılagelmiştir?

Bu tanımla da geçer edebiyat tarihlerine. Gerçi "bahçe" yaşama sevincinin, "mezarlık" ölümün simgesidir. Bu yüzden Yahya Kemal şiiriyle Garip şiiri arasında bir yerde durur. Turgut Uyar'ın deyişiyle, "Bütün yeteneklerine, bütün sağlam sezgilerine karşın bir yitik kuşağın, bir 'araya gitmiş kuşağın' şairidir Cahit Sıtkı. İyi bir divan-hece uygulayıcısı, kötü bir gözlemci."

Şiiri hayatıyla iç içe görünür, ama yaşadıklarının pek izine rastlanmaz yazdıklarında. Yahya Kemal'de olduğu gibi gününü sarsan büyük olayların yankısı vurmaz şiirlerine.

Bu onun değil, kuşağının yanılgısıdır belki de...

Cahit Sıtkı 46 yaşında, genç denecek bir çağda aramızdan ayrıldı. Geriye 4 şiir kitabı, Ziya Osman'a yazdığı mektupları ve sayısı 22'yi bulan öyküleri kaldı. "Otuz Beş Yaş" denince hemen onun adı akla geliyor bugün de...

Peki niye sevilir, niye tutulur Cahit Sıtkı?

Bu sorunun yanıtını şöyle veriyor Turgut Uyar: "Çünkü sıradan aydının bütün ortalama özlemlerini ve değişiklik sezgilerini taşır."

Kendisi de ayrımında değil mi bunun?

Her mihnet kabulüm, yeter ki
Gün eksilmesin penceremden!

("Cumhuriyet", 13 Ekim 1986)

YÜZÜ, YALNIZ YÜZÜ YAŞIYOR ŞİMDİ ŞİİRLERDE
(*Orhan Veli Kanık*)

Orhan Veli. Ünlü "Yazık Oldu Süleyman Efendiye" dizesini bulup söyleyen... Pek biçimli olmamakla birlikte burnu, kulağıyla her şeyden önce insan. Bir evde oturup, bir işte çalışıyor. Ama ne başında bulut gezdirmiş, ne sırtında "mühr-i nübüvvet." Ne İngiliz kralı kadar mütevazı, ne Celal Bayar'ın ahır uşağı kadar aristokrat. Malda mülkte gözü yok, ama ıspanağı çok seviyor. Hele pufböreğine bayılıyor. En yakın arkadaşları Oktay Rifat'la Melih Cevdet. Pek saygın bir de sevgilisi var, ama adını söylemiyor (Onu da edebiyat tarihçileri bulsun). Önemsiz şeylerle uğraşıyor, meşgul olmadığı "ehemmiyetsiz"lik yalnızca "üdeba" arasında. Bilemediği belki bin bir huyu daha var. Hepsini burada sıralamanın gereği var mı? Nasılsa onlar da bunlara benziyor.

Orhan Veli. Ölümünden sekiz yıl önce, yani henüz yirmi sekiz yaşındayken böyle çiziyor yaşamının resmini "İnkılapçı Gençlik"te çıkan "Ben Orhan Veli" adını taşıyan şiirinde.

Bir de yirmiden fazla baskıya ulaşan şiir kitapları: *Garip, Vazgeçemediğim, Destan Gibi, Yenisi, Karşı.*

Nasrettin Hoca Hikâyeleri.

Nesir Yazıları, Edebiyat Dünyamız, Bütün Yazıları.

Şiirden oyuna on iki çeviri kitabı.

Bir de edebiyatımızda en büyük kavgalardan birini çıkarması.

Orhan Veli. Otuz altı yıla sığan bir yaşam dilimi üzerine bugün onun ölümünün tam otuz beşinci yılında başka söze gerek var mı? Neydi onu dünden aşırıp bugüne ulaştıran?

Cemal Süreya'nın deyişiyle "şiire kasket giydirip onu sivilleştirmesi mi?"

Öyküde Sait Faik, şiirde Orhan Veli. Edebiyatı devlet katından halkın arasına indirmediler mi? "Göllerde bu dem bir kamış olan" şiiri, "rakı şişesinde balık" haline dönüştürmediler mi? Sırtlarından "mühr-i nübüvvet"i çıkarıp, halk arasında halk gibi kasketle, pazen gömlekle dolaşmadılar mı?

Bu soruları ancak "doğru"yla karşılayabiliriz bugün.

Bu kavgayı yaparken de bunun bedelini özellikle Orhan Veli'nin yazılarıyla değil, şiiriyle ödemesi. Bu, "doğru"nun arka yüzü de bu olabilir.

Orhan Veli, edebiyatta eskiye karşı verdiği kavgayı yalnız ve yalnız şiirleriyle, yani "yeni" şiirin nasıl olması gerektiğini "bizzat" o şiiri yazarak verdi de denebilir.

Mısra yok bu şiirde, ölçü yok, müzik, imge, kafiye yok. Güzellik de yok. "Sıradan" insanın "sıradan" şiiriydi yazılması amaçlanan.

Gün olur, denizden yeni çıkmış ağların kokusunda alıp başını giden, gün olur, başına kadar mavi, başına kadar güneş, gün olur deli gibi yelkovankuşlarının peşi sıra ada ada dolaşan...

Bu hayatın "olağan" şiirini yazması, taklitlerinin olağanüstü çoğalmasını sağladı da denebilir. Şiiri eskimeye yüz tuttuysa, daha doğrusu eskir gibi olduysa taklitlerinin çoğalması yüzünden oldu belki. Ama ölümünden otuz beş yıl sonra o iliklerinde duyduğu yaşama sevinci, onun şiirinde hâlâ yeni bir şeylerin durduğunu, yeni bir şeylerin yaşadığını sezinletiyor. Çünkü nice taklidi silinip gitti, onun şiiri ise hâlâ yazıldığı günlerdeki gibi dimdik ayakta.

Bu da az şey mi?

Şiirini Nâzım gibi bir felsefi temele oturtamadığı söylenebilir. Hatta şiirinin tarihi, coğrafi sınırlarının belli olmadığı da ileri sürülebilir. Ama zaten bunlar da Orhan Veli şiirinin kaygıları değildir ki.

Ölümünden otuz beş yıl sonra geriye baktığımızda bütün dar kalıpların dışında özlediği gibi yaşamak isteyen bir insanın şiirini yazmasıyla hâlâ da gündemde değil mi kavgası?

Rauf Mutluay'ın dediği gibi, belki de "yaşamayı bu kadar cömertçe özlediği içindir ki genç öldü" Orhan Veli.

Daha yaşasaydı şiirini hangi koyaklardan geçirirdi diye yerinmenin bir anlamı yok bugün. Şiirin burcuna diktiği yerde öylece durup duruyor yaşama sevinciyle "avare" bayrağı, "meşgul olmadığı 'ehemmiyetsiz' sadece üdeba arasında."

İstanbul'da Boğaziçi'nde, Veli'nin oğlu bir fakir Orhan Veli olarak. Tarifsiz kederler içinde. Fıstıklar arkasından beyaz bir ayın doğuşunu kalbinin vuruşundan anlayarak. Bakakalıp giden geminin ardından dünya güzel diyerek, ama kendini denize atamayarak.

Dünya güzel diyerek genç ömründe "basitlik, iptidailik, alelade-

lik saplantılarından" sıyrılıp "tek insanın halinden insanlığın haline doğru" nice genç şiirlerin ilk dizelerini kaleme almaya hazırlanırken.

"Şairce yaşamak" tutkusunu yüzünden asla silmeyerek, genç öldü.

Yüzü, yalnız yüzü yaşıyor şimdi şiirlerde...

("Cumhuriyet", 14 Kasım 1985)

YASEMİN VE MARTI:
İKİSİ DE BEYAZ
(*Oktay Rifat*)

Son kitabı *Koca Bir Yaz*'daki "Bir Sultan" başlığını taşıyan şiiri şu dizeyle bitiyor Oktay Rifat'ın:

"gence yaşlıya bakmıyor bu değirmen"

"Değirmen" şairlere de bakmıyor.

Ve Oktay Rifat da bundan böyle yazacaklarıyla değil de yazdıklarıyla aramızda olacak artık.

Âşık Merdiveni'nin sonu böyle ölüm merdiveni mi?

Hep böyle mi dönüyor değirmen?

Dilsiz ve çıplak...

Elli yıla yaklaşan bir şiir birikimi.

Hangisini anlatmalı.

Orhan Veli ve Melih Cevdet Anday'la Garip şiirinin üçüncü ayağı.

"İkinci Yeni" bulvarının *Perçemli Sokak*'ı.

Elleri Var Özgürlüğün: 27 Mayıs anayasasında onun da parmak izleri yok mu?

Ve hâlâ denize doğru konuşuyor: *Bir Cigara İçimi.*

Bir elmada evlere bir mevsim dolduran şair.

"Şiir olmasaydı, yaşama dediğimiz oluşun çarklarından biri eksilirdi. Belki kıyamet kopmazdı, ama insanlar sevişmez, öpüşmez, yarınların yeni düzenine şiirli dünyanın hızıyla kavuşamazdı."

Ya şiirimizde bir Oktay Rifat olmasaydı?

Kıyamet kopmazdı ama Türkçemiz mutlaka çıplak, şiirimiz dilsiz kalırdı.

Dönemlere değil ödüllere ayırmalı şiirinin yaşadığı evreleri.
Karga ile Tilki: 1955 Yeditepe Şiir Armağanı.
Şiirler: 1970 Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü.
Bir Cigara İçimi: 1980 Sedat Simavi Vakfı Ödülü.
Dilsiz ve Çıplak: 1984 Behçet Necatigil Şiir Ödülü.

Tabağında bir bulut, kadehinde gökyüzü...

Okul dergisi "Sesimiz"i saymazsak, ki buradaki şiirleri hiçbir kitabına girmemiş, ilk şiirlerini 22 yaşında "Varlık" dergisinde yayımlamış. ("Ezâ," 15 Aralık 1936)

"Göründü gökyüzünde martılar
Nerede hasret kaldığım deniz?"

Gökyüzünün martılarla örtüldüğü bir gün, Orhan Veli ve Melih Cevdet'le gelen Garip'lik. Orhan Veli'nin deyişiyle "her türlü şairanelik ve sanatlardan uzak, akılla yazılan, ölçü ve uyaktan arınmış şiir"ler.

Yıl: 1937.

Defler vuruldu önceden
Sazlar çalındı inceden
Döşek sermişler yoncadan
Bir nur doluyor cismime

Yıl: 1945: Güzelleme. İlk kitabı.

Halk şiirinin biçimlerine öykünerek ölçüyü uyağı kullanmış. *Garip*'teki şiirleri yazan o değil sanki.

Şöyle diyor Cemal Süreya: "Daha ilk şiirlerinde beliren bir özelliği var Oktay Rifat'ın: Birdenbirelik.
Birdenbirelik; Daha sonra bütün şiirlerinin izleği olacak.

Adı üstünde *Yaşayıp Ölmek Aşk ve Avarelik Üstüne Şiirler.*
Küçük adamın ruh hallerinden toplumculuğa yöneliş.

Aşağı Yukarı ve *Karga ile Tilki.*
Özgür bir söyleyişin dip sularına şiirini oltasını bıraktığı yıllar:

Şu zeytin yağlı dolma
Yemek değil rezalet
Rezalet rezalet
HÜRRİYET MUSAVAT ADALET

"Kelimeleri kullanmak, göz önüne birtakım görüntüler getirmek, gerçekle oynamak, gerçeği kurcalamakla birdir."
Sonuç: Perçemli Sokak.
Her sözcük kendi başına özerkliğini kazanma yolunda.

Hürriyet rüzgârlı bayrağı oldu
Bize yeten aydınlığı sevdamızın

"Telefon": İşte onun şiirinin aydınlık kilometre taşlarından biri daha.

Tek tek saymanın bir anlamı var mı?

Âşık Merdiveni'ne *Perçemli Sokak*'tan geçip gelmedi mi?
Elleri Var Özgürlüğün.
Şiirler. Yeni Şiirler. Çobanıl Şiirler.
Bir Cigara İçimi.
Elifli.
Denize Doğru Konuşma. Dilsiz ve Çıplak.
Koca Bir Yaz. "Çekirdek içleyerek" geçirilen koca bir yaz.

Tümünün ortak paydası: Şiirin bir dil oluşunu kavratması. Türkçenin olanaklarını sonsuzca kullanmanın yollarını araştırması.

Memet Fuat'ın deyişiyle "Her türlü biçimi, bu arada eski kalıpları çağdaş şiire kazandırışı, şiirlerinin yapısını işlerkenki yenilikçi, araştırıcı yönelişlerini hep bir kusursuzluğa ulaştırışı...

Güzel günlerin sokaklarının şairi.

Köşe başında insanın yakasını bırakmayan leylak kokularının şairi...

Güneşi elinde elmaşekeri gibi taşıyan günlerin şairi...

Yasemin ve martı. İkisi de beyaz.
Ama ölüm kara.
Oktay Rifat'ın elleri artık kalem tutmayacak.

Oysa şiirleri nice yıllar kalemlerin beyaz uçlarından özgürlüğü, aşkın, avareliğin, ölümün ve yaşamın şiirlerini Türkçenin ırmağına damıtacak.

Son sözü yine o söylesin. Turgut Uyar'a göre hiçbir kitabına almadığı bir şiiriyle o söylesin:

GÜVERCİN

San Marco meydanında dost olduğum güvercin
Bir Alman misillemesinde
Kurşuna dizilmediyse eğer
Venediğe gider
Ben kuşumu bulurum
Ben kuşumu bilirim
Milyon güvercin içinde

Bilinir milyon şair içinde de Oktay Rifat: "Ölüleri kumlarıyla örterken zaman."

("Milliyet Sanat", 1 Mayıs 1988)

"GENÇ" BİR ŞAİRDEN DEĞİŞİK TATLAR, USTA İŞİ ŞİİRLER
(*Melih Cevdet Anday*)

Tanıdık Dünya, günümüzün usta şairlerinden Melih Cevdet Anday'ın son dönem ürünlerini kapsıyor. "Değiştirmeler", Karacaoğlan'ın Bir Şiiri Üzerine Çeşitlemeler" ve "Su Akar Çağlamadan" ara başlığıyla üç bölümden oluşan kitapta 27 şiir yer alıyor. Abidin Dino da kitaba 22 desen yapmış. Hemen her şiire neredeyse bir desen. "Yeditepe"nin 1960 öncesi şiir kitaplarını anımsamanın sırası değil mi şimdi?

Melih Cevdet Anday, yıllar yılı "her sözcüğünü, her kavramını aklın, mantığın ince süzgecinden geçiren şair" olarak tanımlanagelmiş. *Tanıdık Dünya*'da ise bu "ince süzgeç"in hemen yanı başında duygunun, duygusallığın yer aldığı gözlemleniyor.

Tanıdık Dünya'yı şöyle özetleyebilir miyiz:

Yaprak sabahın ucunda
Toprağa inen arı
Bunca değişme, sayısızlık
Bunca ölüm ağacı

Ama özellikle şu sözcüklerin altını mutlaka çizerek: Değişme, sayısızlık, ölüm.

Belki hiçbir şey değişmedi,
Düş de, gerçek de

dese de bir şiirinde Melih Cevdet Anday, sürekli değişimden, değiştirmeden yana. Bu yüzden kitabın ilk bölümünün adı "Değiştirmeler" değil mi? "Tartıya kalmaz sözcükleriyle" değişik ve yeni imgeler kurar, "soluk güllerden güneş yağmuru ağırbaşlı göğün altında" çarpıcı görüntüler çizer. Sahipsiz kent sessizliğindir. Uyuyan kırlangıç gibi uyanır öğle. Rüzgâr yaşlıdır, gök ağırbaşlı. Yağmurun kum saatidir sabrını büyüleyen. Karanlığı eliyle yoklar ve bulur ışığını.

Bu imge dizisi "biçim" olarak da değişik bir düzen içinde sunulur. İlk bölümdeki şiirler 6 üçlükten ve bir son dizeden oluşmuştur. Birinci üçlükteki dizeler daha sonraki dizelerde zaman zaman yinelenir.

Bu bölümün ilginç bir şiiri de "7" numaralı şiirdir. Şiir dize dizedir ama dizeler birbirine eklenmiştir. Biri bitmeden öteki başlamadadır. Soluk almadan okunur.

Sayısızlık, özellikle de ölüm Melih Cevdet şiirinin ana temalarından. Bunlara ses ve sessizlik de eklenebilir mi? Belki bu yüzden "Sayıları bilmem, nesneyi de" diye not düşülmüştür bir şiire.

İkinci bölüm Karacaoğlan'ın bir şiiri üzerine çeşitlemeler.

Kalk gidelim atım, harap haneden
Kısmetimiz versin Mevlam yaradan
Eğrikol'a varam, yedirem atım
Eğrikol'da yatalım atım

dörtlüğüyle başlayan şiirini almış Karacaoğlan'ın, bu şiirin izini sürerek değişik bir tadın çarpıcı ve yeni bir duyarlığın şiirini yazmış. Kimi yerde Karacaoğlan'ın dizelerini aynen kullanmış:

Maraş'tan ötesi uzak bir yoldur
Bu gece Göksun'da yatalım atım (5. şiir);
Atım sende küheylanlık varsa (8. şiir)

Ama önemli olan bu değil. Melih Cevdet birçok dizeyi de yeniden yorumlayıp, yeniden yazmıştır.

Aksu'yun köprüsünü geçerim konuşkan bir arı ile (Aksu'yun köprüsün geçtikten geri)-

Kısmetimiz varsa bu gece Maraş'ta yatarız (Bu gece Maraş'ta yatalım atım),

Öğle namazını Göksun'da kılarız, sisle birlikte (Öğle namazını Göksun'da kıldır) gibi...

Şiirlerin dip suyunda yatan ise ayrılıktır. Gençliğinin karını ocağa serpmiştir. Yaşlanmış bir yağmur gibi kararmıştır. Uzaklara

yağan kar gibidir bilmediği yılları. Ve kanatsız uçan sabahın ardından yola çıkmıştır atıyla... Karacaoğlan da seherde yola çıkmamış mıydı atıyla "gece yâr koynunda yatmak için?.."

Melih Cevdet, Karacaoğlan'ın hemen tüm sözcüklerini kullanıyor. Ama Karacaoğlan şiiri yazmıyor. Karacaoğlan'dan çok halk şiiri geleneğini günümüz açısından yeniden özümseyip yorumluyor, yeni biçim arayışlarına yöneliyor.

Üçüncü bölümdeki altı şiirde küçük fırça darbeleriyle görüntüler çizilmiş. "Güneş çiçeği kokluyordu, gün martı ile uçuyordu" gibi. Varlıkla anlam, düşle gerçek bir arada. Ölüm, bu şiirlerde de dip sularda: "Boşluğu çamla doğrultan ölüm.

Tanıdık Dünya, Melih Cevdet Anday'ın şiir çizgisinde önemli bir nokta. Söylemek istediğiyle, söyleyiş biçimiyle değişik tatlar alınacak usta işi şiirler. Hem de "genç" bir şairden üstelik...

("Cumhuriyet", 23 Ağustos 1984)

SOMUT MALZEMEDEN SOYUT ÂLEME
(*Asaf Hâlet Çelebi*)

"Efrenci 29 Kânunu Evvel 1907'de Cihangir'de doğmuşum. Babam Umumi Harbde ve Osmanlı İmparatorluğu zamanında Dahiliye şifre müdiri olan Said Hâlet Beydir. Ceddim birinci Hamid zamanında sadrıazam olan Derviş Paşa'nın hazinedarı olan Nazif Çelebi isminde biri imiş."

29 Kânunu Evvel 1907, yani bugünkü dille söylersek 29 Aralık 1907 tarihinde dünyaya gözlerini açan Asaf Hâlet Çelebi, 1933 yılında kendi el yazısı ile kaleme aldığı yaşamöyküsüne bu cümlelerle başlamış.

Daha sonra şunları öğreniyoruz:

Sekiz yıl Galatasaray Sultanisi'nde okumuş. Bir ara Sanayi-i Nefise Mektebi'ne girmiş, fakat üç ay sonra ayrılmak zorunda kalarak öğrenimini Adliye Meslek Mektebi'nde bitirmiş. Üsküdar Asliye Ceza Mahkemesi'nde zabıt kâtipliğinden sonra Osmanlı Bankası ve uzun yıllar Devlet Deniz Yolları İdaresi'nde çalışmış. Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde kütüphane memuruyken 15 Ekim 1958 tarihinde Gureba Hastanesi'nde ölmüş.

Asaf Hâlet Çelebi'nin bugün 30. ölüm yıldönümü.

Ölümünden 30 yıl sonra bugün nedir Çelebi'yi önemli kılan?

Yalnızca şiirleri, belki de şiir üzerine yazıları diyebiliriz. Ama klasik edebiyatımızla Doğu-Batı edebiyatını iyi bilen, bu edebiyatlar üzerine inceleme ve çevirileri de olan Çelebi'nin bu yönünün de altının çizilmesinde yarar var.

1942'de çıkan *He,* 1945'te yayımlanan *Lâmelif* ve bu iki kitaba yeni şiirlerinin eklenmesiyle 1953'te basılan *Om Mani Padme Hum* adlı şiir kitapları dışında Çelebi'nin ilgi odakları şöyle sıralanabilir: Mutasavvıf şairlere ilişkin inceleme ve çevirileri, Mevlana ve Mevlevilikle, Osmanlı kültürüyle, Budizm ve Buddha ile ilgili çalışmaları, Fransızcadan çeviriler ve Fransızcaya yaptığı çevirileri.

Sayıları 15'i bulan bir kitap listesi, 51 yıla sığdırdığı yaşam çizgisinde Çelebi'nin renkli ve canlı kişiliğinin de göstergesi sayılmalı.

Bu göstergenin öteki yüzü ise şiirlerini topladığı *Om Mani Padme Hum*'un günümüzde de hâlâ basılıp okuruyla buluşması değil mi? Yeni şiirin oluşumundaki etkisi yadsınabilir mi?

1954'te "İstanbul Dergisi"nde yayımlanan "Benim Gözümde Şiir Dünyası" başlıklı yazıda şiire bakışını şöyle yorumluyordu:

"Şair hiçbir zaman aşktan ve kederden bahsetmediği halde bu mefhumları müşahhas kelimelerle çok vazıh olarak ifade edebilir. Mesele esasen müşahhas malzeme ile mücerred olan hayali yaşatabilmektir. Yani mücerred mefhumlu kelimelerden mümkün mertebe soyunmuş olan ve toplu bir halde mücerred bir mana anlatan ve bize o ihsası veren ruh anının ifadesini taşıyan şiirdir."

Bu anlamda bir düş ve duygu şairinden çok, bir sezgi şairi.

Soyut şiir anlayışının edebiyatımızdaki ilk örneklerinden biri. Saf şiirin de.

Çelebi'nin ölümünden sonra şiirimiz nice koyaklardan geçti. Ama yine de O'nun şiirinden ve şiir üzerine yazdıklarından – kimisine katılmayabiliriz – çıkarılabilecek derslerin güncelliğini koruduğu ortada...

("Cumhuriyet", 18 Ekim 1988)

DURGUN SUDA BİR DAMLA
(*Orhon Murat Arıburnu*)

"Durgun bir suya damladım sanki... Halka halka genişledim, çoğaldım... Bakıp geçmedim... Gördüm, düşündüm... Derinse indim... Dağsa tırmandım... Gökse, uçtum... Her olayı hocam bildim, sevdim sarıldım... Ama üzüldüm, ama güldüm... Her gelene kapımı, yüreğimi, aklımı açık tuttum... Getiren oldu... Götüren oldu... Getirenle doldum, götürenle doldum... Akarsular yolunu kendi bulur... Durmadam aktım... Bunu iyi bildim..."

Orhon Murat Arıburnu, 15 Haziran 1982'de Berlin'de bu sözcüklerle açıyordu dünyaya, kendisine ve şiirine "kapı"sım.

71 yıldır açık duran bu kapı, 11 Nisan 1989 Salı günü bir daha açılmamak üzere kapandı.

Arıburnu da artık şiirleriyle aramızda yaşayanların safında yerini almış bulunuyor.

Kimdi Arıburnu?

İki üç sözcükle: Şair, oyuncu, yönetmen, senarist...

Ya da Sait Faik'in diliyle söylersek "Her kelimesi, her çizgisi, her jesti orijinal olan bir sihirbaz."

1918 yılında İstanbul'da doğmuştu. 1935'te Konya Askeri Ortaokulu'nu bitirdikten sonra 1938'de Haydarpaşa Lisesi'nde ortaöğrenimini tamamlamıştı. Hukuk öğrenimini yarıda bırakıp Alman Filolojisi'ne geçmiş, öğretmenlik, "Tasvir-i Efkâr" gazetesinde muha-birlik ve düzeltmenlik yapmış, İstanbul Belediyesi Hukuk İşleri'nde çalışmıştı.

Bunlar onun yaşamının düz çizgileri. Asıl yaşamı ise sinemada, şiirlerde, oyunlardaydı...

İlk şiiri 1936 yılında "Edebiyat Dergisi"nde çıkmıştı. Bu dönem ürünlerini 1940'ta *Kovan* adlı kitabında topladı.

1940'larda çıkan "Gün", "Varlık", "Genç Nesil", "Yeditepe", "Küçük Dergi", "Yenilik", "Gelecek" gibi dergilerde şiirlerini yayımlamıştı.

1947 yılında Türkiye'de ilk kez bir şiir sergisi açmıştı.

Bir maceraperest, kendinden sürgün...

Şiirinin özellikleri neydi öyleyse?

Çoğu kısa şiirler... İronik buluşlar, alay ve yergi, şiirinin başlıca öğeleri... Şairanelikten arındırılmış gündelik bir dil... Şiirinde biçim denemelerini öne çıkarması...

Yönetmen olarak Türk sinemasının geçiş dönemi temsilcilerinden biriydi. Şiirde de Garipçilerle toplumcu şairler arasında bir yer edindi kendine. Biçim olarak Garipçilere yakın, konuları ele alış açısından toplumcu şairlerin yanında...

Arıburnu, 1980'den sonra Almanya'da. Bu dönem ürünlerini de 1982'de *Bu Yürek Sizin* adlı kitabında toplamıştı.

Türkiye'de ne kadar yankısı oldu bu kitabın? Kaç kişi gördü, okudu? Kimbilir?

1985 yılında şiirlerinden seçmeleri Buruk Dünya başlığıyla yayımladı. *Buruk Dünya* yılların getirdiği bir kırgınlığın ifadesi miydi?

1972'de yayımladığı *İnsan Gürültüye Gitmese* adlı oyunu da öyle...

Bir buruk dünyada insan gürültüye gitmese...

Arıburnu da artık gürültüye gitmeyen şairlerden.

Şiirinin durgun suda bir damla olması bunun kanıtı değil mi?

İnsan olmanın, özgürlüğün, eşitliğin, sevmenin ve sevilmenin bir damlası... Barışın ve sevdanın, kardeşçe paylaşımın... Emeğin...

Son şiirlerinden birinin adıyla soruyordu:

Yetmez mi?
Önce ozanlar ölsün
Sonra, hiç kimse.
Varsın ozansız kalsın dünya
Barışı
İnsanlığı
Sevgiyi
Yarattılar ya!

Evet, her gelene "yüreğini ve aklını" açık tutan kapısı iki gün önce kapandı Arıburnu'nun.

Şairler adına bir kez daha sormak gerek ölüme: Yetmez mi?

("Cumhuriyet", 13 Nisan 1989)

DÜŞLERİ ÇİÇEK, YAŞAMASI ŞİİRDE
(*Fazıl Hüsnü Dağlarca*)

"Yapıtlarımın ilki dışında hepsi bir bütünlük taşır. Bunlar belki de bilinçaltındaki kalıcılık isteğimdir. Yapıtlarımın hepsi bakışlarımdır benim. Onlarla görmek isterken, görünürüm de. Görmek istediklerim, göründüklerimin bin katıdır."

Fazıl Hüsnü Dağlarca, ilk basımı 1935 yılında yapılan *Havaya Çizilen Dünya* adlı ilk yapıtıyla, sayıları 70'i aşan daha sonra yazdıkları arasındaki bağıntıyı böyle açıklıyor:

Çiziyorum havaya dünyamı bir çiçekle
Ve hayran bakıyorum bu rüya gibi şekle.

Dağlarca'nın *İlk Yapıtla 50 Yıl Sonrakiler* başlığı altında yayımlanan şiirleri başta, "kendi başına bir okul" kimliği taşıyan bir şairin ilk şiir kitabıyla son yıllarda yazdıklarını bir araya getirmesiyle dikkati çekiyor.

Sezgiden akla, söyleyiş savrukluğundan şiirsel bir yapı bütünlüğüne, doğanın metafiziğinden yaşayan, soluk alan insan gerçeğine... Yalnızca yapıtlarının adlarını saymak bile Türk şiirindeki Dağlarca gerçeğinin altını çizerek de olsa, onun 50 yıllık şiir serüveninin geçirdiği evrimi aydınlatmaya yetebilir mi? Bu, bir yerde bir şairi büyük şair yapan öğelerin irdelenmesi anlamına gelmez mi?

Bir sezgiler, sezinleyişler toplamı da diyebiliriz *Havaya Çizilen Dünya* için. Bu yüzden mi parça parça dağınıktır? Çağrışımların korkunç uçurumunda boy atmıştır?

"50 Yıl Sonrakiler" bölümünü oluşturan şiirler ise, kendi içinde bütünlüklerini de taşırlar: Aklı ve sezgiyi, çağrışım ve duyarlığı, düş içindeki uyanıklıkla yaşamdaki gerçek uykunun sayısız değişkenliğini de gündemine getirerek mayasında şiirin.

"Akşamcı", dörtlükler halinde yazılmış bir içki ve içkievleri, doğrusu da içenler güzellemesi. Soyutlama oranı yer yer bir mantık

çizelgesi olarak boy gösterse de dizelerde hangi köşeden bakılırsa bakılsın, neresinden okunursa okunsun kendi kendini bütünleyen bir uzun şiirin bilinçle renk ayrımı yapılmış kristal bir büyük panosu gibi. Kimsenin kimsenin yüzünü görmediği, ama hepsinin birbirinin içyüzünü gördüğü bir büyük pano. Bir yanı yalnızlığa benzer, öbürü yalnızlıklara...

"Dişiboy" bir konu bütünlüğü içinde Nepal'den Filipinler'e, Çin'den Meksika'ya çeşitli ülkelerin kadınlarına yazılmış bir sevgi armağanı, somut bir aşkın düşsel tanıklığı. Yer yer erotik motiflerle bezeli. Öpünce büyür aydınlık. Soyunmuşluğu deniz diplerinden dışarı vuran memeleriyle gösterir kendini. Karanlık kıpkırmızı dudaklarındadır, yeniden çiftleşir yıldızlar ve kadın erkek karışır birbirine.

"Toprak Altındaki Ses" bölümüyle 4 boş sayfa ve "İçindekiler"den başka bir şey yok. Birkaç şiir adı: Soru, İçi Yıldızdolusu İn, Sömürge, Doğan Avcıoğlu'yu Uğurlama. Bir küçük dipnotu: "Bu yapıtın şiirleri son düzeltileri yapılamadığından yayımlanamıyor. Okuyucuların anlayışla karşılayacağına inanıyoruz."

Kitabın son bölümü "Sayılarda" Bu şiirler de kendi bütünlükleri içinde Dağlarca'nın sayılarla hesaplaşması. Bir anlamda "sayıların evrensel eşitliği" üzerine çeşitlemeler. Yaşamın anlamının sayılar düzleminde yeniden yorumlanışı.

İlk yapıtla 50 yıl sonra yazılanlar yan yana getirildiğinde gerek öz, gerek biçim ve dil tadı olarak yalnız "kendisi" olan bir şairin gerçekle düş dünyası arasındaki gelgitte bir "süreklilik" çabasının arayışı da denilemez mi?

Dağlarca'nın büyüklüğü de bu arayışın derinliğinde değil mi zaten?

("Cumhuriyet", 27 Ağustos 1985)

AYDINLIĞIN DAR KAPILARINDA
(*Rıfat Ilgaz*)

Ocak Katırı Alagöz, Rıfat Ilgaz'ın onuncu şiir kitabı. *Kulağımız Kirişte* 1983 yılında çıktığına göre, *Ocak Katırı Alagöz* son beş yılın ürünlerini kapsıyor.

Buna karşın geniş oylumlu bir kitap değil *Ocak Katırı Alagöz*. Hepsi hepsi on beş şiir. Ama Rıfat Ilgaz'ın şiir çizgisinde önemli bir yeri var.

Önemi de şuradan geliyor: Rıfat Ilgaz'ın şimdiye kadar yazdıklarının bir bileşkesi. *Yarenlik*'ten *Kulağımız Kirişte*'ye uzanan eğride onun şiirinin birçok temel taşını barındırıyor.

Şöyle de söylenebilir: *Ocak Katırı Alagöz*, Rıfat Ilgaz'ın hem toplumsal çelişkileri vurgulamasının, hem de yaşamı çevresinde oluşan duyarlıkların aktığı iki kanalın bir yerde birleşmesinin göstergesi.

Toplumsal olaylar karşısında bir şairin öfkesini dizginleyememesinin şiirleri.

Kimi yerde yalın söyleyişlere düşse de:

Ah uzak görüşlü yetkililer,
Bıraksanız da büyük sorunları bir yana,
Biraz da ulusunuz için...
Halkınız için konuşsanız

"Bir ata öğüdü" kendisi verse de...

Direncin, kavganın türküsünü söylese de: "Direnin sonuna kadar!"

Ocak Katırı Alagöz'ün en "has" şiirleri Rıfat Ilgaz'ın kendi yaşamı çevresinde oluşan duyarlıkları işledikleri. "Dört Mevsim" gibi, "Durmak Yok", "Okutmak Üzerine", "Öğünsek mi", Saltanat" gibi.

SINIF'ın ozanıyım mimli,
HABABAM SINIFI'nın yazarıyım ünlü,

Kim ne derse desin,
Çocuklar için yazdım hep

Gerçekten de direnci de, kavgası da çocuklar üzerine hep Ilgaz'ın.

Ömür boyu iki iş tutmuş: Biri çocukları okutmak, ikincisi yazdıklarını çocuklara okutmak.

En yalın görünen şiirinde bile Türkçe sevgisinin öne çıkması,

Sev Türkçeni, çocuğum,
Dilini sevenleri sev

deme bilincinden olsa gerek.

"Ozanca, insanca, uygarca" da olsa ağlamak yok şiirinde.

Karamsarlık da, umutsuzluk da.

Güle oynaya geçilmese de aydınlığın dar kapılarından. Acılarla içlidışlı olunsa da...

Yenilmişlik de yok.

"Saltanat" şiiri "son sözünü henüz söylememiş" bir şairin bir anlamda "vasiyet"i. Dünya yüzünde yazdıklarından başka hiçbir maddi varlığı olmayan bir şairin... Altında bir kuru tabut, bütün tacı ve tahtı sözcükler ve sözcükler olan bir şairin...

Hüzün, hep Rıfat Ilgaz'ın şiirinin dışında kalmıştır.

Ama bu şiirde hüzün egemen.

Ve "vasiyet" yalnızca oğluna değil, bütün bir topluma, ülkeye, hepimize... Karlı tipili kışlara değil.

Yemyeşil bir bahara, bir de sevme, çalışma, düşünme adına.

Ölü dalgaların unuttuğu...

("Cumhuriyet", 14 Ocak 1988)

RENKLERİN VE SESLERİN ŞİİRİ
(*Bedri Rahmi Eyuboğlu*)

Bedri Rahmi Eyuboğlu, on yıl önce, 21 Eylül 1975'te aramızdan ayrılmıştı. Ölümünün onuncu yılında Bedri Rahmi'nin "Bütün Eserleri" bir dizi halinde yayımlanmaya başlandı.

Mehmet Hamdi Eyuboğlu'nun baskıya hazırladığı kitapların ilki Bedri Rahmi'nin şiirlerini kapsıyor: *Beşi Birden* ve *Dol Karabakır Dol.* İkincisi mektuplarından oluşan *Kardeş Mektupları.*

"Can Eriği" adlı şiirinde Bedri Rahmi,

Renklerden kokulardan
Seslerden önce koşup geldim

der. Bedri Rahmi'nin şiirinin bunca "renk"li oluşunun, ana damarının kaynağı onun dünyayı ve hayatı bir ressam duyarlığıyla yorumlayıp algılayışında aranamaz mı?

Edebiyat tarihimiz içinde şiirin yeterince değerlendirilmediği yargısını saklı tutarak Bedri Rahmi'nin şiiri şöyle bir üçgenin sınırları kapsamında yorumlanabilir: Üçgenin bir köşesinde ele avuca sığmaz bir coşku, birinde yaşama sevinci, ötekinde renkler. Bütün bunların üstünde de halk şiirine yaslanarak halkın beğenisine ulaşmak isteği.

İlk kitabı *Yaradana Mektuplar* Garip şiirine yakın görünür. Ama yine de halkın beğenisine ulaşma kaygısını ön plana almasıyla Garip şiirinden ayrılır. Daha sonraki şiirlerinde ise bu kaygı giderek halk adına konuşmaya kadar ulaşır.

Yaradana Mektuplar; Karadut; Tuz; Merhaba Yeşil; Bigüzel; Dol Karabakır Dol. Bedri Rahmi'nin bu altı kitabı "Bütün Eserleri"nin şiir çizgisinin 1941'lerden bugüne altı rengini oluşturuyor. Kitabın 7. bölümü Bedri Rahmi'nin hiç yayımlanmamış şiirlerine ayrılmış. Burada bir ayraç açıp bu bölüm için şunlar söylenebilir:

Bedri Rahmi'nin ölümünden sonra Ada Yayınları arasında çıkan bir kitabı daha var: *Yaşadım.* "Bütün Eserleri"ni düzenleyen

Mehmet Hamdi, ya bu kitabı görmemiş ya da yok sayıyor buradaki şiirleri. Çünkü *Yaşadım*'da yer alan "Meme", "Evimiz Kurudu", Ne Sulu Ne Susuz" gibi 17 şiir "Hiç Yayınlanmamış Şiirler" başlığıyla *Dol Karabakır Dol*'a alınmış. Yine "Yerler" adındaki şiir, "İstanbul Haritası" başlığıyla kitabın 6. bölümü *Dol Karabakır Dol*'da boy gösteriyor. Bunların dışında "Nâzım İçin" şiirinde olduğu gibi bazı şiirler ise kitaba hiç alınmamış. Bilemiyorum, belki Bedri Rahmi'nin bir başka kitabı daha vardır ya da bunlar ikinci baskıda düzeltilir.

Bedri Rahmi, bir konuşmasında "Şairler ressam olduğum için, ressamlar şair olduğum için kendilerinden saymaz beni" diyordu. Yaşama sevincini, coşkusunu benzersiz renkler içinde sunan şairin açmazı da bu sözlerde yatıyor sanki.

Bütünüyle baktığımızda kimi zaman resmin ön plana çıkışı, kimi zaman başka nedenlerle şiire gercken önemin verilmeyişi sanki bir yerde Bedri Rahmi'yi şiirin uzağına çekmiş. Bu yüzden de şiiri gelişmemiş, cılız kalmış. Doğrusu, şiirin biçimi üzerinde durmamış, bulduğuyla yetinmek gibi bir duygu içinde yazdığı izlenimini bırakmış. Çok yetkin "Karadut", "Sitem", "Kara Sevda" gibi şiirlerin hemen yanı başında özensiz, bir çırpıda yazılmış gibi görünen şiirlerin bulunması bu yüzden midir acaba?

Bunda şiirini çoğaltmasının da etkisi var mıdır?

Kimi eksiklerine karşın yine de şiirseverlerin elinin altında bulunması gereken bir kitap *Beşi Birden* ve *Dol Karabakır Dol*.

"Bir dilimi zehir zıkkım" olsa da, "bir dilimi candan tatlı."

("Cumhuriyet", 30 Mayıs 1985)

ŞİİRİN İNGİLİZ KEMALİ
(*Cahit Irgat*)

60'lı yılların başları. Lise yıllarım. Şiirden, romandan, tiyatrodan çok sinema delisi olduğumuz yıllar.

İzmir'in Küçükyalı'sında iki sinema var, biri yazlık "Venüs", öteki kışlık "Köşk" sineması. İkisi de deniz kıyısında. Körfez, o zamanlar denize girilir gibi. Konak'tan Güzelyalı'ya bütün kıyı yalılarla dolu, şimdiki gibi moloz doldurulup kıyı şeridi yapılmamış henüz...

Venüs sinemasında daha çok yabancı filmler oynuyor. Muzaffer Tema'nın Amerika'da çevirdiği ve Jean Fontain'le birlikte dans ederken görüldüğü filmin o sahnesi hâlâ gözlerimin önünde. Filmi değil, ama Tema'yı görmek için millet nasıl da kuyruğa girmişti sinemanın önünde.

Ama bizim asıl gözde sinemamız Köşk'tü. Çünkü Köşk sinemasında daha çok yerli filmler oynardı. Ayrıca cumartesi-pazar günleri sünnetler, nişan, düğün törenleri... Anneannemin kiracısı, Kore'den gelmiş bir yüzbaşı da bu törenlerde akordeon çalardı.

O yıllardan kalan bir film de Göksel Arsoy'la Belgin Doruk'un başrollerini paylaştığı Samanyolu. Samanyolu'nu yedi gün, yedi kez seyretmiştik. Göksel Arsoy biraz da kendimiz değil miydik, karşılıksız aşkıyla bir yazar olarak...

Yüz olarak o yıllardan bir de Cahit Irgat kalmış belleğimin derinliğinde. Estergon Kalesi; İstanbul'un Fethi; Dudaktan Kalbe; Altı Ölü Var; Yasak Aşk; Dağları Bekleyen Kız; İngiliz Kemal filmlerinin sert bakışlı, kemer burunlu Cahit Irgat'ı...

Ancak 60'lı yılların sonunda, üniversite öğrencisiyken anlayacaktım Irgat'ın oyunculuğu yanında bir şair olduğunu...

Sahaflar'da bir kaldırımda *Ortalık* adlı şiir kitabını görünce...

Bir de şair Ahmet Celal'le Hisar Pavyon'da o yılların ünlü dansözü Zennube ile kanuni Coşkun Erdem'i dinledikten sonra sabaha karşı Yeşilçam'ın oralarda bir sabahçı kahvesinde görünce...

Irgat, kahvenin sokağa bakan penceresi önünde oturmuş, elleri-

nin arasında boş bir cep kanyağı şişesi... Masanın altındaki mavi naylon çöp sepeti boş kanyak şişeleriyle dolu... Taa o zamandan mı kalmış "Muhabbet" adlı şiiri aklımın bir kıyısında:

Meyhaneye dönmeliyim,
Muhabbet kokusuna,
Rakı vursun beynime poyraz poyraz
Şaşırayım sahilimi,
Yıldız yolumu,
Yolculuğumu unutayım.

O'nun *Irgat'ın Türküsü* kitabının arkasına yazdıkları dünyaya bakışının, şiir anlayışının bir özeti sayılmaz mı?

"Odamızı, döşeğimizi, ekmeğimizi, içkimizi paylaştığımız şairler olmuştur. Bunların kimi sağdır, kimi ölmüştür. Bunların kimi doğru yolda, kimi dönmüştür. Kimi hâlâ yazıyor, kimi susmuştur. Oysa tam yazılacak zaman şimdi. Tam konuşulacak zaman. Dün biz bir şeyler hazırlamaya çalıştık bugünkü kuşaklara. Bugün de daha güzelini hazırlamak gerek yarınlara. Şiirin mükemmel yapısı içinde, ustaca ve insanca yapılmalı bu. İnsanı insan yapabilmek, insanı insanlığına vardırabilmek için.

"İnsanı insan yapabilmek."

Yazdıklarını çözümleyecek anahtar olarak da alınabilir bu cümle...

Şükran Kurdakul da Irgat'ın şiirini değerlendirirken bir anlamda bu cümlenin altını çizmiyor mu?

"Şiirlerinde sömürünün, savaşın, faşizmin yaraladığı, kişiliğinden kopardığı insanı arayan Cahit Irgat'ın, bir inanç adamı olduğu söylenebilir. Nedir ki dünya görüşüne temel temaları işlemez, açlığın yoksulluğun, aydın acımasının, savaşa karşı nefretin tepkilerini yazar. Propaganda ile buluşacağı tehlikeli çizgiden içtenliğiyle kurtulur. Zaten, olumsuz koşulların yaşamda bıraktığı etkilerle koşullanan bir duyarlığın adamı olan Cahit Irgat'ın en belirgin özelliği de şiirimize bir Cahit Irgat içtenliği getirmesidir." (*Çağdaş Türk Edebiyatı, Cumhuriyet Dönemi*, s. 276)

Cahit Irgat, aramızdan ayrılalı tam yirmi yıl olmuş. İzmir'de ilk gençliğimin sinemaları yok artık, Yeşilçam'da penceresi önüne otur-

duğu o sabahçı kahvesi de... İngiliz Kemal, Altı Ölü Var filmleri kim bilir hangi arşivin tozlu raflarındadır?

Oysa şimdi bütün şiirleri yeniden *Irgatın Türküsü* adıyla elimizin altında. Üstelik *Bu Şehrin Çocukları; Rüzgârlarım Konuşuyor; Ortalık; Irgatın Türküsü*'nün yanma dergilerde ve antolojilerde kalan şiirlerinin toplamı *Yaşadım* da eklenerek...

"Ne dört kitap, nice mezhep, nice din/Bu ağacı insana insan diye gösterin" diyen şiirleri...

"Yaşamak geç, ölüm dur!" diyen şiirleri...

"Işık ve aşk dost bahçe/Ellerimiz sarmaş dolaş kelepçe" diyen şiirleri...

Evet, şiirimize kalacaksa bir Cahit Irgat içtenliği kalacak, bir "*Irgatın Türküsü*" kalacak bence... Yazdıkları yani.

Şiirleri Irgat'ın Türküsü ile tamam oldu.

Şimdi sıra düzyazılarını gün ışığına çıkarmada. Akşam gazetesinde 1968 yılında *Çok Yaşasın Ölüler* başlığıyla yayımlanan anılarında. O anılarla yakından tanıdığı nice aktör ve oyuncu da gün ışığına çıkacak, kim bilir?

Ve biri kitap olarak, öteki tefrika edilmiş iki romanı. 1948'de kitap olarak çıkan *Geri Dönemezsin*'le 1971'de "Milliyet" gazetesinde tefrika edilmiş *İnsan Kafesi*...

"Birisi" adlı şiirinde Orhan Veli için "Kendi gitti ismi kaldı yadigâr" diyordu.

Şimdi sıra, "yadigâr" kalan yazdıklarında...

("Cumhuriyet Kitap", 6 Haziran 1991)

KİMSE DİYEMEDİ ÖZENMİŞ YAZIYOR
(*Behçet Necatigil*)

Behçet Necatigil'in hiçbir yerde yayımlanmamış ya da yayımlanmış da kendisinin hiçbir kitabına almadığı şiirleri, *Bütün Eserleri*'nin dördüncü cildi olarak gün ışığına kavuştu.

Necatigil'in ilk kitabı *Kapalı Çarşı* öncesi ilk şiirlerinden başlayarak ölümüne kadar yazdığı bitmiş/bitmemiş şiirlerini kapsayan kitaba, şiirleri yayına hazırlayan Ali Tanyeri ve Hilmi Yavuz *Yayımlanmamış Şiirler* adını uygun bulmuşlar.

Necatigil yaşarken bu şiirleri neden yayımlamadı ya da yayımladıklarını niçin kitaplarına almadı diye sorulabilir. Bu sorular bir yana, Tanyeri ve Yavuz'un çabası şunu gösteriyor: *Yayımlanmamış Şiirler*, Necatigil'in kitaplarına aldığı şiirlerin, hatta bu şiirlerin yazıldığı dönemlerin bir özeti niteliğinde. Evre evre o dönemleri kapsayıp kucaklayan bir özellikte. Üstelik "has" birer Necatigil şiiri tümü.

Bu özelliğin arka yüzünde ise doğrudan Necatigil'in özel yaşamından açıp ipuçları getirmesi duruyor. "Kısık" şiiri bunun somut bir örneği:

Ben bir sürü hastalık çektim de gördüm de
Kimse diyemez ki özenmiş yazıyor
Hem ben yazdımsa ağırlığı altında
Ezildim de yazdım
Kimse diyemez ki özenmiş yazıyor.

Şiir yazma ediminin amacını açıklayan ve yaşamöyküsünden izler taşıyan bu şiir 1950 öncesi yılların tarihini taşıyor. Aynı duygu, 29 Ekim 1976 tarihli "Meddah İsmet" şiirinde ise şöyle dile getirilecektir:

Dipnot bir kitapta:
Behçet Necatigil
Doğum ölüm yılları
Şair, radyo oyunları yazarı

KİMSE DİYEMEDİ

Öğretmendi
Ölümünden sonra
Beşiktaş'ta bir sokağa
Adı verildi.

Kitaplara girmeyen şiirlere çoğunlukla yazanı tarafından dışlanmış, önemsenmemiş ürünler olarak bakarlar şairler katında. Necatigil'in kitaplarına almadığı, yayımlamadığı şiirlerini okuduğumuzda bu varsayımın pek de geçerli olmadığının ayrımına varıyoruz. Elli yılı aşkın bir zaman aralığından baktığımızda bu şiirlerin ilkinden, ölümünden hemen önce adını bile koymadıklarında Memet Fuat'ın "benzersiz" olarak nitelediği bir derinliğin izleri hemen fark edilebiliyor.

1 Ocak 1943 tarihli "İsimsiz" şiiri *Evler* kitabının dipnotundan başka bir şey olabilir mi? Bütün şiirlerini saran tedirginlik duygusunun kaynağı 30 Mayıs 1936 tarihli "Akşamüstü" şiirinden kaynaklanıyor dense çok mu yanlış olur? Zaten kendisi de "Orhan Kemal" adını taşıyan şiirinde otuz yıl önce yazdıklarına göndermeler yapmıyor mu?

Yayımlanmamış Şiirler'de Necatigil'in bir özelliğine de tanık olunuyor: Şairler ve şiir anlayışı üzerine düşüncelerine. Örnek mi? İşte "Peygamberler", "Bir Şaire Ağıt", "Bu Ozanlar" adını taşıyan ve kimi şiirlerindeki dizeleri.

Necatigil'in şiir kitaplarının yanı başında duracak, onun şiirini ve yaşamını açımlayan ipuçları taşımasıyla önem kazanan, üstelik şiirsel duyarlığı ve söyleyiş bakımından kitaplarına aldığı şiirlerden hiç de geri kalmayan bir şiirler toplamı.

Özellikle Necatigil şiirini sevenler için...

("Cumhuriyet", 13 Şubat 1986)

ŞİİRE ADANMIŞ BİR HAYAT
(*A. Kadir*)

İlk baskısı Aralık 1968'de çıkmış. Yayınevinin adı yok. Dizildiği yer: Alfabe Matbaası. Basıldığı yer: Fono Matbaası. Fiyatı: 8 lira.

Bütün şiirleri A. Kadir'in *Mutlu Olmak Varken.*

Ve 20 yıl sonra üçüncü basımı *Mutlu Olmak Varken*'in. Aynı zamanda ne belleksiz bir toplum oluşumuzun kanıtı.

Bir kanıtı, çünkü, "1940 kuşağının önde gelen bir adı olan A. Kadir. başta Homeros ve Mevlâna olmak üzere dünyanın birçok büyük şairini Türkçeye kazandırmasına" karşın bu son kitabıyla ne haftalık dergilerin "çok satan kitaplar" listesine girebildi, ne renkli sanat dergilerinin mor sayfalarında kendine bir yer edinebildi, ne de sanata toz kondurmayan gazetelerimizin "Yeni Yayınlar" sütunlarında sığınacak bir köşe bulabildi.

Türkiye'de şair olmanın yazgısı mı demeli...

Oysa *Mutlu Olmak Varken*'de gerçekten yaşamını "gerçekçi" şiire adamış bir ülkü adamının, "gerçek" bir şairin kendi ağzından "Uzunca bir önsöz"le şiirinin ana kaynaklarını, 1938'lerden 1985'lere uzanan bir zaman diliminde yazdığı bütün şiirlerinin yanı sıra yine kendi ağzından, "kendi kaleminden özyaşamı"mn ince ayrıntılarını okuyup öğrenmek hangi okurun ilgisini çekmezdi? Demek çekmiyormuş...

Yüzü aydınlıktı, yaşamı da, şiirleri de.

Bir anlamda şiirlerinin aydınlığı yüzünde yansırdı, yüzünün aydınlığı şiirlerinde.

Çok başarılı şiir çevirileri yapmıştı dünya şiirinden.

Ama asıl önemli olan bence kendi yazdıkları.

A. Kadir şiirleri.

Mutlu Olmak Varken'in 300 sayfasına sığan şiirleri.

İnsan hayıflanmıyor değil. Niye bu kadar az yazdı? O çileli ömrü "sürgünlerden, tutuklamalardan, gözaltılardan" bu denli yıpranmadan geçmeseydi de daha çok, daha çok yazabilseydi.

Susup da hıncını kanına basmasaydı zindanların avlusunda kanlı güller açarken.

Kan içinde yüzerken kamış tarlası, ay ışığı vurmasaydı kamış tarlasına.

"Hey kenar mahalleler. hapishaneler, kışlalar, sürgünler, hey sevdalılar heeyyyy" derken "Ben halkım, aldatılmış halk" adına.

Adıyla müsemma bir şiirler toplamı.

Mutlu olmak varken niye bunca acının imbiğinden geçirdi yaşamını A. Kadir?

Bu bile meraka değmez mi? Demek değmiyormuş...

Bir ömrü şiirine adamış bir şairin ölümünden sonra yazdıkları yanında kendi kaleminden "acılı" yaşamının öyküsü de okurun ilgisini çekemez mi? Hayır!

"Kavgaya gire çıka devam ediyoruz yaşamaya" diyen bir şairin şiirleri.

Ne olursa olsun Kırşehir'in Dinekbağı'nda küçücük bir evin önündeki bir kayısı ağacı nasıl çiçek açarsa yılda bir, A. Kadir'in şiirleri de öyle çiçek açacak.

Bunca unutuluşa, bunca ilgisizliğe, kayıtsızlığa karşın.

Çilenin olduğu kadar direncin de adını taşıyor çünkü yazdıkları.

"Demir parmaklıklar arkasında yaşayan bir insan" gibi...

Dalından koparılmış bir zerdali gibi...

Zerdalisiz bir dal gibi...

("Cumhuriyet", 18 Ağustos 1988)

ŞİİRİMİZİN DURU SUYU
(*Cahit Külebi*)

Şiirimizin duru suyu.

Ne zaman onun şiirini düşünsem cam bardakta pırıl pırıl bir yudum su geliyor aklıma. "Senin dudakların pembe/ellerin beyaz" diyor ya, o beyazlıkta bir yudum su.

Sıvas yollarında geceleri yıldızlar kaynaşan bir gökyüzünün suyu.

Çamlıbel'den Tokat'a doğru tozlu yolların aktığı bir yudum su. Niksar'da bir evde küçük bir serçenin hürlüğünün suyu. Karakış ortasında bir zerdali ağacından sızan su...

Bugün tam 75 yaşında Külebi.

10 Eylül 1977 tarihinde Necati Güngör'e yaşamını anlatırken şunları söylemiş:

"Ben yayın yönünden hiçbir güçlüğe uğramadım. M. Cahit, N. Cahit, Cahit Külebi takma adlarıyla 1937'de yayımlamaya başladığım şiirler kolayca dikkati çekti.

Nazmi Cahit'in, bugünkü yaygın adı ile Cahit Külebi'nin ilk şiirlerinin yayımlanmasından günümüze dek 55 yıl geçmiş. Bu hesaba göre demek kendisinin 75., şiirinin 55. yaş günü, ne mutlu ona, "genç" şiirine.

"Genç" şiiri, çünkü duru su oluşu bu gençliğinden geliyor.

Öyle olmasa her kuşaktan genç insan nasıl tadına varabilirdi "hikâyesinin 40 yıldır."

Atilla Özkırımlı bu "sırrın" kapısını şöyle aralıyor:

"Gününün geçerli akımlarına bağlanmadan kendine özgü bir söyleyişle halk şiirinden beslendi, Anadolu insanının yaşamını, doğayla ilişkilerini, acılarını dile getirdi. Yeni şiirin olanakları ile geleneği ustaca birleştirerek yalın bir imge düzeni ve benzetmelerle yurdun türküsünü söyledi." (*Türk Edebiyatı Ansiklopedisi,* s. 785.)

Yurdun türküsünü söylemek.

Anadolu insanının acılarını dile getirmek.

Kendine özgü bir söyleyişle halk şiirinden beslenmek.

İşte Külebi'nin şiirindeki duru suyun kaynakları...

Bu yüzden kendisi de bir Anadolu bilgesi değil mi?

Oktay Akbal'la bir konuşmasında şöyle dediğini anımsıyorum, "İnanmazsan, kimse inanmaz. 40 yıldır çetin bir yaşam sürdürdüm." Yaşamı şiiri ile öylesine "çetin" bir koşutluk içinde olan kaç şairimiz var?

Şiirinin ipuçları yine kendi şiiri içinde.

İşte "Açık" şiirinden iki mısra:

Biz hep açık konuştuk
Gökyüzünden maviydi sözlerimiz.

Şiirinin bir başka özelliği de açık konuşması değil mi?

Yalınlığı...

İçtenliği...

Kendi kendisine konuşması...

Öyle bir içtenlik ve yalınlık ki hiçbir taklide izin vermiyor, bu şiir ancak Cahit Külebi gibi yazılabilir ya da Külebi'den başka biri yazamaz bu şiiri. Yazılmışsa zaten bu şiir Külebi'nindir.

Külebi bugün 75 yaşında, şiiri ise 55. Ama bu rakamlar zamanın koyduğu sınırlar için, yoksa şaire sorulur mu hiç yaşı?

Aslında Külebi de bugün nice soylu şairler gibi "yarınlar" yaşında, "gelecek" yaşında.

Ne diyordu "Teneke" şiirinde: "Hayallerim hepsine yeter"

Yarınlara da geleceğe de...

("Cumhuriyet", 26 Nisan 1992)

ŞİİRİN GİZLİ TARİHİNİ YAZAN ŞAİR
(*İlhan Berk*)

"İlhan Berk, 1918, Manisa, Boy: 1.70, göz: kara, renk: buğday. Bir insan. Herkes gibi."

Edebiyat sözlüklerinde doğum tarihi 1916 olarak yazılsa da İlhan Berk yukarıda geçtiği gibi 1918 yılında Manisa'da doğar. Balıkesir Necatibey İlköğretmen Okulu'nu bitirdikten sonra bir süre ilkokul öğretmenliği yapar. Daha sonra girdiği Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Fransızca Bölümü'nü 1945'te bitirir ve 1956 yılına kadar Zonguldak, Kırşehir, Samsun gibi illerde ortaokul öğretmenliğinde bulunur. Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü Yayın Bürosu çevirmenliğinden 1970'te emekli olur.

Memet Fuat'ın deyişiyle "Çağdaş şiirimizin ele avuca sığmaz şairi" İlhan Berk'in yaşamından birkaç tarih işte. Ya onun şiirinin tarihi, hem de gizli tarihi?

— Sen ki İlhan Berk yaşadın iyi kötü,

diyecektir bir şiirinde yine ve ardında bırakarak memuriyetleri, taşraları, öğrenci-öğretmen günlerini, şiire, yalnız şiire dönecektir yüzünü:

Yani yavaş, sessiz bir ihtiyarlık şiirine çalışıyordur
Bütün kalemlerin uçları açık
Ve kolları sıvalı

İlk şiirleri "Manisa Halkevi Dergisi"nde yayımlanır. Bunlar daha sonra *Güneşi Yakanların Selamı* başlığı altında kitaplaşacaktır. Şimdi hangi kitaplığın dipsiz uçurumundadır bu şiirler? Ahmet Haşim'in etkisini taşısalar da Berk sözlüğünde bir yeri vardır mutlaka bu kitabın. Hiç değilse bir ilk kitap olması nedeniyle...

İkinci kitap *İstanbul*'un çıkması için uzun bir hazırlık dönemi gerekir. Renklerin en yalnızı griyle boyalı olsa da kapağı, bu kitaptaki şiirler kalabalığı anlatıyordur. Tezgâhtarları, kunduracıları, kömür işçilerini, marangozları, kitapçıları, gazinoları, kiliseleri, kahveleri ve

buraları ve bütün sokaklarını dolduran insanlarıyla İstanbul vardır bu şiirlerde de.

"*İstanbul*, geniş yürekli, sevinçli bir şairi haber verir. Kapanıp açılan mısralarıyla, coşkunluğuyla." (R. Tomris, "Papirüs Dergisi," Kasım 1967)

Ardından *Günaydın Yeryüzü* yayımlanır. Biçim bakımından bir derlenip toparlanma da görülür İlhan Berk'te, şiirinin içeriğinde de. Biraz da şaşkınlıkla bakar doğaya. Bir çiçek ilk açıyordur, insan ilk âşık oluyordur, bir sözcük ilk kez şiire giriyordur. Ve *Günaydın Yeryüzü*'nü bütünleyen şiirler nedeniyle İlhan Berk komünizm propagandası yaptığı için yargılanır, sonuçta da beraat eder.

Bir yıl sonra *Türkiye Şarkısı* gün ışığına çıkar. Uzun şiirlerle kendi içinde bir bütünlüğü olan bir kitaptır bu.

Sonra, *Köroğlu* destan denemesi yayımlanır. Bir daha böyle denemelere yönelecek midir İlhan Berk?

Toplumcu çizgide gelişen şiiri *Galile Denizi* ve *Çivi Yazısı* ile biçimsel kaygıların öne alındığı bir zaman aralığına düşer. Kalabalıklar azalır, Berk'in kendisi açığa çıkar. Yaşama sevincinin yerini sanki soyut bir "nesne"lere duyarlıkla yaklaşım alır. *Galile Denizi* için ressamlar üzerine bir kitap da denebilir. Sözcüklere aşırı bir düşkünlük, harflere karşı tuhaf bir tutku bir de. *Çivi Yazısı*'nda bu tutku daha da gelişip serpilir. Giderek daha anlaşılmaz olur. İkinci Yeni'nin savruk ve atak günleri midir?

Otağ ile *Mısırkalyoniğne* aşırılıklarının uç boyutlara vardığı kitaplardır. Sonradan Berk şöyle diyecektir:

"Eskiden, benim konularım, özgürlük, aşk, mutluluk, baskıya karşı koyma ve Anadolu'ydu. Sonra bunların yerini salt aşk aldı, *Çivi Yazısı* ve *Otağ*'da aşk'a yalnızlık da karıştı."

Aşıkâne sevecen portrelerin çizildiği bir kitaptır. Bunu *Şenliknâme* izler. Atlas adlı şiiriyle TRT Sanat Ödülleri Yarışması'nda başarı ödülü alır. Ama *Atlas*'ın kitaplaşması için 5 yıl geçmesi gerekecektir. Aynı yıl *Taş Baskısı* da yayımlanır.

Ödül kuşunun omzuna konması için 60 yaş dolaylarına gelmesi mi beklenecektir Berk'in? *Kül* adlı kitabıyla Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü'nü kazanır. *İstanbul Kitabı*'yla Behçet Necatigil Şiir Ödülü'nü alması da aynı yıla paralel düşmektedir.

İlk kitabı 1935 yılında çıktığına göre, yalnız yayımlanış tarihlerine bakılsa, bu yıl İlhan Berk'in 50. şiir yılı. Ve ardı ardına şiir kitapları gelir artık.

Seçilmiş şiirlerini içeren *Kitaplar Kitabı, Deniz Eskisi* ve öteki şiirlerinin yeni basımları: *Günaydın Yeryüzü* (Üç kitabı bir arada: *Günaydın Yeryüzü, Türkiye Şarkısı, Köroğlu*) ve *Galile Denizi* (Dört kitabı bir arada: *Galile Denizi, Çivi Yazısı, Otağ, Mısırkalyoniğne*)

Satır aralarından düşmüş ince mısralarıyla ve aşk üzerine değişik duyarlıklarıyla *Delta ve Çocuk*. Bütün tarihiyle, coğrafyasıyla, insanıyla yeni bir deneme: *Galata*.

Bütün bunlara şu kitaplar da eklenmelidir ayrıca: *Başlangıcından Bugüne Beyit Mısra Antolojisi,* aşk şiirlerini içeren *Aşk Elçisi*, A. Rimbaud'nun *Seçme Şiirleri, Dünya Edebiyatında Aşk Şiirleri,* 260 şairin şiirlerinden derlediği *Dünya Şiiri,* Ezra Pound'dan *Seçme Kantolar*.

Bir de kendi üstüne bir kalem denemesi olan *Uzun Bir Adam*. Bir de *Şifalı Otlar Kitabı*. Ve günlüklerinden bir kesitin sunulduğu *El Yazılarına Vuruyor Güneş,* bir de...

Memet Fuat'ın "yenilik adına bilinçsiz savruluşların en belirgin, ama her döneminde başarılı olabilmiş ilginç bir örneği" diye tanımladığı "çıkmaz sokaklarda dolaşırken bile güzellikler derleyebilen, hiçbir zaman durulmayacak bir yenileşme coşkusuyla elini sürdüğü her şeyi şiire dönüştürmeyi başaran" İlhan Berk'in şiirini İlhan Berk'ten başka kim açımlayabilir, kim şiirinin açık, dolaysız yorumunu yapabilir?

"Ben şiirimi değiştirecek büyük yaşamlar, büyük inişler çıkışlar yaşamadım diye düşünürüm kendimi. Şiirle gittim geldim ben. Asıl alışverişim onunla oldu. Onunla dövüştüm, cebelleştim, yattım kalktım. Bir değişiklik koyuyorsa, bu cebelleşmenin değişikliğidir bu. Şiirimin ana değişikliğini saptamak her ne kadar benim işim değilse de, dilde, dili kullanışımda aranmalıdır bu. Özün bende baştan beri pek değiştiği kanısında değilim. Öz gibi, biçim değişikliklerine de uğramamıştır şiirim. Değişik gibi görünen biçimler, özler dilden gelmektedir, dilin kullanış biçiminden diye düşünüyorum. Ben bir dil simyacısıyım. Tek gerçek o. Her yerde onu ararım.

"Çağların diliyle yıkanmak isterim." (Doğan Hızlan'la konuşması, "Gösteri Dergisi," Ağustos 1981)

Gençliğini çoktan geride mi bırakmıştır dünyamız?
Artık elinin altında hep beyaz bir kâğıt.
Beyaz'ın Dilbilimi'ne çalışıyordur.
Çağların diliyle yıkanmak isteyen şiiriyle.
Çağdaş Türk şiirine genç bir şiir daha eklemek için.

Soyutla somut arasında. Düşle gerçek arasında. Eskiyle yeni arasında. Yalnız şiir üzerine değil, şiir kuramı üzerine de çok şeyler söylemesiyle. Karşı çıkışla da, kimi zaman inkârın sınırlarına ulaşılsa da, çağdaş Türk şiiri içindeki yeri her döneminde tartışılmış, etkilemiş ve etkilenmiş bir şair.

Kendi şiiriyle birlikte kendi şiir kuramını üreten.
"Gizli" tarihini yazan şiirin, ama yalnız şiirin:
Acıyla, yalnızlıkla, hüzünle, en çok da aşkla.
Hiçbir şey düşünmeden bir yazma tadında. Çağların diliyle...
Yazmak için yazmak adına....
İlhan Berk: Bıyıklı, zayıf, dalgın düşmüştür yüzü.
İlhan Berk: Sokaklar bitmiş ve göğün yüzü okunmuştur.
İlhan Berk: Şiirin lambası her zaman yanık, dilinin; dünyada bir şeylerin değişmesi için. Ara zamanları silmek adına bir de...

("Hürriyet-Gösteri, Ek", 1984)

BUĞDAY, GÜL VE GÖKYÜZÜ
(*Ceyhun Atuf Kansu*)

Şiirimizde yaşamı ile sanatı bu kadar iç içe olan bir başka şair var mı Ceyhun Atuf Kansu dışında?

Kansu yolunu baştan çizmiş: "Ben bir halk ve toplum ozanıyım. Ya da öyle bir ozan olmak isterim."

İyi günlerin hamurunu yoğuran ekmekçi. Sevgi ustası. Çocukların ve halkın doktoru. Buğdayın, gülün ve gökyüzünün şairi.

Bu üç sözcük onun şiirinin anahtarı sayılabilir.

Buğday: Emeğiyle, alın teriyle çalışan halk.

Gül: Halkın umudu, yarınlara güveni.

Gökyüzü: Bağımsızlığın, özgürlüğün öteki adı.

Kızamık onun şiirinde söylemektedir hâlâ ağıdını. Yusufçuk onun şiirinde ötmektedir. Halkın seher yıldızı onun şiirinde doğmaktadır.

Ve dünyanın bütün çiçekleri onun şiirinde açmaktadır hâlâ.

Kara toprağın, bozkırın şairi bir de.

Aramızdan ayrılalı tam 10 yıl olmuş. O alçakgönüllü söyleyişiyle kendisi anlatsın yaptığı işleri:

"Seviyorum işimi. Bahar rüzgârını yazdım lise sıralarında. Sonraları Bir Çocuk Bahçesinde'yi yazdım. Öğle Yemeği'ni yazdım. Çocuklar Gemisi'ni yazdım: düşlerimle dolu baştan başa. Şimalî Şarkiye Doğru'yu, Dünyanın Bütün Çiçekleri'ni, Saz Şairi'ni yazdım. Eflatunun Bahçesi'ni yazdım, *Haziran Defteri*'nde. Halka Bakan'ı, Orta Anadolu'yu, Dağ Türküleri'ni yazdım. Göçemeyeceğimiz son yurdu nasıl kurtardığımızı yazdım, *Sakarya Meydan Muharebesi*'nde. Geze geze, tepelere çıka çıka, o adı güzel köylerde seve seve yazdım o destanı." ("Papirüs," sayı 14, Temmuz 1967)

Güneş vurmuş dereler gibi ışıl ışıl akıyor mısraları bugün de...

Bu yüzden yalındır şiiri, anlaşılır.

Düzyazıları da öyle.

Kimileri "Maya ile Konuşmalar"da olduğu gibi dergi sayfaları arasında kalan düzyazıları. Yurt yazıları. Mektupları.

59 yıla dokuzu şiir, onu düzyazı tam 19 kitap sığdırmış. Dergi sayfalarında kalan kimi yazıları da kitaplaşamaz mı?

Ama kim, ne zaman kotaracak?

Kansu elinden kalemi düşüreli 10 yıl olmuş.

Yazdıkları öylece duruyor. Yazıldıkları günlerin tazeliğiyle.

Bütün yapıtlarının basılması bir yana, "ödül" alan kitapları bile yok ortalıkta.

Ağızlığına bir sigara takıp tam yakacağı sıra sesi geliyor bir şiirinden:

"Biz yaprak misali olduk artık, bize bir şey sormasınlar."

("Cumhuriyet", 17 Mart 1988)

BİR YOL İKİ KALP ARASINDA UZUNDUR
(*Salâh Birsel*)

Sağdan sola doğru yatırmış saçlarını. Özenle. Hâlâ limon kokuyor. Sağ eli kalın bir kitabın üzerinde, kim bilir kaç yıldır o kitabın üzerinde. Sol omuzunu hafiften öne çıkarmış gibi, parmakları da yumuk mu yumuk. Bir yavrukurt üniforması mı kuşanmış? Ayağında simsiyah pabuçlar. Hiç eskimemiş bunca zamandır, ama biraz dar gelir artık. Yüzü: Bir soru işareti olarak bakıyor resmin orta ovasından. Bir şiire sırası geldikçe bir dize olarak düşecektir yüzü. günlüğüne yılı unutulmuş bir ay adı ya da denemelerine kendinden menkul bir alıntı olarak. Dünya işlerini, bir zavallı sarı atı, belki de şiirin ilkelerini düşünecektir zamanla, kim bilir. Bıyıkları henüz terlememiş. Yapıştırma bıyıktan bir iz yoksa bu yüzdendir. Hemen ardındaki saksıda kurutulmuş felsefe bahçesinden bir demet çiçektir görünen. Başını çevirse o anda sözcükler dökülecektir pencereden sokağa şıngır mıngır. Aslında aynı bakışın izi altmış küsur yıldır gözlerinin ışığında durmaktadır. Kumrulara, leyleklere, Kopenhag'a, Max Jacob'a, Emirgân'a, Şile'ye, İstiklâl Caddesi'ne, Apollinaire'e, Pakistan'a, cırcırböceğine, Hacivat'ın karısına, Hacivat'ın evine, Kamer Hanıma, Güzin'in gençlik yıllarına, güneş ve kertenkeleye, havaya, suya, toprağa altmış küsur yıldır baktığı gibi, ağzını açar açmaz bütün bunlardan konuşmak için durmaktadır. Kaşları biraz inceymiş, olsun. O da hal yoluna konulacaktır sırası geldikçe bir denemede. Hızlı bir caz delisidir. Gizli bir sinema tutkunu. Uzun yıllar Monte-Carlo radyosunu dinlemiştir yalnızca ve yalnızca kuşları örtünmüştür ay tutulduğu gecelerde. Bostancı'da istasyon kahvesinde oturduğu zaman şiirler, yazılar düşünmüştür. Paris'te bulvar kahvelerinde de oturmuştur, işte bu sırada kimi filmlere fotoğraf verdiği söylenir ki, doğrudur ve maceralarından biri de budur. Sözcükleri onun kadar kim sevebilir? Sevdiği sözcükler ziyan olmasın diye şiirde kullanmadığını denemede, denemede kullanmadığını günlükte kullanmıştır, ama mutlaka kullanmıştır. İlk günlüğü o yazmıştır, şiirin ilkelerini de. İlk düşünce romanı da onundur. Bir deneme ustası

olarak ünlenmiştir. Oysa kendi macerasını yazıya döken şair olmak daha yakışır şanına. Çünkü denemesinde de, günlüğünde de, daha başka yazılarında da öne çıkan, sözcüklerin dip sularından sızan şiirleridir aslında. Saçlarındaki o limon kokusu gibi, rugan papuçlarındaki o simsiyah boya gibi, saksıda kurumuş o adı unutulmuş çiçekler gibi dünü aşıp bu fotografide yansıyan şiirinden başka ne olabilirdi ki? Resmi yaşamından kime ne? Nerede, nasıl doğdu, babası ne iş yapardı, kendisi hangi işleri becerdi, geçimini nasıl sağladı, kaç kitabı var, meraklısı açsın sözlükleri, edebiyat tarihlerini öğrensin. Ama kırk yıldır yazdığı da bilinsin, altmış küsur yıldır yaşadığı da. İşte bu yazı bu kırk yılın özel, altmış küsur yılın resmi fotografisidir. Bu fotoğrafinin arka yüzünde ise şunlar yazılıdır:

İşte dünyanın en ünlü sinema oyuncuları: Michèl Morgan, Gary Cooper, Linda Darnell, Nan Grey, Charlie Chaplin, Mirna Loy, Peter Lore.

İşte adları gazetelerde geçen adamlar: Roosevelt, Stalin, Chamberlain, Çan-Kay-Şek, Markoni, Strawinsky.

İşte şairler: Emil Verhaeren, Paul Claudel, Mayakovski, Charles Péguy, Paul Eluard, Salâh Birsel.

("Salâh Bey'in Yüzleri", 25 Ekim 1987)

KİMLİĞİ Mİ?
İZLER VE İZLENİMLER
(*Sabahattin Kudret Aksal*)

Sabahattin Kudret Aksal, kimi hiçbir yerde yayımlanmamış son yıllarda yazdığı şiirlerini *Bir Zaman Düşü* adı altında topladı. İki bölüm halinde düzenlenen kitapta, çoğu kısa, 89 şiir yer alıyor. Çoğunlukla ölçülü uyaklı şiirleriyle yazma eylemini sürdüren Sabahattin Kudret Aksal, *Bir Zaman Düşü*'nün özellikle birinci bölümünü özgür koşukla yazdığı şiirlerle, ikinci bölümünüyse düzyazı biçiminde dizeleştirdikleriyle bütünlemiş.

Şiirleri ilk okuyuşta belleğin derinliklerinden süzülen hangi duygu katmanlarıdır? Çarpıcı, gümbür gümbür ses veren, insanı bir duygu yumağı içinde hemen sarıveren, kendi dünyası bütünlüğünde sarıp sarmalayan bir şiir midir bu kitapta Sabahattin Kudret Aksal'ın dizelere döktükleri? Bunun tam tersi: bence, coşkuyla, gürültüyle, coşkun bir sesle bezeli bir şiir odağının uzağında kozasını örmeye çalışmıştır Sabahattin Kudret Aksal şiirini her zaman. İnce ayrıntıların, altı çizilemeyen bir sessizliğin şiiridir de diyebiliriz buna.

Bu açıdan bakılınca *Bir Zaman Düşü*, kaba hatları çizilen bu çerçevenin dışında yeni ipuçları taşımaz, değişik izdüşümler getirmez. Anlatımcı bir tavrın uzağında, izlenimci, betimleyici bir şiirin izlerini sürmeyi amaçlar daha çok. Sözcüklerle resimler çizer. Her şiir renklerin yerine sözcüklerin kullanıldığı bir tablo gibidir.

Harman yeri, övendire, düven
Esmer buğdayı akşamın
Kocaman sarı köpek
Bir kalıntı gibi orda.

Nedir öyleyse anlatmak istediği Sabahattin Kudret Aksal'ın *Bir Zaman Düşü*'nde? Akıp giden zamanın ardına düşmek, zaman içinde zamanı yakalayıp yaşamın yasak bölgelerine ulaşmak, düşte de

olsa bir zaman dilimi içinde varolmanın güzelliğinin tadına varabilmek mi? Şiirlerinin tek tek okunuşundan değil, ama kitabın bütünlüğünden, tüm şiirlerin ortak bileşkesinden bu sorunun olumlu sonucu duyumsanabilir. Bu yüzden belki çatısına sarmısak asılı evlerle girilen gecelerde bir düşle uyunur, bir güneşle uyanılır. Bütün gece çıngıraklı sesi duyulur açık kalmış musluğundan zamanın. Oysa zaman çıngıraksız akşamlara akandır. Bu nedenle yüzü güleçtir ve bir eskiciyle gider. Çünkü ay gökyüzünde, akşamlar hüzünde, zaman bir resimde dondurulmuştur.

Bütün şiirlerin sarnıcında alttan alta bir yeraltı suyu gibi akar gider zaman ve düşler. Ve oldukça geniş bir sözcük dağarının meridyenleriyle donatılır şiirlerin coğrafyası: Kuşlar, kediler, köpekler, akşam, gökyüzü, kapı, masa, pencere, odalar, bulut, yağmur, lamba, yorgun döşekler. Bir servi göğe iliştirilmiştir, gök evlere yapışıktır, bulutlar düşe kalka sokaklardan geçer. Gece dümdüzdür. Damlarda devşirilen kediler yalınayaktır. Akşamın eşiğinde bir mum yanar ve kadınların gözlerinde udlar vardır.

Anlatır, yalnızca anlatır Sabahattin Kudret Aksal. Yoğun bir imaj atmosferi içinde. Şiir arkada kalmış, imaj ön plana çıkmış gibidir. Bu yüzden midir şiirsel boyutluluğun dar tutulması? Bir anın, yaşanan, yaşanıp geçilmiş ya da yaşanmak istenen, düşlerle karmakarışık yaşanılası bir zaman diliminin, kısa, yoğun, bir anlık betimlemesi mi yoksa?

Böylece şiirde sözcüklerin en aza indirgenmesi gelir gündeme. Giderek kimi şiirler iki-üç sözcük içine sıkıştırılır:

Ölüyü yıkıyorlar
Gözyaşlarıyla.

İmaj adına sözcükler bile şiirden dışlanmıştır da diyebilir miyiz?

Zamanın yanı başında baskın bir izlek "ölüm"se, bunun karşıtı da çocukluğa duyulan özlemdir. Özellikle düzyazı şiirlerde geriye dönüşlerle çocuklukla şimdi yaşanan an arasında bağlar kurulur: Çocukluk, ki bir kuşla dolaşır odalarda.

Bir Zaman Düşü'nde dikkati çeken bir başka nokta da nesneleri canlı kılma, daha doğrusu nesneyle insan ilişkisini dolaysız bir zaman aralığında sürdürebilme çabasıdır:

Ey mavi
Al beni Zaman'a bula
Salla trapezinde göksel çatının
Konuş ovaya.

Bu girift anlatımla süslü dizelerin yanı başında çok sıradan, bezeksiz, düz bir konuşma biçimine dayalı söyleşiler de açığa vurur kendilerini: Masa masaya benzer, bir odaya kapanmış ağlar maestro, gök gibi, bulut gibi bir şey...

Toparlarsak şunları söyleyebilir miyiz: Derin sav-sözler yok Sabahattin Kudret Aksal'ın bu kitabındaki şiirlerinde. Şimdiye kadar yazdıklarının ne gerisinde, ne de çok ilerisinde. Yanı başında, hatta içinde. Bir dünya görüşü önermez. Bazı şeyleri duyumsatır gibidir. Çarpıcı değil suskun. İnsanı hemen kapan duyguların yanına değil; kendi dünyasına almaya çalışmayan, ama dışarda da bırakmayan bir dünyanın içinde. Yalnızca kendine uyumlu. Söylemek istedikleri derinde, ama ayrıntılar açıkta, yüzeyde, en üstte. Anlattığı önemli görünse de daha çok anlatımın biçimselliğine sığınmış gibi. Anlatmaktan çok anlatımı seviyor. Bir de ayrıntıyı, betimlemeyi, sözcükleri boyamayı.

Renklerle bezeli. Renklerin kimliği mi? İzler ve izlenimler yalnızca. Uçup giden, dağılan...

("Düşün", Aralık 1984)

OLAĞAN DURUMLARIN OLAĞAN ŞAİRİ
(*Necati Cumalı*)

"Benim şairliğim kitaplarıma aldığım şiirlerimi yayımlamamla başlar."

Böyle diyor bir konuşmasında Necati Cumalı. İlk kitabı *Kızılçullu Yolu* 1943 yılında yayımlandığına göre 40 yılı aşkın bir süredir şiir yazıyor. Ve 15'e yakın şiir kitabı; öykülerin, romanların, oyunların, denemelerin dışında.

İlk şiirler 1939 yılında Urla'da çıkan "Halkevi" dergisinde görülür. Bunları 1939-1940 yıllarında "Varlık", "Servetifünun", "Yeni İnsanlık" ve "Küllük" dergilerinde yayımlananlar izler. Ama bunların hiçbirini kitaplarına almaz.

1921 doğumlu olduğuna göre ilk kitabı çıktığında 22 yaşındadır. Yani, Orhan Veli, Melih Cevdet, Oktay Rifat üçlüsünün *Garip* adlı şiir kitabını çıkardıktan iki yıl sonra. Cumalı'nın bu dönemde yazdığı şiirlerin Garip şiirleriyle ne gibi bir ilintisi olabilir? Üzerinde düşünülmeye değmez mi?

Şu söylenebilir: Cumalı bu döneminde, Garip şiirine daha bir yakındır. Çocuksu bir havası vardır. Dünyaya, çevresine, doğaya bir çocuk gözüyle bakmak istemektedir.

Kızılçullu Yolu'nda topladığı şiirlerde yalın bir duyarlık, değişik duygu ve izlenim güzellikleri göze çarpar. Hayata gülümseyerek bakmaktadır. Yaşama sevincini yansıtan küçük şiirleriyle tanınır daha çok.

1945'te *Harbe Gidenin Şarkıları* adı altında toplar şiirlerini. Bu kitapta ise İkinci Dünya Savaşı'nın genç bir insanda yarattığı tepki ve üzüntüleri dile getirirken, insana, doğaya, aşka ve savaşa yalın bir şaşkınlık içinde bakar.

Bu arada öyküler de yazmaktadır. 1947 yılında üçüncü şiir kitabı *Mayıs Ayı Notları* yayımlanır. Bunu *Güzel Aydınlık* (1951), İmbatla *Gelen* (1955), *Güneş Çizgisi* (1957) adlı kitapları izler. *Mayıs Ayı Notları* ve onu izleyen kitaplardaki şiirlerin ana teması tek bir sözcükle, aşktır. O dönemde yazdığı öykü ve romanlarının ana teması nın aşk olduğu gibi. Ama aşkın yanı sıra toplumsal konular da şiiri-

nin malzemesi olur. Çevresinden, yaşadıklarından edindiği izlenimler duru bir yalınlıkla şiirlerine yansır. Toplumsal konuları işlediği şiirlere bir örnek: "Karakolda" şiiri. Aşk şiirlerinin en ünlüsü ise Güller'e yazdıkları gösterilebilir.

Bu arada 10 yıl kadar şiire ara verdiği görülür. Şiirimizde İkinci Yeni'nin geliştiği döneme denk düşer bu zaman aralığı. Ama boş durmaz Cumalı. Oyunlara, öykülere, romanlara ağırlık verir. *Değişik Gözle* adıyla yayımladığı öyküler kitabı 1957 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazanır. Oyunları, öyküleri filme alınır. Örneğin, *Susuz Yaz, Boş Beşik* vd.

1968'de *Yağmurlu Deniz* adı altında topladığı şiirlerle yeni bir dönüş yapar. Bu kitabıyla da 1968 Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü'nü alır. Daha sonra. *Başaklar Gebe, Ceylan Ağıdı, Aç Güneş, Bozkırda Bir Atlı, Yarasın Beyler* yayımlanır. 1983'te *Tufandan Önce, Bozkırda Bir Atlı, Aç Güneş, Huri ile Süleyman, Bütün Şiirleri-I* başlığı altında Cumalı'nın şiir serüvenine katılır.

Yağmurlu Deniz'den sonra yazdıklarında Cumalı'nın 1940'lardan gelen ana temlerini alttan alta sürdürdüğü görülür. Şiiri yaşama sıkı sıkıya bağlıdır. Düzenli, ölçülü de görünse belli bir savrukluğu içinde taşıyan, bir şairin anlık notlarıdır yazdıkları.

Cumalı'nın bir özelliği de sokakların şairi olmasıdır. Sokaklar edebiyatımızda en çok onun şiirinde soluk alır, yaşar sanki.

Genel çizgileriyle şöyle özetleyebilir miyiz Cumalı'nın şiirini:

Gençlik duygularından toplumsal davranışlara kadar her konuyu kapsar şiiri.

Aşk önemli bir yer tutmaktadır şiirsel izleğinde.

Yaşama. dostluğa, insanlara sonsuz bir sevgisi vardır. Çocuksu bir sevgi de denebilir buna.

Şiiri belli bir dünya görüşüne yaslanmaz. Büyük sözler etmez.

Yüksek sesle de konuşmaz. Bu yüzden açık bildiriler sunmaz, ama şiirin gizli, derinden bir şeyler söylediği de yadsınamaz.

Çevresinden, yaşadıklarından damıtır şiirinin özsuyunu.

Aşkın yanı sıra cinsellik de gündemindedir şiirinin. Gündelik duygular da öyle.

Bu özelliklerin birçoğu belli bir çizginin altına düşmeyen oyun, öykü ve romanları için de geçerli sayılabilir Cumalı'nın.

("Hürriyet-Gösteri, Ek")

YAŞAMA SEVİNCİ DOLU ŞİİRLER
(*Muzaffer Tayyip Uslu*)

"Uslu, Muzaffer Tayyip, Cumhuriyet devri şairlerinden, 1922-3 Temmuz 1946, doğ. İstanbul, ölm. Zonguldak. Çocukluğunun dört beş yılı babasının polis komiserliği zamanında Mersin'de geçti. İlk ve ortaokulu İstanbul'da okudu, lisenin son iki sınıfını Zonguldak'ta tamamladı (1943). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'ne yazıldıysa da, hastalığı ve yoksulluğu yüzünden kendisine Zonguldak'ta iş bulmak zorunda kaldı. O da arkadaşı Rüştü Onur gibi veremden öldü. "Varlık" (1941), "Değirmen" (1943), "Ocak" gazetesi (Zonguldak, 1942), "Kara Elmas" (Zonguldak, 1943-1946)... dergilerindeki şiirleriyle o günlerin en iyi şairlerinden biri kabul edilmiş, hayatındaki acılara rağmen, gizli üzgünlük içinde yaşamanın güzelliğini yazmıştı. Şiirlerini *Şimdilik* adlı bir kitapta topladı (Zonguldak, 1945). Ölümünden sonra Necati Cumalı, bu kitaptakilerle, kitaptan sonra yazılmış şiirlerini, yazılarından seçmeleri; *Muzaffer Tayyip* adlı bir kitapta derledi (1956).

Muzaffer Tayyip üzerine bütün bildiklerimiz Behçet Necatigil'in *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*'ne göre bu kadar. Bir fotoğrafı bile yok. Nice yoksulluk içinde, iki formalık kitabını kendisi bastırmış. 24 yıla sığdırdığı kısa şairlik yaşamında Garip şiiri içinde adı anılmış, ama "Garipçilerin şiir alanındaki gelişmelerini görme olanağını bulamamış." (Memet Fuat)

Çok önemli bir şair değil belki. Şiiri Orhan Veli, Oktay Rifat şiirinin etkisinde. Yakın bir sürede öleceğini bildiği halde yaşama sevinciyle yüklü şiirler yazmış. Küçük insanların dünyasını vermeye çalışan kendi deyişiyle "bir kenar mahalle şairi"

Ölümünün 40. yılında şiirlerinden çok, kısa yaşamıyla, yaşadıklarının yoğunluğuyla gündemde olsa gerek. Devlet olarak, toplum olarak şairimize, yazarımıza, sanatçımıza bakış açımızın çarpıklığını vurgulaması bakımından gündeme getirilmesi gerek. Ömrünün son günlerinde şöyle yazmış Oktay Rifat'a bir mektubunda:

"Sevgili Oktay Ağabey. Seni yine rahatsız edeceğim, benim sanatoryum işi arapsaçına döndü. Ben işleri yoluna koydum diye sevinirken, az evvel dairede şöyle bir tebligatta bulundular: 'Ben iki seneyi doldurmadığım için, biz sana ancak 200 lira kadar bir yardımda bulunabiliriz. Halbuki sanatoryumda üç ay yatacağına göre 900 lira kadar bir para lazım. 700 lira verirsen, seni sanatoryumda yatırırız' Bu acayip, bu antika tebligat karşısında şaşırıp kaldım. Ne yapacağımı bilemiyorum."

Ve bu parayı bulamadığı için bir süre sonra da veremden ölür Muzaffer Tayyip. O parayı bulabilseydi, belki hâlâ yaşıyordu. Belki şiiri nice deneylerden geçip nice güzelliklere ulaşacaktı. Bugün ne kendi hazırladığı şiir kitabı, ne de Cumalı'nın adına hazırladığı o güzel anı derlemesi var ortalıkta. Ama ilgisizliğimizle boğduğumuz bir Muzaffer Tayyip değil ki... Yıllar yılı böyle bu.

Yaşarken hangi şairimize, yazarımıza, sanatçımıza sıcak ilgimizi, sevecen dostluğumuzu gösterebilmişiz ki?.. Yaşayanlarımızın değerini gerçekten bilebiliyor muyuz?..

Bu yüzden ölümünün 40. yılında bir Muzaffer Tayyip'i anmak, belki bir anlam ifade etmiyor. Ve daha anılması gereken nice şairimiz, yazarımız, sanatçımız var. Böyle anmalar anılan kişi adına bir anlam taşımasa da yaşayanlarımıza bir sevgi ve saygının göstergesi olsun. Bu da yeter...

("Cumhuriyet", 3 Temmuz 1986)

KENDİ ADINA GİDEN, ŞİİR ADINA KALAN
(*Özdemir Asaf*)

"Doğumum 11 Haziran 1339, Ankara. Danıştay üyesi Mehmet Asaf'ın (ölümü 1930) oğluyum. İkiz kız kardeşim Özgönül, benden 31 saat sonra, 12 Haziran 1339, saat 15.30'da doğdu. Babamın öldüğü yıl İstanbul'a geldik."

Bu, Özdemir Asaf'ın kendi kaleminden yaşamöyküsünün başlangıç cümleleri.

Ben ölmeye gidiyorum
Herkes ne kadar yoksa
O kadar
Kaldım
Herkes ne kadar varsa
O kadar

Bu da son şiirlerinden biri Özdemir Asaf'ın.

Başka nasıl yazılabilirdi Özdemir Asaf'ın yaşamı ve şiiri?

Zaman kavramının en küçük dilimiyle doğumunun bilincinde. Herkes ne kadar varsa o kadar kalan, herkes ne kadar yoksa o kadar ölüme giden (gerçekten de yazdığı gibi mi gitti?) bir duyarlılığın sözcüklere dökülen şiirinin farkında.

Şiirin adı bile anlamlı: "Kamp", yani yaşadığımız dünya.

Bu şiirin bir başka özelliği, Özdemir Asaf'ın poetikasınm belirgin izlerini taşıması: Şiirde yoğunluğu araması, bir sözcüğe bin anlam yükleme çabası, zamana karşı zamansızlığı savunması.

Ne diyordu *Çiçekleri Yemeyin*'in önsözünde:

Her insanın bir öyküsü vardır
ama her insanın bir şiiri yoktur

40 yıla sığan bir zaman diliminde yazdığı 8 kitabında her ne kadar "her insanın bir şiiri yoktur" dese de, tek insanın şiirini yazmaya çalıştı.

Yalnız şiir yazan bir şair olmak istemedi; şair gibi yaşayan, daha doğrusu yaşamına şiirle bir anlam kazandıran biri olarak var kıldı kendisini. Ölüme zamansızlığın ötesinde yaklaşımında bu kendini var kılmasının izleri görülmüyor mu? Yazdıkları kadar yaşadıkları da bir şiirsellik taşıyordu. Anılarını birlikte yaşayanlar yazarlar mı bir gün?

Onun şiirini anlamak için kendi şiiri dışında kaynaklara başvurmak anlamsız. Buna gerek de yok. Doğan Hızlan'ın deyişiyle: "Şiiri salt şiir olarak almıyordu Özdemir Asaf. Şiirin, bir düşünceyi, bir bildiriyi, belli bir dünya görüşünü yansıtmasını amaçlardı. Her şiirin ardında bir yaşam felsefesinin olmasını dilerdi. Şiire düşünceyi yüklemek, ona bir düşünceyi vermek, bazı şiirlerinin ana ilkesiydi."

Her şeyiyle şiire adanmış bir ömür. Dogmalara karşı, kendine karşı, şiirde "ikinci ben"in sorunlarını irdeleyen, yaşama filozofça bir bakış, çelişmeli mantık oyunlarına dayalı kısa ve özgün bir söyleyiş.

Paylaşılmayan yalnızlıkların, bir kapı önünde "günü yaşamış almış" ölümlerin şairi.

Doğrunun korkusu yanlışları yazan.
Susmanın korkusu konuşmayı yazan.
Adının üstüne koymadığı anıları yazan.
Öleli beş yıl olmuş Özdemir Asaf.
"Islık" adlı şiirinin son iki dizesi şöyle:

Kendi adına giden
Senin adına kalandır

Artık o da kendi adına gidenlerin safında beş yıldır. Ama 58 yıllık bir zaman dilimine sığdırdığı *Dünya Kaçtı Gözüme; Sen, Sen, Sen; Bir Kapı Önünde; Yuvarlağın Köşeleri; Yumuşaklılar Değil; Nasılsın; Çiçekleri Yemeyin; Yalnızlık Paylaşılmaz*'ı kucaklayan dizeleriyle "şiir adına kalanlar" burcundaki yerini hâlâ koruyor. Elbette bir de ölümünden sonra yayımlanan *Benden Sonra Mutluluk* adlı şiirler toplamını yedeğinde taşıyarak.

("Cumhuriyet", 28 Ocak 1996)

YAŞAM ADINA ACIYI ERTELEYEN ŞİİRLER
(*Arif Damar*)

İlk şiiri "Edirne'de Akşam" 1940 yılında "Yeni İnsanlık" dergisinde çıktığına göre, ortalama hesapla Arif Damar 40 yılı aşkın bir süredir şiir yazıyor. *Ay Ayakta Değildi,* işte şiire 40 yılını adamış bir şairin son yıllarda yazdığı 24 şiiri içeriyor.

Arif Damar, *Ay Ayakta Değildi*'de şiirini daha inceltmiş, fazla sözcüklerden oldukça arındırmış. Dizeler çoğu şiirde tek sözcüğe indirgenmiş. Bunun yanı sıra şiirini çağrışım armonisiyle zenginleştirebilmiş. Çağrışımlar aracılığıyla görüntüler çiziyor, anlatmak istediklerini görüntüler yoluyla şiirleştiriyor da diyebiliriz.

Bu dış çerçeve içinde Arif Damar'ın şiirinin bir özelliği de insana olan güveni, alın terine inancı, umudun türküsünü yılgıya düşmeden söyleyebilmesi. Yaşam için, yaşam adına ölüme ayak diremesi, acıyı ertelemesi, her güzel şeyi herkesle paylaşmak dileğini her zaman taze tutabilmesi.

Yüksek sesle konuşmuyor Arif Damar'ın şiiri. İnce. Derin ve sessiz. Poyraza karşı söylenen bir çoban türküsü. Bir kiremit sesi. Gözyaşından, alın terinden, ama bir çiçek sesi gibi geceleyin açan. Aya bakan bin çiçek gibi...

Genel anlamda bu şiirlere ay üzerine çeşitlemeler de diyebiliriz. Ay, Arif Damar'ın anlatmak istediklerinin özgün bir simgesi olarak çeşitli çağrışımlarla bezenerek yer alıyor dizelerde.

Ay Ayakta Değildi'nin bir özelliği de, Arif Damar'ın 40 yıllık dostlarına, arkadaşlarına şiirsel yolla göndermeler yapması. A. Kadir, Hilmi Ziya Ülken, Şevki Akşit, Enver Gökçe, Aziz Nesin, Şerif Tekben, Azra Erhat, Nâzım, Piraye, Cahit Sıtkı, Asım Akşar, Aragon. Eluard, Elsa bunlar arasında. Göndermeler yaparken yer yer öyküye yaslanıyor. Ama öykü anlatmıyor. Bir yerde Enver Gökçe'nin bir mektubundan söz ediyorsa buradan çıkarak kendi duygu ve düşüncelerini de şiirinde eritiyor. Kırk yıl önce A. Kadir'den borç aldığı bir lira, A. Kadir'in dostluğunu, sevecenliğini anlattığı kadar, kendisinin o yıllardaki durumuna da ipuçları getiri-

yor, o günlerin şiirinden sosyal yaşamına uzanan geniş bir çerçeve çizebiliyor.

"Bir şarkının ilk sözlerinden, bir martının son sözlerine" kırk yıl ay gibi ayakta umutla, alın teriyle, dirençle, poyrazdan, çiçekli saksılardan, her yaz çığlık çığlığa beyaz bir çoban türküsü gibi aydınlık şiirler.

("Cumhuriyet", 17 Mayıs 1984)

BAĞRI AÇIK BİR ŞAİR, BAĞRI AÇIK BİR ŞİİR
(*Can Yücel*)

Gökyokuş Can Yücel'in geçen yıl haftalık "Somut" gazetesinde yayımladığı şiirlerinin toplamı. "İtiraza İtirazım Var", "Tecdid-i Kayıt" ve "Gökyokuş" adı altında üç bölümde kümelenen kitapta 80 şiir yer alıyor.

Nedir Can Yücel'in şiirinin özellikleri? Neyi söylüyor, ne anlatmak istiyor? Çünkü bir şey anlatmıyor Can Yücel, söylüyor. Dilin anlam katlarını harmanlayarak, değişik biçim gözenekleriyle iç içe, sözün sözcüklerin yapısını değiştirip irdeleyerek gündelik kullanımdan kendine özgü, seçkin bir söylemi gündemde tutmaya çalışıyor şiiriyle.

Gökyokuş'taki şiirlerin en belirgin özelliği, yaşadığımız günlere ilişkin ipuçları vermesi, bir anlamda Can Yücel'in güncel olaylarla doğrudan, dolaysız bağ kurabilmesi denilebilir. Şili'de olay mı var, iki dizeyle şiire giriyor bu. "Şogun" filmiyle Japonca günlük yaşamımıza mı girmiş, "Caponca" da Can Yücel'in gündeminde. Çağrışımlara dayalı bir kara mizahla söyleniyor Can Yücel:

Bu kadar kafiye sahibisin de
Niye deniz kenarına inmiyorsun akıllım?

Şiirleri bütünleyen ikinci bir kaynak da, göndermelerden yararlanarak geniş bir çağrışım zincirinin kurulması. Shakespeare'den Gönül Yazar'a ve Ahmet Haşim'e, çevresinde birlikte yaşadığı arkadaşlarından kendi özyaşamına dek uzanan bir geniş ilgi alanı. Dalgasını geçiyor hayatla. En çok da kendisiyle. Gündeminde her şey var: Politika da. Şehvet de, tarih de, güncel olan da, özetle ölümü ve yaşamı kucaklayan her şey.

Dille oynamayı seviyor Can Yücel. Dili değiştiriyor, deforme ediyor, ona kendince, kendine göre yeni anlamlar yüklüyor.

Bağrı açık bir şiir Can Yücel'in şiiri. Küfür etmeyi seviyor bu yüzden. Köşklerde, yalılarda oturmaktan çok sokakta gezmeyi sevi-

yor. Sokağın ağzıyla konuşuyor.

Bütün bunların yanı sıra asıl üzerinde durulması gereken Can Yücel'in söylemek istediği. Ezası-cefasıyla, ebenıkuşağından çiçekleriyle, ayaklanmış papatyaları, zehir yeşili umudu, denizi, yıldızı, yağmuruyla bütün bir "hayat"ın şiirini yazıyor. Ölümü-ölümsüzlüğü içinde bu hayatın biçimlediği "insan"ın şiirini sergiliyor.

("Cumhuriyet", 6 Eylül 1984)

BİR ŞİİR KÜSKÜNÜ
(*Hasan Şimşek*)

Adı: Hasan Şimşek. 25 Temmuz 1918 tarihinde Tarsus'ta dünyaya gelmiş. Ortaöğrenimini 1935 yılında Adana Ziraat Lisesi'nde tamamladıktan sonra Toprak Mahsulleri Ofisi'ne girmiş. Kırıkkale ve Ankara'da çalışmış. Bir şiirine göreyse çalıştığı yerler:

Dün Tarsus. bugün Tosya
Yarın belki Sarıkamış. belki Muş

Şiir yayımlamaya 1936 yılında başlamış. Yazdığı dergiler: "Hep Bu Topraktan" "Yücel", "Başkent Ankara"

1943'ten sonra özellikle "Varlık" dergisinde yayımladığı şiirlerle tanınmış. Bu yüzden değil midir "Varlık şairi" diye anılması?

İki kitabı var: *Gece Gündüz* (1952), *Beyaza Duran* (1963).

Behçet Necatigil'e göre "hayatın küçük mutluluklarını yazıyor."

Şükran Kurdakul'un değerlendirmesi ise şöyle: "En verimli dönemi olan (1948-1955) yıllarında kendi halinde küçük burjuva insanının doğa ve yaşam karşısındaki duygulanmalarını, çevre ilişkilerinin yarattığı izlenimleri önceleri Cahit Sıtkı'nın belirlediği şiir dünyasında. sonra kendine özgü yapılar içinde veren bir şair olarak göründü.

Cenazesi Ankara'dan kaldırıldığına göre muhtemel ki son yıllarını Ankara'da geçiriyordu.

Uzun yıllardır dergilerde de adı görünmez olmuştu. Yeni bir kitabı da...

Taşralı bir şair olmanın yazgısı.

İki kitabı hangi sahafın tozlu raflarındadır? Kim bilir...

Çoğu antolojide adı anılsa da iki dizelik şiiri bile yok. Ama meraklısı şu dizeleri yazabilir bir cep defterinin arka yüzüne:

Ben güneyden kalkıp gelmişim kardeş
Sımsıcak bir öpüş alnımda gün
Yumruk kadar yüreğimde bir dünya

Toprak kokan avuçlarımda güneş
Ve urbam gibidir üstümde hüzün...

Söyleyişi duru ve yalın. Kendisi gibi.

"Ekmek atlı ben yaya"nın şairi. Bir şiir küskünü de denebilir.

Dergilerde kalan şiirleri, konuşmaları, yazıları bir gün yeniden gün ışığına çıkar mı? Kitapları yeniden basılabilir mi yazdığı yeni şiirlerle? Olacak gibi değil.

O da artık şairlerden söz açan sözlüklerde doğum ve ölüm tarihleri parantez içine yazılanlardan: Hasan Şimşek, Şair, (doğumu: 1918 Tarsus - ölümü: 1988 Ankara).

("Cumhuriyet", 28 Ekim 1988)

KENDİNİ ÖDEYEMEYEN İNSANIN ŞİİRİ
(*Metin Eloğlu*)

Metin Eloğlu *Ay Parçası* adlı yapıtından sonra yazdığı son dönem ürünlerini, *Önce Kadınlar* başlığı altında topladı.

"Önce Kadınlar", "Üsküdarlama" ve "Seni Seven Öldü Gel Gel" diye üç bölüme ayrışan kitapta Eloğlu'nun çoğu on dizeyi aşmayan 62 kısa şiiri yer alıyor.

Neyi mi anlatıyor Eloğlu *Önce Kadınlar*'da? Yaşamla ölüm gelgiti arasında, "eşyayı ve olayları hınzırca yakalayan bir şair" olarak "açlığı da, ölümü de hiç sevmeyen" bir tutumun tuzağından uzakta yaşama sevincinin, az sonra damlayacak yalnızlığın, "sabahın kışlasında için için yuvalanan kırlangıç sesinin, kendini pek ödeyemeyen insanın" Bir de neyi niçin sevdiğini hiç bilememenin şiirini belki.

Bir anın, bir izlenimin şiirleri. Her şey olağan. Olduğu gibi. Ama şiirin dış sıvalarında hep bir ince alayın parlak izdüşümleri. Nasıl mı? Alını morunu bohçalayıp saksıdan tüyen çiçek, bitişikteki kuşlarla yalınayak başıkabak denize inmiştir. Ne var bunda olağanüstü. Her şey normal değil mi? Ama arada tuhaf şeyler de olabilir: Yarın perşembe gibi.

Düdüklü Tencere; Sultan Palamut; Odun gibi 1960'lara kadar yazdığı ilk dönem yapıtlarında şiirinin ana dokusunu oluşturan, toplumsal içeriği ağır basan ürünlerini dışlar görünse de Eloğlu, o bıyık altından gülüşünü, her şeyi inceden alaya alışını, gırgır geçme havasını alttan alta sürdürüyor. Duygu ile düşünceyi ustaca birbirine düğümlerken kendine özgü bir şiir sözlüğünü de geliştiriyor. Şiiri "argo" değildir ama İstanbul'da konuşulan Türkçenin ayrıntı zenginliğinin farkındadır. Yeldirmesiyle, susuz fesleğeniyle, kozhelvasıyla, pantolu, "buralar neresi" diye soran dayısı, kar suyunu çeken kütükleri, harlı maltızların kapaksız tenceresini tarihsemez kimseleriyle...

"Ha sen ölmüşsün, ha ben. İnsan acemiliği işte" şaşkınlığı içinde, "Sevenin de sevdiğini sananın da. Umanın da. Ateşe yakın bir pösteki serip odunu peyniriyle beni bekleyenin de" derken, "Bugün gerçekten cumaysa Tanrı da mı yok? Öyleyse kime havlıyor köpek?"

diye sorarken de o ince alay, delişmen ironi, insanın kanını kurutan gülümseme hep şiiriyle yan yana, iç içedir. Yedeğinde eleştirel bir yaklaşımı taşıyarak.

Sözcüklerle oynarken şiirinden soyutlamaya da çalışmıyor onları. Somut imgeler kurup şiirini bütünleyen yapı taşları olarak kullanmayı amaçlıyor. Şiiri argo değildir ama söyleyişindeki "külhan" tavır gündeminden hiç silinmemiştir.

Bu bakımdan şiiri kişiliğine sıkı sıkıya bağlıdır da.

Sözcükleri de kişiliğinin damgasını taşırlar.

Şu da söylenebilir:

Önce Kadınlar günümüz şiiri içinde hemen öne çıkan başyapıtlardan biri değil. Çok çarpıcı, hemen dile dolanan şiirleri de barındırmıyor bağrında.

Ama Eloğlu'nun şiirinin son dönemlerde ulaştığı koyakta ustalığının yetkin bir bileşkesi. Daha çok da Eloğlu'nun şiirinin tadını bilenlerin beğenisini okşayacak bir şiirler toplamı.

("Cumhuriyet", 21 Mart 1985)

ÖLÜM, DİNAMİTİNİ KALBİNDE PATLATTI
(*Ahmed Arif*)

"Kalbim / Dinamit kuyusu" diyordu uzun süredir üzerinde çalıştığı bir şiirinde. Şiirin adı da böyleydi. Hatta okurlarına sürpriz diye sakladığı ikinci kitabının adı da belki böyle olacaktı.

Ve ölüm bu kez dinamitini Ahmed Arif'in yüreğinde patlattı. Kalbi, o dinamit kuyusu kalbi, ölümün acımasız dinamitiyle artık "garip ve suskun" "Terketmedi sevdan beni" diyen kalbi...

Daha bir hafta öncesi Cumhuriyet Kitap Kulübü'nün imza gününe gelmişti Mis Sokağa. İstanbul'da yağmurlu bir gündü, ama okurları onu yalnız bırakmamıştı. Onun deyişiyle "Bebeler, torunlar, oğullar" yağmura rağmen her zaman olduğu gibi yine öbek öbek imza kuyruğundaydı. Soğukta, üzerine naylon gerilmiş ıslak masada bir yandan kitaplarını imzalıyor, bir yandan yakınmasız söyleniyordu: "Biz de sığınmacılara döndük burada...

Geçen yıl İzmir'de birlikte yaptığımız imza gününde de okurlarının en merak ettikleri konu yeni şiir kitabının ne zaman çıkacağıydı. "Ay ışığını içen gözlerinin" gülüşüyle hep aynı yanıtı veriyordu: "Yeni kitabın adını çok seveceksiniz. Çok romantik bir ad. Özür dilerim, şimdi bunu açıklamak istemiyorum.

Sıraselviler'de bir otelin lobisinde sabahın dördüne kadar oturmuştuk, Asmalımescit'te iki kadeh rakı içtikten sonra. Son yıllarında pek rakı içmiyordu, sigara da... Ama içenlerden müthiş keyif alıyordu. Konu yine hep şiirdi, yeni çıkacak kitabıydı. Sık sık "yeni şiirlerin macerasını anlatan bir dizi bile yapabiliriz" diye konuşuyordu.

Rahmi Saltuk'la "İşte Türkü, İşte Şiir" gecesi yapacaktı Açıkhava'da. Önce valilik izin vermedi, sonra kötü hava koşulları. Bilinmez bir tarihe ertelendi gece ama, artık Ahmed Arif yok aramızda. Kalbi, ölümün dinamiti elinde, şiirleri ise bir parçalanmaz kaya gibi kalbimizde...

Bir de geçen yıl iki gün boyunca hayatını anlatmıştı Ankara'daki evinde. Şiirine karşı titiz olduğu kadar konuşmasına da titizdi. Kitap çıkar çıkmaz hemen düzeltmeler göndermişti yeni baskısı için. Onları da göremedi.

Bir kitabı vardı ama, ömrünün elli yılını adamıştı şiire. Hem şiire adamıştı, hem halkına. "Ben halkımın mazlum ve gariban bir ozanıyım. Böyle olmak da yüce bir onurdur," diyordu. Yoksa başka türlü nasıl açıklanabilir bunca yaygınlık, bunca etkinlik kazanması? O tek kitap ki, dünyada başka bir benzeri var mıdır, bunca baskıya karşın her yıl en az dört baskı yapsın, 25 yıla yakın bir sürede her yaştan, her kuşaktan okurun beğenisini kazanıp okunsun.

Yalnız Türk edebiyatında değil, dünya edebiyatı içinde de benzersiz bir olay değil mi onun şiiri?

O tek kitap, *Hasretinden Prangalar Eskittim,* üzerine yazılanların şiirinin birkaç katı tutması da bu olayın bir başka göstergesi sayılmaz mı?

"Ben buralarda, bu hastanelerde, bu topraklarda değil / gene oralarda Dicle kıyısında bir çadırda ölmek isterim," diyordu. *Kalbim Dinamit Kuyusu* adlı kitaba konu olan konuşmamızda. Şimdi bedeni Ankara'da kaldı, oysa şiiri İzmir'den Diyarbakır'a, Bursa'dan Kars'a, sevdiği halkının şahdamarında dolaşımda.

Vurulsam, kaybolsam derim
Çırılçıplak
Bir kavgada
Erkekçe olsun isterim
Dostluk da düşmanlık da
Hiçbiri olmaz halbuki
Geçer süngüler namluya
Başlar gece devriyesi jandarmaların

diyordu yine o konuşmamızın sonunda.

Yokluğun, cehennemin öbür adıdır
Üşüyorum
Kapama gözlerini...

demekten başka ne gelir elden?

Ölüm, bu kaçıncı sürprizin şairlere?

("Cumhuriyet", 3 Haziran 1991)

"BÜYÜK SAAT": ŞİMDİ ŞİİRDE SAAT KAÇ?
(*Turgut Uyar*)

İlk şiir: Yâd. "Yedigün," Sayısı 46, 22 Haziran 1947.
İlk kitap: *Arz-ı Hal*, 1. basım Kaynak Yayınları, 1949.
Kitaplar: *Arz-ı Hal, Türkiyem, Dünyanın En Güzel Arabistanı, Tütünler Islak, Her Pazartesi, Divan, Toplandılar, Kayayı Delen İncir, Dün Yok mu?*

Turgut Uyar, 40 yıla yakın şiir birikimini *Büyük Saat* adı altında toplu olarak kitaplaştırdı.

İlk kitabı *Arz-ı Hal*'den *Büyük Saat*'in sonuna eklediği, ilk kez burada yayımlanan *Dün Yok mu?* başlığı altında topladığı şiirlerine genel çerçeve içinde bakıldığında, Turgut Uyar'ın tek tek şiirler değil de, bir büyük şiirin ayrıntılarını yazdığını, bir "insani durumlar" iskeleti üzerine olumlu anlamda şiirini çoğalttığını, geliştirdiğini hemen ayrımsıyoruz.

Bu anlamda bir ayrıntılar şiiridir Turgut Uyar'ın şiiri. Ama ayrıntılar, ayrıntı olarak değil de, bir bütünün parçaları olarak soluk alır şiirinde. Yinelemeler, yığıntılar bu bütüne göre anlam kazanır. Bu yüzden de, şiirinde yeni biçim denemelerine girişmekten kaçınmaz hiçbir zaman: Halk şiirinin deyiş özelliklerinden Divan şiirinin yapı kalıplarına, gündelik dilin tekdüzeliğinden çok boyutlu anlam katmanlarına doğru genişleyen kendine özgü bir şiirin dip sularına erişebilmiştir şiiri. Düzyazıdan da korkmaz. Kullanır onu. Şiirin tomurcuğu neredeyse oradan devşirir şiirini. Sakınmaz.

Geniş bir coğrafyaya yayılan bu biçim arayışlarının yanı başında ise zengin görüntü çağlayanları akıp durmaktadır. Gerçeği olduğu gibi almaz, kendi yeni baştan yaratır. Çok boyutlu bir açıdan bakar nesnelere. Bütün olarak kavramaya çalışır. Deniz, bir balkon penceresinden görülen su birikintisi değil, bileklerde duyulan engin bir kelepçedir. Leylak, bir demet çiçekten çok, pazarlık edilse 75 kuruşa alınabilen pazarlıksız kötü biten ölü günlerin karşılığıdır. Lambanın duvara yansısı gölge değil, aşktır, aşk gibi güzel bir şeydir.

Zaman da çok boyutludur Turgut Uyar'ın şiirinde. İlk kitaplarında çoğunlukla "şimdiki zaman"ı kullanır. Daha sonraları "gelecek zaman" ağır basar. Son şiirlerinde ise yine şimdiki zamana döner. An'ı yakalamaya çalışır. Çünkü "şiirin çok ilgisi vardır zamanla"

Bir özelliği de Turgut Uyar şiirinin iç konuşmaları çokça kullanmasıdır: Dipnotlarında okuruyla konuştuklarını saymazsak, çünkü okurla da konuşur, hep birileriyle konuşur. "Oysa" der birisi, "sabah yeniden hatırlamadır yaşamayı" Turgut Uyar'a göre ise, "oysa" diyenlerden hep korkmalıdır, "oysa ölüm var" da diyebilir aynı kişi.

Terziler, marangozlar, geyikler, akşam, pazartesi, denizler, leylak, madenciler, postacılar, büyükanne, amca, enişte, durmadan aya bakanlar, ıslak çeltikler, sulfata, biten bir yaz, Akçaburgazlı Yekta, tel cambazı, eski kırık bardaklar, kayayı delen incir, bir gülün serüveni ve daha binlercesi. Turgut Uyar'ın şiirinin dış cephesini oluşturursa da, bütün bunların altında yalnızlık, hüzün vardır, sıkıntı vardır. Özetle yaşadığı çağın titiz bir gözlemcisi olma çabası vardır. "Gelmiş geçmiş aşkların saçağından geçip", "bir hançere kın olan düşüncelerinden" aşarak, "yakın geçmişin bir tarihçisi" gibi gelir, aşktan ve ölümden söz eder: Çünkü artık terör bitmiştir, soygun ve kıyım bitmiştir. Bir uzunluk halindedir. Her şey, her şey uyumla buluşur bir bakımca. Ölüm bitmiştir: Ölümün ömrü bir gündür, ama aşk ömür boyuncadır. Yine de sormadan edemez: "Biten başka bir şeyler var mı daha?"

Turgut Uyar'a olağanüstüyü değil, olağanın şiirini yazıyor denebilir.

Bir ülke! denizden arınmış
bir durum! ölüm gibi
bir ses! uzunluk değerinde.

Güneş saati kullanıyor.
Gördüklerini unutamıyor.
Kendi öyküsünü düzenlemek yetiyor ona.

Bu yüzden akıp gidiyor her şey: Şiirimizin koca ırmaklarından biri gibi...

("Cumhuriyet", 3 Mayıs 1984)

GÜL İÇİNDE SÜMBÜLÜN İÇ ÇEKİŞİ
(*Edip Cansever*)

En önemlisi de tanıştırılır gibiydim biriyle
Hiç kimselerin ilgilenmediği
Bazı olayların tarihçisi olarak

Kirli Ağustos kitabında Edip Cansever'in "Otel" adlı şiiri bu dizelerle sona erer. Yeni şiir kitabı *Oteller Kenti*'nde Edip Cansever'i, yine "bazı olayların tarihçisi" olarak, ama bu kez "her bitişi bir başlangıca ekleyen, sürekli, o duyumsuz seyircisi" kimliğinde, belirli izleklerinden biri sayılabilecek "otel"lerin izi üzerinde görüyoruz.

Selim İleri'nin de belirttiği gibi "otel" gerçekten Edip Cansever'in "gözde" izleklerinden biri. Bu açıdan bakınca *Oteller Kenti*'nin ilk ipuçları *Kirli Ağustos*'taki "Otel" şiirinden başlayarak *Ben Ruhi Bey Nasılım*'da "Bir Otel Kâtibi" ve *Şairin Seyir Defteri*'ndeki "Yaz ve Kış Otelleri" şiirlerine uzanan bir çizgide yakalanabiliyor.

Cansever'in şiir kitapları hep kendi içinde bir tema bütünlüğü taşımalarıyla dikkati çekmiştir. Bu da uzun şiire olan el yatkınlığından olsa gerek. *Tragedyalar*'ın gün ışığına çıktığı günlerden kalan bu tat, son kitabı *Oteller Kenti*'nda da tazelik ve yoğunluğundan bir şey yitirmeksizin hâlâ sürüyor.

Oteller Kenti bu yoğunluğu dört ana başlığın yaygısına serpiştirmiş: "Otel Oteli, Eros Oteli, Sera Oteli, Phoenix Oteli" İlk üçü bilinen şiir biçim ve biçeminde. "Phoenix Oteli"nde ise Cansever, şiirin imaja dayalı söylem gücünü göz ardı etmeyerek düzyazıya, daha doğrusu "düz söze" dayalı iki bölümlük küçük bir oyun denemesine girişmiş.

Oteller Kenti'nin Cansever'in şiirindeki bu genel izleği dışında, bir de kendi içinde peşi sıra sürüklendiği bir iç izleği var. Bu iç izleğin dörtgen sınırını ise şunlar belirliyor: Ses, içki, müzik ve zaman.

"Kuyruklu bir piyanoya eklenen sevimli gül sesi," bir cin daha, cin yoksa votka, o da yoksa konyak ya da kokteyl arasında anılardan anılara gidip gelerek bütünlüyor şiirinin dokusunu Cansever. (Özellikle "Sera Oteli" bölümündeki şiirlerin yine *Kirli Ağustos*'taki

"Cin" şiiriyle yakın bir akrabalığı yok mudur sorusu da sorulabilir burada.)

Oteller Kenti Cansever'in bir de şu özelliğini daha belirgin olarak su yüzüne çıkarıyor: Gündelikten yola çıkarak güncelin sınırlarını genişleten, duruşlardan durumlara geçişin sınırlarını zorlayan, doğrudan söyleyiş yerine iç konuşmalarla, kendi kendine de sorular sorarak, yargılayarak geçmiş-şimdi-gelecek üçgeninde yerini almaya çalışan bir anlayışın şiirsel düzlemde verileri. Kendisi de bunu şöyle açıklamıyor mu:

"Şairin amacı bir şey'i güncelliğe getirmek değil, o şey'i güncellikten ayıklayarak genelleştirmek, bir bakıma evrenselleştirmektir."

Bir acı, hüzün, yalnızlık duygusu bir karabasan gibi örtmüş şiirin söylemek istediğini. Aynı dizeler, aynı sözcükler art arda, üst üste sıralanıyor. Bu anlamda geniş tutulmuş sözcük ekonomisi. Okudukça bunalım artıyor. Adını söylemese de acının, hüznün, yalnızlığın; sözcüklerin bir yerlerinden gizlice fırlayıp gelip yakalıyor sizi o bunaltı, o karabasan.

Olağan durumların şiiri değil Cansever'in şiiri. Kış solmuş, ortada mı kalmış su? "Çekildiği zaman fotoğraf olmamış, çekilmediği zaman fotoğraf olmuş bir fotoğraf" gibi durumların şiiri de denebilir. İletişimsizlikle iç içe bir iletişimin şiiri. Çünkü geçmiş, silindikçe bugünle donanmış. Şimdi, geçmişle süslenmiş. Gelecek, adı adına karışmış bir ad gibi. Ve duyumsanan, ama bir türlü sorgulanamayan insanlar arasında devinen bir başka insanlık.

Ve bu insanlığı oluşturan yeni bir müzik: Yalnızlığa benzeşen.

(Şiir ve müziğin ilintisi, bir başka yazının konusu olamaz mı?)

Cansever'in *Oteller Kenti* kendi bütünlüğü içinde, üst üste yığılan imgeleri, belli durumlar için belli sözcükleri sık sık yinelemesi, giderek düzyazının olanaklarını şiir adına kullanmasıyla okur açısından belirli bir zorluğu da yedeğinde taşıyor. Bir anlamda kendi karabasanına okurunu da ortak olmaya çağırıyor.

"Gül içinde bir sümbülün iç çekişi" gibi.
"Dört mevsimden koparılmış bir kalabalık" gibi.
"Geçmişe, bugüne, daha sonraya"
Yani
"Gene bir otelden başka bir şey olmayana" gibi...

("Broy", Aralık 1985)

YANITI ŞİİRİNİN DİZELERİNDE
(*Cemal Süreya*)

"Şiir dünyayı değiştirmenin araçlarından biridir. İnsan, şiirle 'yeri ve formülü' bulacaktır. Şiir, insan bilincini daha ilerde bir yere atacak, insana yeni duyumlar, yeni nitelikler kazandıracaktır. Var mıdır böyle bir hayat? Vardır böyle bir hayat. Olacaktır. Nerval'in çıldırmadığı, Mayakovski'nin kendine kıymadığı, Lorca'nın kurşuna dizilmediği bir hayat. (Eşyanın Kötü Tadı ve Gerçek Hayat, 1971)

Cemal Süreya'nın şiirinin anahtarlarını kendi yazılarında aramalı. Çünkü Süreya ne yazmışsa, nasıl yazmışsa kaleminin ucu sonunda gelip şiire dokunmuş. "Şiir, dünyayı değiştirmenin araçlarından biridir" cümlesi de işte böyle. Onun bütün şiir yaşamını özetliyor aslında...

Daha 1953'te yayımladığı ilk şiirlerinden "Adam"da "Adam şapkasına rastladı sokakta / Kim bilir kimin şapkası" derken şiire dünyayı değiştirmenin araçlarından biri olarak bakmanın ipuçlarını göstermiyor muydu? İkinci Yeni şiiri bu anlamda bir dönüşümün şiiri değil mi? Nice "ayrıkotu"na karşın her şiir akımında olduğu gibi...

İkinci Yeni 1955'e doğru ortaya çıkmıştı. Genelde 1930 doğumlu şairlerin sürüklediği bir akımdı. Turgut Uyar ve Edip Cansever başlangıçta bu akımın öncü görünen şairleriydi. Ama eski kuşaktan Oktay Rifat ile İlhan Berk, daha yenilerden Cemal Süreya, Sezai Karakoç, Ece Ayhan, Kemal Özer, Ülkü Tamer'in katılımıyla bir bütünlüğe ulaştı İkinci Yeni şiiri. O günlerde akımı destekleyen en önemli eleştirmense Muzaffer Erdost.

Önce şiiriyle geldi İkinci Yeni, manifestosu sayılabilecek yazılar sonradan. Her şair kendi şiirini ve manifestosunu getirdi de diyebiliriz. Etkilerinin günümüze kadar sürmesi ve şairlerinin bu kadar çeşitlilik göstermesi başka türlü nasıl açıklanabilir? Ortak özellikleri şu olabilir ancak: "Şiir, dünyayı değiştirmenin araçlarından biri..." Dünya, yalnız yaşadığımız maddi hayatla sınırlı değil; şiirde imge, uyak, şairin dünyaya bakışı, söyleyiş, toplumsal sorunlara yöneliş,

yani insanı ve insani olanı kuşatan her şey...

İkinci Yeni şairlerinin birbirlerine benzemezliği de buradan kaynaklanmıyor mu? Örnek olarak Memet Fuat'ın üç şairimizi değerlendirmesine bakalım:

"Turgut Uyar'ın soluklu, uzun dizeli, düzyazı görünümlü şiiri, din kitaplarını çağrıştıran havasıyla, öyküsünü anlatışıyla, yücelik duygusu veren bir şiirdi. (...) (Edip Cansever) Orta malı edilmemiş anlamları yalnız insanın iç dünyasında değil, yaşamın çeşitli dış görünümlerinde de yakalamayı başardı. Soluklu uzun şiirlere eğilim duydu. Geleneksel şiirin değişmez kuralı gibi görülen 'yoğunlaştırma'ya, şiiri yakalamak için sözü sıkıştırmaya yakınlık duymadı. Dize yapısına önem vermedi. (...) Cemal Süreya yazdığı her şiire yankı alan, kuşağının şairlerine yazma coşkusu veren sürükleyici bir sanatçıydı. Serbest nazmın, Garip akımının kullanmadığı eski biçimlerle yepyeni bir söyleyiş getirdi. Şiirin birtakım dışlamalarla daraltılmış olan sınırlarını genişletti. Özgün imgeleriyle büyük ilgi çekti, en önemlisi de zekâyı ince alayın baskısından kurtardı." (*Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*)

Önce Turgut Uyar gitti şiirin *Büyük Saat*'ini bir daha kurmamak üzere. Bu yüzden şiirimizin bir yelkovanı hâlâ kırık gibi...

Ardından Edip Cansever. Nicedir *Şairin Seyir Defteri* yeni bir yazıcısını bekler gibi değil mi?

Şimdi de Cemal Süreya yok aramızda. "Umulmadık bir gün olabilir bugün / Kan var bütün kelimelerin altında" dememiş miydi? Kan, yani ölüm...

Bugün, o gün müdür? Yanıtı şiirinin dizelerinde...

("Cumhuriyet", 14 Ocak 1990)

ŞİİRİN FIRTINASINDA YAŞADI ÖLÜMSÜZLÜĞÜ
(*Tahsin Saraç*)

"Bıkmaz mı, ama hiç bıkmaz mı / Yaratan, yaratılan aynı kalmaktan?"

Bu iki dize Tahsin Saraç'ın 1956 yılında "Varlık" dergisi'nde çıkan "Boğuntu" adlı şiirinden. Bu şiir, Saraç'ın yayımlanan ilk şiiri. "Yaratan" ve "yaratılan"ın aynı kalmaktan bıkıp bıkmadığı, Saraç'ın şiirini açıklayan bir anahtar aynı zamanda. Saraç, *Bir Ölümsüz Yalnızlık* adlı ilk kitabından son yapıtı *Çıplak Kayada Çimlenmek*'e kadar hep bu sorunun yanıtını aradı da denilebilir. "Yaratan" yerine egemen güçleri, ölümü, yaşamı insana zehir edenleri; "yaratılan" yerine de sevgiyi, aşkı, ölümsüzlüğü, özgürlüğü, kısaca insanı insan olarak var eden her şeyi koyarak...

Saraç'ın şiirinin öne çıkan belirgin özelliği, dile yüklediği önemde kendini açığa vuruyor. Şiirin dille yaratıldığının bilincinde olan bir şair Saraç. Öz Türkçenin şairi. Arı Türkçeyi şiir diline dönüştürmede bir usta.

Bu dil, Türkmenlerin konuştuğu Türkçeden süzüldükten sonra onun ödün vermez şair duyarlığıyla yoğrularak "haykıran" bir sese ulaşıyor. Dil kadar, ses de önemli şiirinde...

Ceyhun Atuf Kansu'nun dediği gibi, şiiri "Doğa, halk bilgisi, halk tarihi ve halkın yaşantısından gelen bakış açısının dile yansıması" bir başka anlamda.

Bu "halk bilgisi"nin çağdaş bir duyarlıkla yoğrulması...

Bunu yaparken de aşınmış söyleyişlerden uzak durması...

"Halk" adına, ama halk gibi yazmaması...

Köy kökenli olduğu halde "köylü" bir şiiri yazmayışı...

Şiirsel duyarlığının kaynakları buralarda aranabilir mi?

"Kaç seviden kurşun yese de" kendi külünden yarattı şiirini aslında. Ama hep "değişmek" adına "Değişim", şiirinin ana damarlarından biri. İyiye, güzele, yeniye doğru değişim.

Kemikleri toprak olsa da...

Daha dört gün önce 27 Haziran Salı günü görüşmüştük. Koltuğunun altında yeni çıkan iki kitabı: *Toplu Şiirleri* ve son şiirlerini içeren yeni yapıtı *Çıplak Kayada Çimlenmek*.

Bir çocuk sevinciyle imzalamıştı kitaplarını. Ölümü aklında olabilir miydi?

Şimdi masamın üzerinde şiirlerini okurken ne çok "ölüm" üzerine yazmış diye düşünüyorum: "Biz ölümü alın çatından vurmuşuz" diye diye.

Bu kez hedef şaştı, ama...

"Ozan, gök gürlemesi ölümsüzlüğün." Bir şiirini de böyle noktalamış.

Son şiirlerinde de "ölüm" duygusu dolaşır olmuş dizeleri arasında:

"Ölümü hiçlemektir ölümsüzlük. Ölümle ölümsüzlük de eşanlamda şiirinde. Onlar bile bir "değişim" içinde.

"Halk" katında pek "popüler" bir şair olduğu tartışma götürebilir. Şiiri okundukça tadına varılacak şairler safında çünkü.

O, yeni kitaplarının gün yüzüne çıkışının sevincini yaşayamadan ayrıldı aramızdan.

Bu kitaplar üzerine yazmanın sevinci bir yana, ardından yazmak düştü bana da. Ne kitaplarını, ne bu yazıyı görebilecek.

"Bir de ölüm var ya!" diyordu bir şiirinde.

Öyle oldu. Ansızın, apansızın çıplak bir kayada çimlenir oldu bedeni.

Artık çıplak bir kayada çimlenir şiiri de...

("Cumhuriyet", 2 Temmuz 1989)

SİYASETNAME
(*Özdemir İnce*)

"Siyasetname, siyasette, devlet yönetimiyle ilgili eser demektir. Bu arada, siyaset kelimesini, suçluyu şeriat hükümlerine göre cezalandırmak anlamıyla ilgili olarak, suçluya uygulanacak cezalardan bahseden eserler de, siyasetname adını taşır."

Agâh Sırrı Levent, 1962 yılında TDK Belleten'de çıkan aynı adı taşıyan incelemesinde böyle tanımlıyor "Siyasetnameler"i.

Son yılların verimli şair ve çevirmenlerinden Özdemir İnce yeni ürünlerini *Siyasetname* başlığı altında topladı. 76 şiirin tek bir başlık altında bütünleştiği kitapta Özdemir İnce, bakış açısını "geçmiş"e çeviriyor bu kez.

Yine Agâh Sırrı Levent'in yazısından öğreniyoruz ki, "Siyasetnameler" bir hükümdara ya da vezire sunulmak için yazılırmış. Gerçi Özdemir İnce'nin böyle bir kaygısı var denilemez. Özdemir İnce daha çok, tek bir terzinin biçip dikmek istediği, paslı kilit, kör bıçak, yeli avuçlarında toplamış, hacizli gölgesini arayan bir halkın tarihine dipnotları düşmeyi amaçlamakta.

Bu yüzden de anlatımcı bir şiir söylemini seçmiş. Bir Hititçe cümleden, Kuranıkerim'in bir suresinden, Yorgo Seferis'in bir şiirinden, Mustafa Akdağ'ın bir incelemesinden, Alain Ginsberg'in bir dizesinden vb. yola çıkarak "kim ki bir efendisi vardır efendilik edecektir, mutlaka halka" diyerek kozasını örüyor şiirin.

Söyleyişteki ses tonu yer yer Nâzım Hikmet'in *Şeyh Bedrettin Destanı*'nı anımsatıyor gibi. Bu açıdan bir uzun şiirin parçalanmış, numaralarla sınırlandırılmış bölümleri olarak da okunabilir *Siyasetname*.

Kullanılan imgeler de geçmişe dönük: Köy kaçkını gençler, şaki sipahiler ve niceleri, çift bozulmuş, yol kesmekte beylerin sekbanları, kızılcıklar, üzümler, pestiller çürümektedir damda. Beyler, bölükler, kapu ağaları ve devriyeler çürümektedir.

Yaşadığımız günlere de göndermeler yapmıyor mu? Çok az.

Kırk mumluk ampullerin aydınlattığı soğuk yatakhane ve yastığın altında bir hatıra defteri, tarih kitabı.

Dayan biraz:
bir daha girmeyeceksin yatılı sınavına
yüzlerce tünelden geçmeyecek
bindiğin posta treni
ve genzin yanmayacak sızan dumandan
dayan biraz ve sor kendine
nerede şimdi çarpıcı kanatların? diye.

Özdemir İnce'nin *Yedi Deryalar Geçsen*'den sonra hem biçim, hem de söylem olarak şiirini ulaştırdığı yeni bir konak *Siyasetname*.
Ama geride kalmış bir konak.

("Cumhuriyet Kitap Kulübü Kataloğu", Şubat 1985)

ÖNCE DİRENMENİN, UMUDUN, AŞKIN ADINA
(*Berin Taşan*)

Kesip bir deftere yapıştırmışım özenle
Bir dergide çıkan ilk şiirimi
Mavi bir kapak üstünde 1 Şubat 1946
Alt sıralara doğru yazmışlar adımı.

İlk şiiri 1 Şubat 1946 yılında "Varlık" dergisinde çıkmış Berin Taşan'ın. 40 yıllık şiir birikiminin karşılığı iki kitabına ad olmuş. *Ellerim, Gözlerim, Yüreğim* (1960) ve *Yüzünün Bir Yanında* (1969). Berin Taşan, bu iki kitabıyla birlikte yeni yazdığı şiirlerini *Önce* başlığı altında yayımladı.

Bu toplama bakıldığında az yazan bir şair kimliğinde görünüyor Berin Taşan. Kimi şiirlerini kitaplarının dışında bıraktığını düşünsek bile yine de az yazan bir şair. 40 yılın ürünü olarak değerlendirilebilecek *Önce*'de 45 şiiri var örneğin. Az yazması, onun şiirinin değer düşümünün göstergesi kabul edilebilir mi?

Taşan, keşke *Önce*'ye aldığı şiirlerinin altına yazılış tarihlerini koysaydı. Böylece ilk şiirinden son yazdıklarına duyarlığını hiç eksiltmediği, söyleyişinin düzeyini hiç düşürmediği, şiirini kurmada dengesini hiç yitirmediği daha açık görülebilirdi.

Her şeyden önce Türkiyeli bir şair Taşan. Şiirini kendi yaşamından, görüp yaşadıklarından damıtıyor. Düşüncenin değil, duyguların ağır bastığı bir şiir ikliminin renkleriyle bezeli dizeleri. Ceyhun Atuf Kansu'nun deyişiyle "Sesini Şiran'dan, Merzifon'dan, Beyazıt alanı ve Sinop kalesinden geçirerek ağıtla yakmış, çakmaktaşı ile bilemiş, bir dağ başı yeli gibi" yaratmış şiirini...

"Mavi Bir Kapak Üstünde Yirmi Dokuz Yıl", Taşan'ın özyaşamından ipuçları taşıyan bir şiir. Hem yaşamından, hem de buna bağlı olarak şiirinden ipuçları veriyor. Yirmi dokuz yıl savcı olarak görev yapmış, "İşçi Kurumu'na kayıtsız, güvencesiz, primsiz, sendikasız ağır işçi" bir şair. İşine bir gün ara vermemiş, rapor almamış, kaytarmamış. Ama hep aynı yere inmiş yumruğu. Ne şaşma, ne yanılma.

Af dilemeden, özür göstermeden bir tuğla düşürememiş belki. Belki de sökememiş sıvayı. Ama yirmi dokuz yıldır vurduğu yerden bir toz kaldırmışsa eğer, işte bu yeter.

Bir inancın, direnişin şiirleri. Nükleer denemelerin yasak olduğu, ekinlerini dolu vurmadığı bir ülkenin özlemiyle kan ter içindeki atların, dağda yakılmış ateşlerin, hiçbir çocuğun birbirine küsmediği, yediveren güllerin, sarmaşıkların, turnaların şiiri de denebilir.

"Korku" başlıklı şiirinin sonundaki şu iki dize Taşan'ın şiirinin bir özeti sayılabilir:

Direnme bu, umutlanma bu, aşk bu diyorum
Bir şeyden korkmuyorum.

Direnme, umut ve aşk. Taşan'ın şiirinin kapılarını açan üç anahtar.

"Edebiyatın mutfağı"ndan bunca uzak kalmasaydı sanırım *Önce*'yi dolduran şiirlerin bir o kadarı daha gün yüzüne çıkabilirdi.

Genç kuşak şairlerinden kaçı bilir Taşan'ın şiirini? Sanırım *Önce* de Taşan'ın kendisi gibi ilgilerin uzağında, kendi köşesinde kozasını örerek yaşamasını sürdürecek.

Berin Taşan, "Sonra" ya da "Daha Sonra"ların şiirlerini gün ışığına çıkarmadıkça...

("Cumhuriyet", 5 Mart 1987)

SÖZÜN VE ZAMANIN SİMYACISI
(*Hilmi Yavuz*)

Kuşağı içinde şiirlerini bir kitapta en geç toplayan şair belki de Hilmi Yavuz. İlk şiirleri 1952 yılından sonra, başta yönetimine katıldığı "Dönüm" dergisi olmak üzere çeşitli dergilerde yayımlanmıştır, ama bu şiirlerin bir kitapta toplanması 1969 yılına denk düşecektir: *Bakış Kuşu.*

Bu anlamda *Bakış Kuşu* hazırlıklı bir kitap. Genç şair acemiliğinin uzağında. İçinde "Hilmi'nin Çocukluğu", "Dalgıç" gibi daha dergilerde yayımlandıklarında belleklerde iz bırakan şiirler vardır. Gerçi İkinci Yeni şiirinin belirgin özellikleri yer yer Hilmi Yavuz'un şiirine sinmiştir. "Dalgıç", "Kalyon" gibi şiirlerde o dönemin yerleşik imgelerini kullanır, ama asıl üzerinde durulması gereken, Hilmi Yavuz'un daha sonra *Bedrettin Üzerine Şiirler*'den başlayarak kendini kabul ettirmesinin ilk ipuçlarını *Bakış Kuşu*'nda ortaya koyması. *Bakış Kuşu* daha sonra simurg olarak kendini gösterecek, "geçmiş bir gül saati" Gizemli Şiirler'de "hiç gül kopardın mıydı gülden" mısraına dönüşecek, "Güzelliği yaz iklimi" bir kitabının adı olarak yeniden gündeme gelecektir: *Yaz Şiirleri.*

Bunu kendisi de şöyle açıklayacaktır:

"İlk şiir kitabım *Bakış Kuşu*'ndan bu yana şiirimde köklü bir dönüşümün gerçekleştiğini düşünüyorum. *Bakış Kuşu*'nda, *Bedrettin Üzerine Şiirler*'de, *Doğu Şiirleri*'nde, bana göre değişmeyen, deyim yerindeyse bir 'derin yapı' var: Birbirinden farklı paradigmaların öğeleri arasında bire bir tekâbül bağıntıları kurmak, bu bağıntıların benzetme ve iğretileme yoluyla oluşturduğu dizeleri birbirine eklemek. Sanırım, açık ya da örtük, şiirimin yapısını kuran budur."

Fakat beklenen ilgiyi derleyemez *Bakış Kuşu.* Hilmi Yavuz'un, şair kimliğini tam olarak belgeleyebilmesi için *Bedrettin Üzerine Şiirler*'in gün yüzüne çıkması gerekecektir. Ve ardından da *Doğu Şiirleri*'yle bu ilgi giderek pekişir.

Bedrettin Üzerine Şiirler ile *Doğu Şiirleri*'ni aynı potada değerlendirmeli. İkisinin de ortak yönü bir ortak tema çevresinde oluşma-

sı değil midir?

Daha sonra *Yaz Şiirleri* ve *Gizemli Şiirler*'in aynı tema çevresinde oluşması gibi.

Bedrettin Üzerine Şiirler, Hilmi Yavuz'un tarihe bakışını da gündemde tutar. Ayrıca "Folklor", "Ay Doğar" gibi şiirleri de bir sonraki kitabı *Doğu Şiirleri*'nin habercisidirler. Türk şiirinde bir tabu haline gelen *Bedrettin*'i, Nâzım'dan sonra başka bir söyleyiş güzelliği, başka bir duyarlık ve biçemde.

Şiirinin bu dönemde ve sonra daha belirginleşecek bir özelliği de içeriğe değgin sözcükleri özenle seçip kullanması. Bir sözcük kuyumcusu, istifçisi hatta. Bu istifçilik de yedeğinde benzetmelere dayanan bir imge düzenini getirecektir.

Bu zaman aralığına çeşitli dergi ve gazetelerde yazdığı yazıları topladığı iki kitap daha düşer: *Felsefe ve Ulusal Kültür, Roman Kavramı ve Türk Romanı.*

Doğu Şiirleri'nin tam bu sırada gün ışığına çıkması bir rastlantı olmasa gerek. Çünkü Yavuz, şiirini düşünerek, yaparak var eden bir şair.

Doğu Şiirleri de beklenen ilgiyi görür: 1978'de Yeditepe Şiir Armağanı'yla ödüllendirilir.

Bir bildirisi olan, bir şey söyleme amacında olan şiirlerdir *Doğu Şiirleri* özetle.

işte doğunun dünü, bugünü
yaşamış olmanın tuzu, ekmeği
ve yarını, acının düğünü
gibi duyursun bizlere
açsın bir yufka gibi umudu
türküleri yeniden yoğursun
közlesin ağıdı, melali

İşte böyledir ol hikâyesi Doğu'nun Hilmi Yavuz'un ağzından.

Doğu Şiirleri'nden soṇra yine bir hazırlık dönemi başlamış gibidir Hilmi Yavuz'un şiirinde. Bu hazırlık döneminin ilk ürünü de *Yaz Şiirleri*'yle gelir.

Bedrettin ve *Doğu Şiirleri*'nde toplumsal katmanları şiir düzeyinde ele alan Yavuz, *Yaz Şiirleri*'nde ışıldağını kendi şiiri üzerine çevi-

rir.

Şair ve şiir üzerine çeşitlemeler yapar:

ben şimdi bir gülü
kendi güvenliği için
bir sevda şiirine dönüştürmeye
yargılı bir şairim, yaptığım bu işte!
soru sorma, yolları kapat ve unut
yazları ve şiirleri
kimbilir nerde yazılan

Divan şiirinden belirgin esintiler taşır bu şiirler de.

Bir başka özelliği de şiiri kurma ustalığında daha da yetkinleşmesidir Yavuz'un.

Şiiri kurma ustalığı *Gizemli Şiirler*'de uç noktalara varır.

Sözü en aza indirgemeye çaba gösterir.

Bu yüzden kapalı anlamlarla örtüşür şiiri.

ve her şiir boydanboya
bir ıssızlıktır artık
dizelerse giderek daha tenhâ

Söz giderek tenhadır, ama duygu ve düşünce yoğunluğu arttıkça şiiri anlamın sınırlarından uzaklaşıp kapalılığın hücresini yurt edinir kendine.

Zaman zaman harf oyunlarına kadar ulaşır böylece şiir kurmaca.

Böylece son "Hurufî" olarak düşer adı ve soyadı ve şiirleri günümüz edebiyatı içre.

Söz'ün simyasını aramaya çıkmıştır son günlerde;

Çünkü Söz'üm ben, Söz'üm,
hem bulandım
ve hem de arındım aynı zamanda

Kaybolmuş akarsudan sözlerde, aktıkça yıpranan şiirlerde...

("Hürriyet-Gösteri", Eylül-Ekim 1985)

ANILARA DÖNÜŞEN ŞİİRLER
(*Onat Kutlar*)

İshak, öyküler (1959); *Pera'lı Bir Aşk İçin Divan*, şiirler (1981); *Yeter ki Kararmasın*, deneme-mektuplar (1984) ve *Sinema Bir Şenliktir*, yazılar (1985).

Bunlar şiirden öyküye, denemeden sinema yazılarına ilk kitabıyla kendisini var kılmayı amaçlayan Onat Kutlar'ın ürünlerinin adları. Bu adlara şimdi bir ikincisini de ekleyebiliriz artık: *Unutulmuş Kent*, şiirler (1986).

Şiir ilk göz ağrısı Onat Kutlar'ın. Edebiyata şiirle başlıyor. (1952-1954 yılları arasında "Hisar", "Küçük Dergi", Gaziantep'te yayımlanan "İlke"de çıkan şiirler şimdi hangi "gölgeli sahafın" unutulmuş raflarındadır. Gün olur bir kitap kapağının ardında gösterirler mi yüzlerini?)

Unutulmuş Kent aslında iki kitap. Birinci bölümünü *Pera'lı Bir Aşk İçin Divan* oluşturuyor. Bir anlamda da birbirini tamamlayan iki kitap. Bunu Onat Kutlar bir konuşmasında şöyle vurguluyor:

"*Pera'lı Bir Aşk İçin Divan* bir aşk divanıdır. *Unutulmuş Kent*'in teması da hemen hemen aynı. Her ikisinde de bir kentin ya da semtin yer alışı aynı zamanda bu aşk şiirlerinin, içinde uzun yıllarımı geçirdiğim bu kentle özel, adeta gizemli diyebileceğim ilişkisinden doğuyor." ("Broy", Mart '86)

Unutulmuş Kent'i bütünleyen şiirlerin temasını şu iki dize de özetlemiyor mu?

Seni yeniden ben buldum ey unutulmuş kent
Ve kimsenin farkında olmadığı günde sevgilim seni.

Onat Kutlar az yazan bir şair. Ama ilgi alanı oldukça geniş. Pera'dan Japonya'ya uzanan bir coğrafya. Nâzım'dan Cendrars'a, rubailerden tuyuğlara, haikai'lerden hoyratlara gidip gelen bir etki-

leşim. Ayrılık ve özlemle örülü bir yaşamdan ipuçları. İmgelerin sınır tanımaz özgürlüğünden "sevgilim ayrılık canıma yetti"ye ulaşan "şiiri katıksız dolambaçsız" söyleme inceliği.

Duyarken düşünen, düşünürken "insan elinin sıcaklığını" yaşamaya çalışan bir yüreğin ürünleri. Acılı günlerden izdüşümleri...

Şiirinin kaynaklarını kendi yaşamında arayan bir şair olarak da nitelenebilir Onat Kutlar. "Daha yazılırken bir anıya dönüşen şiirlerin şairi" de denebilir.

Bu yüzden mi hemen kendisini ele veriyor şiirleri? Yoksa dizelerin arka odalarında gezinen "hüzün"den aldıkları tat dolayısıyla mı?

Oysa "Mardin Hoyratı"nda olduğu gibi kendi öyküsü kendi içinde gizlidir.

Ve şiir aklın ara sokaklarında sürdürür yaşamasını.

Bu yüzden midir şiirinin daha alt okumalarda "hayatiyet"ini sürdürmesi?

Bu özlemin tanımlaması olarak da kabul edilebilir *Unutulmuş Kent*'teki şiirler.

Kimsenin farkında olmadığı bir özlemin,
Bunca unutulmuşluk içinde zaten kim kimin, neyin farkında?
Oysa dönüyor çark.
Anılara dönüşse de şiirler...

("Cumhuriyet", 24 Nisan 1986)

KAR ÜSTÜNDE SERÇE KANI
(*Ülkü Tamer*)

Ülkü Tamer, *Soğuk Otların Altında*'dan *Sıragöller*'e altı kitabına son dönem ürünlerini kapsayan "Antep Neresi"ni de ekleyerek "Toplu Şiirler"ini *Yanardağın Üstündeki Kuş* başlığı altında yayımladı.

"Su toprağa karışırsa ekin olur, ekmek olur. Kan küle karışırsa ne olur?" Ülkü Tamer, "Şiir bu sorunun cevabını arar boyuna" diyerek karşılık düşüyor ve ekliyor:

Şiir ateşin habercisidir
Yangının kundakçısı
Yanardağın üstündeki kuştur şiir.

Ama Ülkü Tamer'in şiirlerinde ne kan kokusu duyumsanıyor, ne de kül tortusu. Terzilerin, dülgerlerin, uzun yol sürücülerinin, kaçakçıların, tilkilerin, kirpilerin, sansarların, kuşların, özellikle de serçelerin şairi. Nokta ile virgülün, ikindilerin, yumuşak g'nin, yazyurdunun, yolculukların, sıragöllerin, koruların bir de...

"Konuşma" şiirinde geçen "Hem dersini bilmiyor, hem de şişman herkesten" dizesi 1960'lı yıllarda bir atalar sözü gibi yerleşmişti birçok genç şairin belleğine. Bu, aynı zamanda Ülkü Tamer'in değişmez kimi özelliklerini vurgulamak bakımından da önemli. Tamer, bütün yaratılarında imgenin kapılarını aralayan, bunu yaparken de yapmacık çocuksuluğu dışlayıp çocuk duyarlığını öne alan bir kimlikle var kılıyor şiirini. Çocuk duyarlığına yaslanmanın bir göstergesi de, şiirinde soyutlamaya giderken dilin yalınlığını göz ardı etmeden, anlaşılırlığın sınırları içinde dolaşması.

Tamer'in şiirini bütünleyen imgeler olağandışı, olağanüstü değil. Bu olağandışılığı süsleyen ise yalın ve anlaşılır bir sözcük kümesi. "Samanyoluna çıkılmıştır. Gündüzdür, ülkesi görünmez. Yıldızlardan harfler kesilir, gökyüzüne mektuplar yazılır. Güneş gibi bir silgi nereden bulunacaktır?" Tamer hemen tavrını koy:

Yanlış yapmaktan korkma

Doğayı bu kadar sevinçle kucaklayan bir başka şairimiz kim olabilir, Ülkü Tamer'den başka son 30-40 yıllık şiirimiz içinde? Doğaya ve dünyaya sevinçle bakışın seçkin örnekleri de denemez mi *Yanardağın Üstündeki Kuş*'u bütünleyen şiirlere? Şairlerin doğası ve doğanın şairleri:

Karın üstüne damlayan serçe kanı

Cemal Süreya, Ülkü Tamer için "Kendi şiirinin sesini her zaman korudu," diyor. İşte Tamer'in şiirini anlamada bir anahtar daha. Şiiri biçimsel olarak birçok deneylerden geçse de, düzyazısal örneklerden halk şiirinin manilerine kadar birçok biçimleri denese de Tamer'in şiiri kendine özgü bir sesin yankısında oluşturuyor bütünlüğünü. O sesin derinliğinde, söyleyişin dehlizinde buluyor varlık nedenini.

Yüksek sesli bir şiir değil. Bu sesin içinde toplumcu temalar da ağırlıklarını koruyor.

Şapkasını bırakıp olduğu yerde
Onurunu alıp giden Allende'yi unutma

diye biten şiiri unutulur mu? Bu şiirin yanına "Ölümdü Adı", "Konuşma", "Virgülün Başından Geçenler", "Bruegel", "Serçe", "Giyotin", "Atlının Türküsü", "Avlu" eklenemez mi?

Bu listeyi biraz daha uzatmak mümkün. Bu kadarı da yetmez mi "sığırcıkların dağıttığı akşam sesi"ni duymaya?

"Alnında ateşin ve sessizliğin"

"Şiiri besleyen, besleyen şiir" adına ne varsa bir de...

("Cumhuriyet", 10 Nisan 1986)

ŞİİRİN DOĞAL TARİHİNDE
(*Cevat Çapan*)

İster "nüfus cüzdanları", ister "edebiyat tarihleri" ne yazarlarsa yazsınlar kimi şairler şiirleriyle genç. Yunus Emre, Nâzım Hikmet, daha günümüze gelelim, Melih Cevdet, bu yüzden hâlâ genç şairler benim için.

Cevat Çapan'ı da bu sınıflama içine alabiliriz. Doğum tarihi nüfus cüzdanı içinde saklı dursun, şiiriyle genç şairler safında o da...

35 yıldan fazla bir zaman aralığında şiirle çeviri yoluyla alışveriş içinde olsa da, ilk kitabı yayımlanalı üç yılı bile aşmadı. Ama ilk kitabıyla haklı bir övgünün yolunu açarak Behçet Necatigil Şiir Ödülü'yle değerlendirilmedi mi?

Şimdi, bu son üç yılın ürünleri elimizin altında: *Doğal Tarih.*

Eskilerin deyişiyle "ismiyle müsemma" bir şiirler toplamı Doğal *Tarih.*

Tarihi Çapan'ın geçmişinden bugününe ulaşan izlerinden, izlenimlerinden geliyor, "doğal"lığı ise söyleminin yalınlığından, "tabii" halinden.

Bir keklik serinliğinde dağlara tırmanışın şiirleri...

Bir başka dilde konuşarak düşlere durmanın şiirleri...

Kuru bir kan tortusuna dönüşen isteklerin şiirleri...

Zaman zaman kendi geçmişinden damıtıyor Çapan şiirini. Ama bunu yaparken "kuru" bir nostaljinin yol kavşağında bırakmıyor şiirini.

O yaşadığı dün de bugünmüş gibi sanki.

Söyleminin doğallığı da buradan geliyor denilebilir.

Halk şiirinden yer yer mısra çekip yer yer mitolojinin "ölümsüz özlemiyle sarmaş dolaş" olması da buradan...

Bozkırın umursamaz boşluğunda nice bir "köy"ü anlatır görünse de bir "köylü" şiiri değil yazdığı.

Doğal Tarih bütünüyle ele alındığında Çapan'ın ilk kitabı *Dön Güvercin Dön*'le birbirini tamamlayan bir toplam.

Biri sılada, öteki gurbette görünse de... "Doğal" bir bileşim...

Ama ortak payandaları, birbirleriyle bütünleşmeleri. Bu da Çapan'ın şiirinin kalemi toz içinde olsa da mürekkebinin hâlâ kurumamış olduğunun bir göstergesi sayılmalı.

Şunu da söylemeden geçmek istemiyorum. Bir şairin, bir başka şaire nice şiirler adadığı görülmüştür.

Ama bir şairin bütün kitabını bir başka şaire adadığı pek görülen bir şey değil.

Belki küçük bir ayrıntı. Aslında büyük bir özveri.

Çapan, henüz ikinci kitabını yayımlamış olmasına rağmen bütün bir şiirler toplamını bir büyük şaire adamış: "Oktay Rifat'ın anısına."

Bir şairin bir başka şaire saygısı başka nasıl açıklanabilir?

Bu da Çapan'ın şiire ve şaire saygısının, sevgisinin bir başka göstergesi.

Daha doğrusu onun şiir birikiminin bir yansıması. Hem "doğal" olarak hem "tarih" olarak.

Özetle şu da söylenebilir mi bunca sözü uzatmadan? Ey okur, bunca "resmi tarih" arasında bir de şiirin "doğal tarih"i var ki yolun düşer, elin uzanır, gözün ilişirse; yolunu, elini, gözünü bu "doğal"lıktan sakınma...

("Cumhuriyet", 9 Kasım 1989)

BİR GÜN MUTLAKA O'NUN DA MACERASI YAZILACAKTIR
(*Ataol Behramoğlu*)

Çok sevdim bir zamanlar, seviyorum yine de
Alıp başımı gitmeyi yollar boyunca
Seyretmek bir bozkır akşamını camından bir otobüsün
Masal şehirlerini geçerken hızla

Böyle başlıyor Ataol Behramoğlu *Eski Nisan* adı altında çıkan şiir kitabına.

Çok sevdim bir zamanlar, seviyorum yine de

Bu, Behramoğlu'nun şiirini ve dünyaya bakışını açımlayan bir anahtar olabilir mi?

Evet.

Bir zamanlar (çok mu uzaklarda kaldı?) hemen her çıkan şiir kitabı üzerine üç-beş sözcük de olsa bir şeyler yazılır, şairiyle üstünkörü söyleşi benzeri konuşmalar yapılırdı. Bir zamanlar dergilerin arka sayfalarında "Geçen Ayın Şiirleri" köşeleri olurdu. Bir zamanlar dergiler "şiir"le başlar, öyküler, incelemeler daha sonra gelirdi. Bir zamanlar gazetelerin sanat-edebiyat sayfaları ya da ekleri bulunurdu. Bir zamanlar eleştiri günlük-günceleri yazan eleştirmenler yerine "şiir münekkitleri" vardı.

Gazeteci-yazarlardan önce gazeteci-şairler vardı bir zamanlar.

Çok sevdim bir zamanlar, seviyorum yine de

İlk kitabı *Bir Ermeni General*'den bu yana hep sevdim Behramoğlu'nun şiirini, yine de seviyorum.

Son günlerde çıkan iki kitabı *Eski Nisan* ve *Kızıma Mektuplar*'la bu sevgi sevinçle birleşerek ikiye katlandı.

"Biçimde devrimcilikle gerçek devrimciliği birbirinden ayıran, bunları eşdeğerde şeylermiş gibi göstermek çabasında olan tutuma karşı durmak da kaçınılmaz bir zorunluluk olmaktadır."

Behramoğlu, şairliği yanında yazdığı şiirin poetikasını yapan, şiir üzerine düşünen, şiirin sorunlarını gündeme getiren tavrıyla bir zamanlar değil, her zaman ilgileri çekmiştir.

Yazdığı şiirlere bile sinmiş bu tavrı.

"Ozanla şiir arasındaki ilişkiyi düşünüyorum" diye başlamış bir şiirine,

Ozanla şiir arasındaki ilişki, doğayla insan arasındaki ilişki
Sonsuz sabırlı doğa, küçücük, sabırsız ömrüyle insan...

Behramoğlu'nun yazılarını okumamış olsanız bile (Çünkü yazılar da bir zamanlar okunurdu) şiirlerini dikkatli bir gözle incelediğinizde onun şiire, dünyaya, kendine, insanlara bakışının ipuçlarını yakalayabilirsiniz.

Doğan Hızlan'ın Behramoğlu'nun *Kuşatmada* adlı kitabı üzerine yazdığı bir yazının başlığı şöyleydi: "Durunun, yalının şiiri ya da hayatın tutanağı."

Behramoğlu'nun şiiri başka nasıl özetlenebilir?

Şiirin duruluğu, yalınlığı ilk bakışta hemen söyleniverilmiş, kolaya kaçan bir mısra işçiliğinin tehlikeli tuzaklarına düşürebilir insanı.

Ama öyle değil.

Açık söylemek, kolay gibi görünenin üstesinden gelmek.

Behramoğlu'nun şiirinin bir yüzü de bu.

Bu yüzden onun şiirini taklit oldukça zor.

Tek başınalığı buradan geliyor: Taklit edilememesinden.

Kızıma Mektuplar adına aldanarak çocuk şiirleri gibi okunabilir.
Bir şairin kızıyla özel ilişkileri çerçevesinde dünyaya bakışı, hayatı kavrayışı öne çıkıyor şiirlerin bütününden oysa.
Bir vaat şiiri değil yazılan.
Yaşanmış günlerin şiiri. Yaşanacak günlerin de...
Bir küçük kızın özleminde simgeleşen gelecek güzel günlerin şiiri.

Humor, ironi, bıyık altından gülüş.
Hüzünle yazılan aşk şiirlerinde bile bunları sezebilirsiniz.
Bu da Behramoğlu'nun hayata bakışındaki sevgiden, sevinçten kaynaklanıyor olamaz mı?

"Yitik anıların kelebeği"

Geçen yüzyılın şairleri şiirleri kadar "macera"ları ile de ilgiyi çekmişlerdir.
Kimi esir ticareti yaparak, kimi sürgünlerde... Kimi intiharı ile...
Behramoğlu da kendi "macera"sından damıtıyor şiirini...
Hapislerden, sürgünlerden, gurbetlerden...
Hüzünden, kederden...
Aşklardan...

Şiir o zaman sevinci anlatan sözcüklerdir
Ve artık o sevincin kendisidir

Bir zamanlar okuyup sevenler Behramoğlu'nun şiirlerini *Eski Nisan*'la *Kızıma Mektuplar*'ı da okuduklarında seveceklerdir.
"Sevincin kendisini" duyarak hem de...

"Bir Gün Mutlaka" O'nun da "macera"sı yazılacaktır kuşağının öteki şairleriyle...

("Çerçeve", Ekim-Kasım 1987)

SAVRUK, BİRAZ ACEMİ, AMA MAZBUT
(*Süreyya Berfe*)

Süreyya Berfe, kendi deyişiyle "20 yıllık külliyatını" *Ufkun Dışında* başlığı altında yayımladı.

1969 yılında ilk kitabı *Gün Ola*'yı, 1971'de *Savrulan*'ı, 1980'de ise *Hayat ve Şiir* adındaki kitabını yayımlayan Berfe, *Ufkun Dışında*'ya bu kitaplarıyla birlikte 1965-1966 yıllarında dergilerde çıkan, ama kitaplarına almadığı eski şiirleriyle "Şiir Çalışmaları" ve "Sen, Basmasın" adını verdiği yeni ürünlerini de almış.

Hiçbir şey düşünmedim, hayal etmedim
Şiir yazdım, mazbut kaldım

dese de Berfe, yazdıklarıyla pek "mazbut" görünmüyor. Kendisiyle sürekli hesaplaşan, sorguya çeken, düşünen ve düşündüren "Hırçın" bir şiirin izini sürmeye çalışıyor. Bunu yaparken de o bıyık altından gülüşünü, alaycı bakışını gündem dışı bırakmıyor: Komşularla iyi geçinilen bir apartman dairesinde oturulur. Kadının tırnakları bakımlı, saçları boyalı ve möblelidir. Çocuk, her konuda birincidir. Hava durumu ve görsel şeyler merak edilir. "Fırsat" olursa kafa da çalıştırılır.

Okurunu sürekli yargılayan, tedirgin eden bir şair mi Berfe? *Gün Ola* ve *Savrulan*'da Anadolu insanının, köyün, köylünün şiirini, halk şiirinin olanaklarını da deneyerek yazmaya çalışmıştı. *Hayat ve Şiir*'le daha sonraki şiirlerinde köy ve köylülük, yerini doğa içinde kendini bulmaya bırakmış. Buna büyük kentte yaşanılan çarpık yaşamın anlamsız duyarsızlığını da eklemek yerinde olur.

"Hayat Hikâyesi" tarlaların kıyısında gelincikler olan bir insanın şiiridir de denebilir Berfe'nin yazdıklarına. Bu yüzden ona Türk şiirinin tek "Yeşil" şairi dense yeri değil midir? Bir çevrebilimci midir yoksa?

Nasıl yazdığı değil, ne anlattığı önemlidir onun için. Şiirin biçimi üzerine pek düşünmez bu yüzden. Savruktur, acemidir.

Yer yer, hatta oldukça fazla slogana sarılır. Söyleyeceğini düm-

düz söyler: Sosyalizm, kapitalizm, emperyalizm, edebiyat, kültür, sanat, feslefe vs.

"Ayrıldık: Ürün verdi ayrılık" derken dört sözcük içinde gizli bir öyküyü sezdirmez mi?

Bir de şu var: Şiirini geliştirdikçe şiiriyle birlikte yazdıkları, yazmak istedikleri de olgunlaşır. Giderek bir bilge kimliğine bürünür: Çünkü "benlik uçar bir gün; huma kuşu olur" ve iyi bakılmalıdır gönüllere "yara izi mi var, ayak izi mi?"

Şiirinin coğrafyası da geniş bir alanı kapsamaktadır: Vietnam'dan Şili'ye, üzgün akasyadan kalbi burkulmuş rüzgâra, acemi can çekişen bir aşktan, hazin sonbahar akşamlarına... Ama bu geniş coğrafya içinde onun tek sığınağı doğadır yine. Gökdelenlere sırtını dönen narın yanındadır, asma dalında uyuyan kertenkelenin yanında, çınarın gölgesinde dinlenen yaz güneşinin yanında.

Kendi eleştirisini kendi getiren, alay ederek de olsa şiirini kendi içinde geliştiren, duygudan duyarlıktan çok, bilincin ürünleri de denebilir Berfe'nin yazdıklarına.

Anlattığıyla, söylemek istediğiyle tutarlı...

Söyleyişle savruk, biraz da acemi...

Mazbut hem de hırçın...

("Cumhuriyet", 2 Mayıs 1985)

HESAPLAŞMA ŞİİRLERİ
(*İsmet Özel*)

İsmet Özel, *Geceleyin Bir Koşu, Evet, İsyan* ve *Cinayetler Kitabı*'ndan sonra dördüncü şiir kitabını da yayımladı: *Cellâdıma Gülümserken Çektirdiğim Son Resmin Arkasındaki Satırlar.*

"Ben İsmet Özel, şair, kırk yaşında" dizesiyle başlayan kitapta ikisi dışında ilk kez yayımlanan altı şiir bulunuyor: "Cellâdıma Gülümserken Çektirdiğim Son Resmin Arkasındaki Satırlar", "Dişlerimiz Arasındaki Ceset", "Mataramda Tuzlu Su", "Jazz", "Ils Sont Eux" ve "Üç Firenk Havası"

Nedir İsmet Özel'in şiirinin belirgin özelliği? Nasıl bir dünyanın sınırlarını çizmeye çalışmış *Cellâdıma Gülümserken*'de? Bu kitabı, onun şiir konağında hangi noktaların izdüşümlerini barındırıyor?

Bu sorulara kesin yanıtlar aramadan önce şu saptama yapılabilir: *Cellâdıma Gülümserken*'in belirgin özelliklerinden ön sıraya çıkanı, "insan" karşısında soran, sorgulayan bir "tavrın" sözcüklere dökülmesi. Yaşam ve ölüm gelgiti arasında, taammüden işlenen suçlarla suçsuzluk sarmalında uyumsuzluğun tadına varan insanın yargısı, yargılanışı.

Önceki şiirlerinde olağan durumları saptamaya çalışan, söylemek istediğini çarpıcı bir imge düzeni içinde etkili ve coşkun bir söyleyişle dizeleştirme çabasında görünen Özel. *Cellâdıma Gülümserken*'e aldığı şiirlerde bu açıdan söyleyiş biçiminden çok, söylemek istediğinin derinliğine soru yumakları salarak çağrışımlara dayalı girift bir düzlemde şiirinin çatısını kurmayı amaçlamış: Uzak. Kendinin bile ücrasında yaşayan insan için gidecek yer ne kadar uzak olabilir? Ve aynada iskeletini görmeye kadar varan kaç kişi var şunun şurasında?

Kitabı bütünleyen şiirlerin bir başka özelliği de hayata ve dünyaya bakış açısının kesiştiği yerde beliren ince ironi. Bu bakımdan bir hesaplaşmanın şiiridir de denilebilir: Çünkü ölümle şaka olmaz diyenler bile kıyasıya yanılmışlardır. *Taksitle Ölüm* diye bir roman da yazılmıştır artık ve *Önce Öl/Sonra Öde* denilmek suretiyle bu roman

da aşılıp geçilmiştir.

Kaypak ilgilerin, zarif ihanetlerin, bozuk paraların, sivilcelerin, pahalı zevklerin, ucuz cesaretlerin çerçevelediği bir dünya ve bu dünyanın sığınağı bir plastik sürahiler tanrısı. Bir alay ya da yergi mi söz konusu?

Adı neden "hesaplaşma" olmasın? İnsanın kendisiyle, yaşadığıyla, çağıyla.

Özel de "zor zamanda konuşmak" adına 1960'lardan günümüze uzanan yaşadığı düşünce gelgitinde bir "hesaplaşma"dan mı geçirmek istemiş şiirini? Bu yüzden mi ne nefretini kazanmış fahişelerin, ne bakirelerin ona lanet etmesini önleyebilmiş?

Bir ikilemin şiirleri. Acıyla ihanet arasında. Hiçbir şey söylemeyen sözlerle her şeyin sonuna kadar söylenmesi gereken sözcükler arasında.

Ölümü çekenle ölüme çekilen arasında.

("Cumhuriyet", 27 Aralık 1984)

YAŞADIĞI GÜNLERİN TANIĞI
(*Ahmet Erhan*)

Ahmet Erhan, Türk şiirinin genç ve üzgün adlarından biri. İlk kitabı *Alacakaranlıktaki Ülke* ile 1981 Behçet Necatigil Şiir Ödülü'nü aldı. 1982 yılında *Yaşamın Ufuk Çizgisi* ve *Akdeniz Lirikleri* adını taşıyan şiir kitaplarını yayımladı. Şimdiyse bu kitaplarına ilk kez yayımladığı "Sevda Şiirleri", "Ateşi Çalmayı Deneyenler İçin" ve "Zeytin Ağacı"nı da ekleyerek bütün şiirlerini toplu olarak *Kuş Kanadı Kalem Olsa* başlığı altında topladı.

Ahmet Erhan'ın şiirinde dikkati çeken ilk şey, yoğun bir lirizm potansiyeli. Anlatımdan çok anlatmayı seviyor gibi. Gününden, yaşanandan uzak durmuyor şiiri. Acıları, kavgası, ölümle hayat arasında dolanan gençlik duyguları, yaşanan olağanüstü günlerin olağan olayları örüyor şiirinin kozasını. Ama bireyselliğin sarmalında da yitip gitmiyor söylemek istedikleri. Oysa kendisiyle çok içlidışlı şiiri. Birey olarak kendini anlatmaktan geri kalmıyor. Acılı, yoksul bir ülkenin kefenlenen gençliğinin şiiri mi?

Brüt belki, net evet.

Özellikle *Alacakaranlıktaki Ülke* başlı başına, bir şairin ülkesine ve halkına duyduğu sevginin, sevincin acıyla, hüzünle dokunmuş canlı, diri bir belgesi. Gecedir, kimseler yoktur sokaklarda. Karşı evin duvarında öldürülmüş birinin afişi. Bir çocuk çığlık çığlığa uyanıyor. Masanın üzerinde bir bardak dolup dolup boşalıyor. Bir kalem kendi kendine yazıyor. Ölüme gider gibi ayrılınıyor evden her sabah. Ve tanıdık bir yüze onun çok uzağındaki bir ülkeden bakılıyor.

Uçurum kıyısında açan bir kırmızı gül mü şiiri? Kendi sessizliği içinde örüyor kenar mahallede yaşadığı bir pazar gününün sevincini. Gözyaşları usul usul birikiyor tabutu başında beklerken bir arkadaşının. Belleğinden yağmurlar geçiyor ve soyunuyor gökyüzü maviliğinden: Çünkü yurdu yaralıdır.

Bir ağıt sessizliği içinde söyleniyor bütün bunlar. Ne övgüsü var halkın ne de bir ilenme. Slogan da yok. Bütün çabası yaşadığı günle-

rin bir tanığı olma, çağına ışık tutma kaygısında.

Tek rengi yok şiirinin, birkaç rengi var. Anne, baba, sevgiliden gelen renkler ülkesinin içinde bulunduğu darboğazlardan geçerek hüzünde, sevinçte, umutta billurlaşıyor. Ölüme yargılı, hayata başat gençlik günlerinde. Acıyla kavgayla yoğrulmuş genç ölümlerin kefeni sarılmış, tabutu hazırlanmış umutlarında. Yaslı bir çağa kapılarını açık bırakmış gül kokularında...

Tasalar, kaygılar, korkular, karabasanlar, düşler ve umutlarla yüklü bir şiir toplamı da denebilir.

Öyküden, öykülemeden de uzak şiirler.

Bir dize şairi mi Ahmet Erhan? Dizeye önem verdiği belli.

Bence şiirinin önemli bir özelliği de savrukluğu. Giderek acemiliği. Yüksek sesle konuşmayı sevmemesi. Sessizliği. Olağanüstü olaylar karşısında bile olağan bir tavrı yakalaması. Yer yer düzyazının sınırlarına düşmesi bundan mı acaba? Ayıklama da yapmıyor. Özellikle son şiirlerinde bütün yazdıklarını yığmış sanki kitabına. Olgun ürünlerin yanı başında çalakalem çırpıştırılmışlar da sıralanıyor. Şiirinin ritmini düşürse de güzelliği de burada belki...

("Cumhuriyet", 7 Şubat 1985)

BURUK BİR DÜNYADA GECE DÜŞLERİ
(*Orhon Murat Arıburnu-Gültekin Emre*)

Orhon Murat Arıburnu, *Kovan* (İstanbul, 1940) ve *Bu Yürek Sizin* (Berlin, 1982) kitaplarından sonra 1936 yılından beri tükenmez bir sabırla yazmayı sürdürdüğü şiirlerinden seçmeleri *Buruk Dünya* başlığı altında yayımladı.

Kovan kim bilir şimdi hangi sahafın tozlu rafları arasındadır? *Bu Yürek Sizin* Almanya'dan gelip de hangi dost ellerin sıcaklığında yaşamasını sürdürebilmiştir? İkinci Dünya Savaşı'nın dünyayı kan gölüne çevirdiği günlerde barışın ve özgürlüğün özlü ve etkileyici şairlerinden biri olan Arıburnu'nun *Buruk Dünya*'sı bu yüzden onun şiirinin okuruyla yeniden buluşmasının kavşak noktasını da işaretliyor.

Fahir Onger 1946 yılında yayımlanan *Bugünkü Şiirimiz* adlı antolojisinde Arıburnu'nun şiirini şöyle değerlendiriyordu: "Orhon Arıburnu, kelimenin tam manasıyla 'orijinal' bir şairdir. Şiirin 'komprime' haline geldikçe kuvvet ve kesafet kazanacağını kabul etmiş ve buna inanmıştır. Günlük hayatımızı dolduran ufak tefek hadiseleri ve önemsiz zannedilen tesadüfleri sanatına konu olarak seçmiştir."

Gerçekten de Arıburnu şiirini günlük hayatımızı dolduran olaylardan damıtıyor. Bu yüzden sık sık şiirde deyimleri kullanma yolunu seçiyor. Ya da şiirin yapısından gelen birdenbire yazılmışlık izlenimi, sözcük dizilerini deyimler haline dönüştürüveriyor.

Arıburnu'nun şiirinin bir özelliği de yalın ve süsten uzak durması. Bunun ardında ise çarpıcı bir güzellik, olağandışı bir şaşırtıcılık kendisini ele veriyor.

Nasıl İkinci Dünya Savaşı yıllarında

Ekmeğine tereyağ
Kadayıfına kaymak
Altına at
Atma tahtırevan

Fiyakana debboy
Çalımına şebboy!

diyerek "muhtekir"in canlı portresini çizmişse, daha sonra Almanya gurbetinde yaşadıklarını

Bizler
İşçi çocuklarıyız
Yarının işçileriyiz Avrupa'da
Bir asmaköprü olduk asıldık,
Ülkeler arasında...

gibi şiiriyle yurdunu seven, özleyen bir yüreğin titreşimlerini dizelerine dökmeyi bilmiştir.

Karanlıkta açan zor günlerin, durmayan, çoğalan, solmayan özgürlük çiçeğinin, sevdikçe insanı güzelleştiren umut ve barış çiçeğinin şiirsel birikimi.

Birdenbire yazılmasının görünür tehlikesi klişeleşmelere yol açıyor görünse de emek ve ekmek kokulu şiirler toplamı.

"Dünyayı insanca görmekten gözlerinin bebeği çatlamış" bir şairin nice gurbetlerden süzülmüş ömrünün buruk, ama ışıltılı dünyasının özeti.

•

Gültekin Emre de, Arıburnu gibi, Almanya'da yaşayan şairlerimizden. Almanya'da basılan *Gece Düşleri, Kurşuni Bir Siperde* (1980) ve *Bizsiz Gibi*'den (1983) sonra yayımlanan üçüncü şiir kitabı.

Gece Düşleri, "yabancılığın soğuk duvarı"na kazınmış acıyla sevgi, ölümle ölümsüzlük gelgitinde bir yüreğin titreşimlerini duyumsatan kısa şiirlerden oluşmuş ince bir kitap. Hepsi 16 şiir.

Daha önceki şiirlerinden "ince duyarlıkların, sessiz direnmelerin" şairi olarak anımsadığımız Emre, *Gece Düşleri*'nde şiirsel biçeminden çok, söylemek istedikleriyle, "dumanı acı acı tüten yurdunun bacaları"na, "mektupların yanıtsız kaldığı günlere" duyulan özlemi dile getirmesiyle, özetle bir yabancı ülkede "yabancılığı" en ince ayrıntısına kadar iliklerinde duymasıyla var kılıyor şiirinin iskeletini.

("Cumhuriyet, "13 Mart 1986)

ERAY CANBERK'TEN ŞİİRSEVERLERE
(*Eray Canberk*)

bazı işler gecikir
günlük konuşmalarda

Eray Canberk'i, şiirini okumadan önce mi tanımıştım?

Pek öyle değil.

60'lı yılların başı olmalı. Doğrusu pek şiirini okumamıştım. Aynı dergilerde yazmamıştık. Ama nedense Eray Canberk adında bir "şair" olduğunu biliyordum. Üstelik hiç yüz yüze de gelmemiştik.

Doğu Anadolu'da bir yerlerde yedek subay öğretmenlik mi yapıyordu?

Nedeni sanırım Süreyya Kanıpak'tı. Önce onun, sonra benim arkadaşım olan Süreyya Berfe yani...

"Bazı işler gecikse" de, yüz yüze gelmeler yılların ardında kalsa da, Canberk "günlük konuşmalar" girdabında az şiir yazıyor gibi görünse de, yaşamının hiçbir anında "şiir"in aydınlığını silmedi yüreğinden.

El değmemiş korkuları kuytu sularda kalsa bile...

Kimi zaman yüreği burkulsa bile...

Şimdi Canberk'in biri şiir, biri düzyazı, iki kitabı bana bütün bunları düşündürdü.

Canberk de artık bizim kuşağın "toplu şiirler"ini yayımlayanlarından. Hem de şiirleriyle aynı zamana tarihlenen *Şiir ve Şair Üzerine Aykırı Düşünceler*'iyle...

Güzel bir rastlantı, Canberk'in toplu şiirleri *Eskimiş Yalnızlığa* ile şiir ve şair üzerine "aykırı" düşüncelerini içeren iki kitabı elimizin altında artık.

Toplu şiirler, deyince insanın aklına "tuğla" gibi kitaplar geliyor. Oysa *Eskimiş Yalnızlığa* öyle değil. Hepsi hepsi 100 sayfada 75 kadar şiir.

Canberk sekiz bölüme ayırdığı kitabında başka kitaplarına almadığı şiirlerini koymuş. İlk şiir kitabı *Kuytu Sular*, ikincisi *Yüreğin*

Burkulduğu Zaman'ın ardından son şiirleri geliyor.

Şunun altını çizmek için böyle bir sınıflama yapmak istiyorum. Canberk'in şiiri ile düzyazısı aynı paralelde değil, aynı çizgi üzerinde yürüyor. Şiirinin bir anahtarı kendi şiirinde ise ötekisi düzyazılarında. Rastlantının güzelliği de burada. Şiirini yazarken poetikasını, kendi deyişiyle "şiirce"sini de kurmuş.

Canberk'in şiiri duru bir su misali. Uzaktan uzağa Behçet Necatigil şiiriyle akrabalığı da bundan olsa gerek.

Sessiz ama "başkaldırı"nın inadını da taşımıyor değil.

Ve en önemlisi yaşamından damıtılmış.

Ne zaman bir "bayram tebriği" gelse aklıma, arkasına hep "Boş" başlıklı şiirini yazma isteğim de buradan kaynaklanıyor sanırım.

"Kör bir adamın sattığı bayram tebrikleri..."

Canberk "şiirce"sinde kendi şiir kuramından yola çıkarak şiirinin ipuçlarını verse de İlhami Bekir, A. Kadir, Hasan Hüseyin, Özdemir İnce, İsmet Özel, Oktay Rifat, Cevdet Kudret, Hasan İzzettin Dinamo, Behçet Necatigil üzerine yazdıklarıyla yalnız şiir üzerine "aykırı" düşüncelerini dile getirmekle kalmıyor, şiirimizin yakın tarihinin doğru ve güvenilir bir tespitini de yapmış oluyor.

Düzyazıya döktüğü "Şiirimizde Humour"un izlerini onun nice şiirinde bulmak mümkün.

Aynı biçimde üzerine yazı yazdığı nice şair için mısralar dökmesi de. Onları "çocuk" gibi sevmesi, çocukluk yapmadan ama, "çocukça" duyarlıklar taşıması...

Şiirinin yıllar içinde değişmeyen bir izleği de bu.

Bu yüzden değil mi yıllardır "yaşamla alay eden bir çocuk" kalması...

Şiirseverlere iki bademşekeri armağanı: Biri şiir, biri düzyazı.

Bildiğince anlatmak, bildiklerini anlatmak tadında hem de...

("Milliyet Sanat", 1 Ekim 1992)

ÜÇ ŞAİRDEN ÜÇ ŞİİR KİTABI
(*Özkan Mert-Ahmet Telli-Fikret Demirağ*)

Özkan Mert, 1960 sonrası genç şiirimizin genç isimlerinden. Uzun süredir İsveç'te yaşıyor. 1975-1983 yılları arasında yazdığı 26 şiir *İşte Hayat, İşte Ölüm ve Tarih* adı altında bir kitapta toplandı.

Anlatımından çok, anlattığıyla ilgiyi çekiyor Özkan Mert'in şiiri. Neyi mi anlatıyor Özkan Mert? Bizim şiirimizde henüz yeterince ele alınmamış, biraz göz ardı edilmiş bir şeyleri: Ülkesinden ayrı düşmüş bir işçiyi, İsveç'teki göçmenlerin yaşamını, mültecileri... Şiirinin biçimsel yönünden çok, bize, az tanıdığımız bir dünyadan sesler getirmesiyle üzerinde durulması gerekli bir kitap *İşte Hayat İşte Ölüm* ve *Tarih*.

Süssüz ve yalın Mert'in şiiri. Söz oyunları yapmıyor. Yer yer söylev kuruluğuna düşse de söylemek istediklerini ön plana çıkarma kaygısında. Nasıl gidilir ölüme gülerek, halk için, baharında üstelik hayatın, şiirinde olduğu gibi. Yer yer popülizmin sınırlarını zorlasa da.

Bir de kendi hayatından damıtıyor şiirini. Çevresi, arkadaşları, dostları, yaşadıkları var dizelerde. Ülkesine ve çocukluğuna duyduğu özlem.

Ahmet Telli, ilk kitabı *Yangın Yılları*'nı 1979'da yayımlamıştı. *Belki Yine Gelirim* Telli'nin altıncı şiir kitabı. Bu açıdan Özkan Mert'in tersine çok yazan bir şair Telli.

Telli'nin şiirinin objektifi günümüze, yaşadığımız günlere dönük. Uçurumların, rüzgârın, adını bilmediğimiz dostların, genç ölülerin, üşüten yalnızlıkların, yanlış adreslerin şiirini yazıyor. Sesi gür ve yüksek.

Sözcüklerle oynamayı seviyor: "Gidersen yıkılır bu kent, kuşlar da gider, bir nehir gibi susarım yüzünün deltasında. Bu tür söyleyişlerden hoşlanıyor. Ardından söylemek istediği beliriyor: "Yanlış adreslerdeydik, kimliksizdik belki."

Ömrümüz, hayat, hüzün de çok kullandığı temler.

Bir de "gibi"yi çok kullanıyor: "Sulanmamış çiçekler gibi kuruyor her şey. Kuşları ürkütülmüş bir dal gibiydin, öylesine mahzun."

Fikret Demirağ ise Kıbrıslı bir şair. *Akdenizli Şiirler ve Aşk Sözleri* adını taşıyan kitabı, Demirağ'ın on birinci yapıtı.

Demirağ, önce Türkçeyi yalın bir biçimde kullanmasıyla dikkati çekiyor. Türk şiirini yakından izlediği belli.

Barış, kardeşlik, yurt ve doğa, işlediği ağırlıklı konular. Bu açıdan şiirinin geniş bir coğrafyası var denilebilir.

İmgelere dayalı bir şiiri yazma çabasında. Dizeye önem veriyor.

Üç şair, üç şiir kitabı. Biri İsveç'ten, biri Türkiye'den, biri Kıbrıs'tan. Üçünün de kesiştiği yer, şiirin odak noktası. Türkçenin tadını veren şiirler.

Biri anlattığıyla.

Biri yaşadığımız günlere düşürdüğü ışıkla.

Biri bize yakınlığıyla.

Bu suskun, dilsiz ortamda bakalım nerelere kadar ulaşacak sesleri, sessizlikleri...

("Cumhuriyet", 21 Şubat 1985)

ASIL ADI YALNIZ VE BİRLİKTE
(*E. Berköz-İ. Uyaroğlu-B. Pirhasan-E. Çankaya*)

Egemen Berköz: doğumu 1941. İlk şiiri 1959 yılında "Yeditepe" dergisinde yayımlanmış. *Çin Askeri Ah Devran* (1966), *Yalnızlıklar, Yalnızlıklar!* (1977) ve *Bu Kitapta Sen Nerdesin*? (1981) adlarını taşıyan üç şiir kitabı var. Yeni kitabı: *Yalnız ve Birlikte.*

İsmail Uyaroğlu: doğumu 1948. Genç kuşağın en verimli şairlerinden biri. 1976 yılından beri hemen her yıl bir şiir kitabı yayımlamış. *Hayatı Karşılayan Şiirler*'le 1981'de Yazko Şiir Büyük Ödülü'nü kazanmış. Yeni kitabı: *Hayatın İçinden.*

Barış Pirhasan: 1951 doğumlu. İlk şiirleri 1973'te "Yeni Dergi"de yayımlanmış. 1981'de *Tarih Kötüdür* adıyla ilk kitabı çıkmış. Yeni kitabı: *Tarih Kötüdür - İmzasız El Yazıları.*

Erol Çankaya: doğumu 1953. 1972 yılından beri çeşitli dergi ve gazetelerde şiir, eleştiri, deneme yazıları yayımlıyor. İlk şiir kitabı 1976'da *Cehennem Biziz* adıyla çıkmış. Yeni kitabı: *Asıl Adı Gökyüzü.*

Genç şiirimizin değişik anlayış, görüş ve biçim kaygıları taşıyan dört genç ismi. Egemen Berköz ve İsmail Uyaroğlu, şiirlerinin toplu basımı; Barış Pirhasan ve Erol Çankaya bir genç şair için biraz uzun sayılabilecek bir aradan sonra ikinci kitaplarıyla şiirin gündeminde yerlerini aldılar.

Şiiri algılayış farklılıkları bir yana, dört şairin de temelde birleştikleri bir nokta var: Yaşamın dağdağasında çırpınan bireyin duyarlığıyla toplumun tedirginliğini güncel kaygıları göz ardı etmeksizin bir potada yoğurabilmek.

Birbirlerinden ayrıldıkları noktaları da yeni şiirleri gündeme getiriyor.

Egemen Berköz'ün dikkati çeken özelliği kendi içine kapanıp hep aynı duyarlık ve incelikle şiirini sürdürmesi. Bir uzun şiirin kırık dökük parçaları. Sesini yükseltmeden, başka şiirlerin ışıltısına kendisini kaptırmadan kendi şiirinin özsuyunu kendi yaşamından damıtmaya çalışarak yazma eylemini sürdürüyor Berköz. Basit bir kareli

deftere yazılan basit bir yalnızlık gibi. Kupkuru yüreği hüzünden, kırık dökük ev içlerinden akşama doğru evine dönüşünü yazıyor. İpi kopan günleri, her serüvenden sonra sevgili yanlışıyla kalışını, yalanlarla dolu bir tarihi yazıyor.

Ama oldukça az yazıyor Berköz. Kuşağının en az ürün veren bir şairi de denebilir.

İsmail Uyaroğlu ise Berköz'ün tersine oldukça çok yazıp yayımlayan bir şair. Genç şairler arasında toplu şiirleri çıkan ilk şairlerden biri olması da bunun kanıtı.

Uyaroğlu'nun şiirinin bir özelliği yalınlığı ise bir başka özelliği de ölüme ve şehvete oldukça yakın durması. *Ateşin İçinden*'deki 1967 tarihini taşıyan ilk şiiri "Kaçak"tan son şiiri "Uyumsuz"a dek ölüm duygusu nihilist bir yüzle dolaşıyor dizeler arasında. Şehveti zaman zaman yoz duyarlıklar sınırına varsa da; ölüm, doludizgin dizeleri arasında at koştursa da yine de yaşamın küçük, günübirlik görünümlerinden ses veren bir şiirler toplamı *Ateşin İçinden.*

"Her zaman kısa şiiri, erken ölümü savunmuş" bir şairin kalın çizgilerle ölüm ve şehvet olgusuna, ince çizgilerle yaşamın ince ayrıntılarına duygu dozu yüksek tutulmuş yaklaşımı.

Barış Pirhasan'ın kitabı "toplu şiirler" başlığını taşımasa da ilk kitabıyla son yazdıklarını kapsaması bakımından şairin 1973'ten bugüne bütün ürünlerini içeriyor denebilir.

Pirhasan şiirinin omurgasını hayatı oluşturan "küçük şeyler"den kurmaya çalışıyor. Bunu yaparken de öyküleme tekniğine yaslanıyor. Bugünü yazma kaygısının yanı başında tarihle hesaplaşması göze çarpıyor bir de. Bu da şiirinde duygudan çok bilincin yoğunluk kazanmasını sağlıyor.

Erol Çankaya, anlattığından çok anlatım biçimiyle öne çıkan bir şair. Berköz'ün şiirinin sessizliği yanında gürül gürül çağlayan bir ses Çankaya'nın şiiri. Bir şehir şiiri. Gerilimi kendi dışında, kesin yargılara yazgılı, biçimi belli ve yinelenen bir imaj çerçevesinde dönenen. Bunun yanında yaşadığımız günlerden sesler getiriyor.

1960'lardan günümüze birbirine yakın yaşlarda, ama şiire farklı yaklaşımlarıyla, değişik bakış açılarıyla kendilerini var kılan dört şiir kitabı. Günümüz Türk şiirinden bir kesit.

("Cumhuriyet", 16 Ocak 1986)

GÜLÜN ÖLÜM YÜZYILINDA BİR YAZ KIRLANGICI

(*Ahmet Ada-Abdülkadir Budak-Veysel Çolak*)

Yaz Kırlangıcı Olsam kendisini "kuşların öğrencisi" olarak tanımlayan Ahmet Ada'nın üçüncü şiir kitabı. Şiirleri kadar çağdaş şairlerimiz üzerine denemeleri, incelemeleriyle de dikkatleri çeken bir ad. Şiir üzerine düşünceler üretmekten, şiirin sorunlarını irdeleyen çalışmalar yapmaktan geri kalmıyor.

Şunun için yaptım bu girişi: Ahmet Ada, şiir üzerine düşünürken, yalnız şiirin sorunlarını irdelemekle kalmıyor, bu düşüncelerini pratikte kendi şiirine de uyguluyor. *Yaz Kırlangıcı Olsam* işte bu uygulayımın ürünlerinin oluşturduğu bir kitap. En önemlisi de kendi yaşamından damıttıklarını katıyor şiirine Ada. Kendini, kendi yaşamını katması şiirine, onun güncelliğin peşi sıra gitmesini kolaylaştırırken, günümüz şiirini okuyup irdelemesi şiirinin ufkunu genişletiyor bir anlamda. Yaz yağmurlarının, kır kahvelerinin, hüzünlü akşamüstülerin, düğünçiçeklerinin, tenha istasyonların, gölgesi penceresine vuran dağların, sararan buğday başaklarının kırık, hüzünlü, lirik şiirleri yazdıkları. Bir bakıma da paslı yapraklar gibi savrulan bir ömrün, daha doğrusu, özgürlüğe vurgun, tutuklu, yok edilmeye yazgılı bir kuşağın şiiri.

•

"Gülün ölüm yüzyılında doğdum ben" diyen Abdülkadir Budak'ın şiiri de Ahmet Ada'nın şiirinin köşe başına yakın bir yerde duruyor. Bir ayrımla, Budak eskimiş öykülerde kimlik aramıyor *Sevdanın Son Keremi* başlığı altında topladığı şiirlerinde. Yine de şiiri yaşananı, yaşanılacak olanı anlatmasıyla bir yerde kesişiyor Ahmet Ada'nın şiiriyle. Asıl önemlisi de söyleyiş olarak, özünde barındırdıklarıyla, lirizme yakın duruşuyla... Bir ayrımla çevreni daha geniş Budak'ın, söyleyişi daha ince, anlatmak istediği daha fazlaca...

•

Veysel Çolak ise kuşağının en çok yazanlarından biri kimliğinde. *Ötesi Yar* Çolak'ın altıncı kitabı. Söyleyiş inceliğinden çok, ne söylemesi gerektiğiyle, daha düz olarak söylenirse, anlatımcı bir şiirden yana tavrını koymasıyla dikkatleri çekiyor. "Onurlu bir sessizlik şimdiki suskunluğum" diye mısralar düşse de, gür okunan, çığlığıyla kendini var eden bir şiiri yazmaya çalışıyor. "Ne kadar bağırsa sesi düşmüyor dünyanın üstüne", ama söyleyişindeki gür ses hemen bütün mısralarında kendini duyuruyor.

Veysel Çolak'ın şiirinde egemen olan bir de şu var: Lirizmle düz anlatım iç içe, bir arada bulunuyor söyleyişinde. "Çılgın bir nehir olarak yaşantım başlayacak", çünkü "Tarih benden yanadır" dese bile yine de günlerin acemisi, aşkların yalnızı, kimsesizliğini anlamasa da kendisine yabancı birinin derin çığlıkları olarak beliriyor yazdıkları.. Doğrusu o da yok edilmeye hükümlü bir kuşağın şiirini yazma çabasında.

Ortak özellikleri ise her üç şairin, yaşananla, yaşadıklarıyla, özelde de kendileriyle bilinçli olarak hesaplaşmaları denebilir.

Amacım burada üç şairi karşılaştırıp, birbirleriyle karşı karşıya getirmek değil. Kısa bir yazı çerçevesinde üçünün su yüzüne vuran özelliklerinin silik bir kalem darbesiyle altını çizmek. Yaşanılan günlere tanıklık etmelerinin, acının ve hüznün, umudun ve sevdanın, ayrılık ve özlemin, kırlara kaçmanın, kentlere dönmenin mutluluk ve sevincini yaşamanın: sabırla, dirençle, bilinçle izlerini sürmelerinin temelinde filiz vereni işaretlemek.

Kitapların, özellikle şiir kitaplarının hayatımızdan sürgün edildiği şu günlerde birbiri ardına boy atan genç şiirimizin genç şairlerinden rasgele seçilen bir kırlangıç sesi, gül demeti, hüzün esintisi...

Bu da yetmez mi?

("Cumhuriyet", 9 Ağustos 1984)

ÇOK SESLİ ŞAİRLERDEN TEK SESLİ ŞİİRLERE Mİ?

Son aylarda yayın dünyasına kabaca bir göz attığımızda şiir kitaplarının birbiri ardına yayımlandığını gözlemleyebiliyoruz. Ustaların gerek tek tek, gerek toplu yapıtlarının yanı sıra birçok genç şairin şiirleri de gündemde. Kimi kendi olanaklarıyla, kimi bir ödül çerçevesi içinde, kimi belli belirsiz yayınevlerinin duldasında gün ışığına çıkan bu şiirler, gereken yankıyı uyandırabiliyor mu? Şöyle de sorulabilir: Bütün bu şiirlerin Türk şiiri içinde özgün bir yerleri var mı, olabilir mi?

Mehmet Yaşın, *Sevgilim Ölü Asker* adını verdiği kitabına 1974-1983 yılları arasında yazdıklarını toplamış. 11 bölümde sunduğu şiirlerinde yalın ve duyarlı anlatımla lirik bir söyleyişe ulaşma amacında. Malzemesi çok ve değişik, ama şiiri ayıklamayı bilmiyor Yaşın. Ve giderek o lirik söyleyiş bir yerden sonra "laf kalabalığı"na dönüşebiliyor.

Behçet Aysan, *Sesler ve Küller* ile 1984 Yaşar Nabi Nayır Şiir Ödülü'nü almış. 4 bölüme ayırdığı kitabındaki şiirlerde toplumsal gerçekleri kendi yaşantısıyla bütünleştirip sunmada. İmgelem gücünü anılara, daha çok da geçmişe bağlayarak küçük küçük resimler çiziyor. Dize kuruluşundaki kırık döküklük yine de şiirin özüyle bütünleşemiyor.

Ali Cengizkan, genç kuşak şairleri içinde en çok ödüle sahip olanı. *Senlere* ile 1981 Akademi Kitabevi Şiir Başarı Ödülü'nü, *Çocuk Ömrümüz*'le Toprak Şiir Ödülü'nü ve 1983 Hasan Hüseyin Jüri Özel Ödülü'nü, *Yunan Dosyası* ile Abdi İpekçi Barış ve Dostluk 1983 Şiir Birincilik Ödülü'nü, henüz yayımlanmamış *Bağımlı Şiir* adlı kitabıyla da ODTÜ Edebiyat Kulübü 1982 Şiir Jüri Özel Ödülü'nü almış. *Yürüyüşler ve Duruşlar* adı altında topladığı şiirlerinde yalın ve süssüz bir söyleyişle günlük olayların, izlenimlerin izdüşümü var. Şiirinin olaylara yaslanması onu sloganculığa itmese bile, şiirini imgelemenin uzağına, dahası kuru bir söyleyişe götürebiliyor.

Necati Yıldırım, *Dost Olan Su Versin* adı altında toplamış şiirlerini. Tek bir şiiri yazıyor Yıldırım. Şiirinin dip sularında Ahmed Arif şiirinin izleri olduğundan mı ne, açık ve anlaşılır bir dili var. Toplumsal gerçeklerden yola çıkarak bir ülkenin, yaşadığının sessiz kozasını örmeye çalışmış. İçi boş bir koza oysa.

Mehmet Müfit, ilk kitabı *İstanbul'un Ağır Sultanları*'nda söylediğinden çok söyleyiş biçimiyle dikkati çekiyor. Ece Ayhan'a yakın bir duyarlılıkla argoya ve günlük deyimlere yaslanarak İstanbul'a dağılmış taşra insanının küçük dünyasının şiirini yazmak istiyor gibi. Duyarlığıyla o insanlara uzak, söyleyişiyle yabancı ama.

Murathan Mungan da *Kum Saati*'nde hiç yayımlanmamış on iki şiirini toplamış. Geleneksel şiirimizin ölçüleri içinde dünle bugün arasında göndermeler yaparak Doğu'nun feodal yaşama biçimini çağrışımlar ve imgelerle dizeleştirmeye çalışmış. Söylediğinden çok söyleyiş biçimiyle ilgi çekmek çabasında Mungan da:

Bu listeyi daha da uzatmak mümkün. İ. Mert Başat'ın *Vira,* Halim Yazıcı'nın *Cevahir Kalbiyle Dolunay,* M. Güner Demiray'ın *Sevda Gülleri,* Bülend Güldal'ın *Durgun Sis*, Bedrettin Aykın, Hüseyin Ferhad, Abdullah Şanal, Ömer Öneren, Abdülkadir Paksoy, Tevfik H. Şenyuva, Yalçın Ulukaya, Osman Çalışkan'ın şiir kitapları. Hepsi ayrı tellerden ses veren, hepsi birbirinden ayrı şiirleri demetleyen bir şairler öbeği. Ama sesleri nereye kadar ulaşabiliyor, solukları ne kadar?

("Cumhuriyet", 9 Ağustos 1984)

BİRAZ DA SÖZ OLSUN...

İLHAMİ BEKİR TEZ
OTEL ODALARINDA BİR BAŞINA ŞAİR

Kısaca yaşamın?

— Trablusgarp'ta doğmuşum. İki büyük tesirin içindeyim. Biri, o zaman dört yaşındayken Trablusgarp üzerine İtalyan bombaları yağarken anamın ölmesi. İkincisi, Mustafa Kemal'i oradan tanıyıp sevmem. Mustafa Kemal'i sevmemin ilk nedeni, benim doğduğum o memleketi kurtarmak için gelmiş olmasıdır. Nasip bakımından kendimi iki kişiyle kıyaslarım. Birisi Tevfik Fikret'in oğlu Haluk...

Haluk'la nasip benzerliğinizi nasıl açıklıyorsun?

— Haluk bir İstanbul çocuğuydu. Bir yabancı memlekete Müslüman olarak gitti, Hıristiyanlığı seçti. Kısaca, değişti. Nasip benzerliği bulduğum ikinci kişi Ahmet Haşim'dir. Haşim Bağdatlıdır. O da yüksek bir ailenin çocuğudur. Arap'tır. Bense Berberi'ydim. Yani Afrikalı Arap'tım, Berberi'ydim. Haluk gibi ben de değiştim. Ben Türk oldum. Haşim İstanbul'a küçük yaşta gelmiştir. Kimsesiz olarak Galatasaray'da okumuştur. Burada hoca olmuştur, şair olmuştur. Ve Bağdat'a dönmek istememiştir. "Niçin oraya gitmek istemiyorsun?" diye sordukları zaman, "Benim zaten orayla bir ilgim yok, mademki dostlarım ve düşmanlarım buradadır, ben İstanbul'dan ayrılmam, demiştir. Bana gelince, rivayete göre babadan yana tarihi bir ailedenim, yani belki İslamdan önce oraya gitmiş bir Berberi ailesindenim. Yedi atamı bilirim. Babam Ahmet, dedem Abdurrahman, dedemin babası yine Ahmet... Ahmet'in babası Hacı Muhammet...

Aile isminiz?

— Babadan gelme. Twebi. Tabyacılar filan anlamına geliyor. Bu baba soyum. Fakat ana soyum hakkında -mezarı dahil- hiçbir bilgim yok. Anamın mezarını bile bilmiyorum.

Ne münasebetle geldin Türkiye'ye?

— Anneannem tarafı buralı. Ve macerası büyüktür. Onların da başından bir şeyler geçmiş. Büyüklerinden biri Trablus'a sürülmüş. O zamanlar Trablus ve Fizan sürgün yerleriydi. Özetle, anam ölünce

dayım alıp beni buraya getiriyor. Ama daha önceki bilgim şu: Ata soyum oralı ve binlerce yıldır orada yaşıyor.

Buradaki yaşamından, ilk çocukluğundan söz etsek biraz da...

— Dayım beni 1327'de, yani 1911 yılında mahalle mektebine veriyor. Beş yaşındayım o zaman. Mektep Fener'de, adı da Debbak Yunus hatırladığıma göre. Bu mektepte bir iki ay okuyorum. Sonra bir özel okula veriyor dayım beni. Yani paralı, iyi bir okul.

Özel okuldaki yılların nasıl geçiyor?

— Bu okul, bir ilkokul gibi. Şimdi pek hatırlayamıyorum. Okulun adı değil de semti kalmış aklımda. Sultan Selim'den Fatih'e giderken oralarda bir yerde. Fakat bu okul da az sürdü. Bu sırada dayım şehit oldu.

Nerede?

— Söyleyeceğim. İşte hayatım asıl orada başlıyor. O zamanki evimizde 13-14 kişiyiz. Anneannem, dayım Ahmet, dayımın kızı, yine ana tarafından bir akrabam, sonra bir bacı vardı, sonra dayımın karısının kardeşi Mehmet, o da dayım gibi subay, kayınpeder, yengemin annesi Lütfiye anne, dayımın karısının kız kardeşi Hayriye. 1916 yılında bu 13-14 kişilik aileden yalnızca iki kişi kaldı hayatta: Ben ve Hayriye. O da şimdi öldü mü, kaldı mı, varlığı hakkında hiçbir bilgim yok. İşte aile dağılıp ben kimsesiz kalınca, beni Darüleytam'a veriyorlar.

Nasıl dağılıyor aile?

— Üç kişi askerde ölüyor. 1915'te Çanakkale savaşında. Anafartalar'da yani, Atatürk'ün savaştığı yerde. Dayım yüzbaşı mı ne, orada şehit oluyor. Yengem veremden öldü. Kızı da veremden. Anneannem yaşlı, o eceliyle ölüyor. Bacı Libya'ya gidiyor. Yani bir iki yıl içinde bu aileden Hayriye'yle benden başka kimse kalmıyor. O sıralar üç okul var. Kuleli, Darüşşafaka ve Darüleytam. Kuleli'yi ben istemiyorum, Darüşşafaka'ya yaşım tutmadığı için giremiyorum. Tutup beni Darüleytam'a veriyorlar.

Kaç yaşındasın o sıralar?

— On yaşında filan..

Doğum tarihin?

— 1906. Ama nüfus kâğıdımda 1905 yazıyor.

Şiirle ilgilenişin nasıl oluyor? Bu sıralarda şiirle bir yakınlığın var mı?

— Elbette. O sıralar şiir yazıyorum. Mesela şu şiir, o zamanlar yazdıklarımdandır:

Türk oğluyum her sözümün eriyim
Özünde bir sözünde bir doğruyum
Hakikati parlatanlar oğluyum
Zulmü berbat hakkı da şâd ederim

Gazanferim nalan kalmak istemem
Vatanımı boşa feda edemem
Adla verim, şanla verim beklemem
Zulmü berbat hakkı da şâd ederim

Burada dikkati çeken, benim o yaşta bilemeyeceğim bazı kelimelerin bulunmasıdır. Bunun da nedeni şu: O zaman bu bir modaydı. Bugün nasıl hapçın kapçınlı kelimeleri seçip şiir yazmak varsa, o zaman da Servetifünun'culardan, hatta daha eskilerden miras kalan bir âdet vardı: Sözlüklerden Arapça, Acemce kelimeler seçip şiirde bunları kullanmak, bu kelimelerle şiir yazmak... Benim böyle şiir yazmam da hocalarımdan kaynaklanıyor. Hocalarım Türkiye'nin en büyük hocaları. Mesela Haydarpaşa Lisesi'nden edebiyat hocası Nahit Kemal, Darülfünun'dan mezun Yahya Saim, Darülmuallimin-i Aliye'den mezun Aziz Sami bunlar arasında. Yani edebiyata ilk yönelişim okulda başlıyor.

Aile çevrende seni edebiyata yönlendiren etkenler yok mu?

— Anneannemi hatırlıyorum. Evde onunla koyun koyuna yatardık. O bana masal anlatırdı. Fakat öyle ritimli, kafiyeli bir şey okuduğumu hatırlamıyorum. Annem olmadığı için evde bütün ilişkim anneannemleydi. Sonraki yıllarda Lütfiye Hanımla ilişkim oldu.

Peki bu bir-iki yıl içinde yok olan aile, yapılarına hiç yansıdı mı?

— Dayılarımın ölümünü çok iyi hatırlarım. *Taşlıtarladaki Ev* romanımda dayılarımdan izler vardır. Türk edebiyatında bir eşi olmayan bu romanın iki özelliği vardır: Bir, o zamanki İstanbul'u ayrıntılarıyla anlatması, gerçekçi gözlemlere dayanması. İki, o dönemin İstanbul'unun politik ortamını yansıtmaya çalışması.

Başka kimler var o romanda?

— Abdi var, Nâzım Hikmet var.

Abdi kim?

— Abdi, Darüleytam'dan arkadaşım. Orman mühendisi oldu sonradan. İki mühendis arkadaşım oldu hayatta. Biri bu Abdi, biri de Hayri. Fakat şöyle böyle 20-25 yıldır görüşmüyoruz. Hayri'yi DP zamanından beri görmüyorum. Hayri kuvvetli bir sosyalistti ve Hasan Ali Ediz'in arkadaşıydı. Ediz'i ben onun vasıtasıyla tanıdım. Ve benim ilk politika hocam Ediz'dir. Onunla uzun uzun tartışmalar yapmışızdır. Hümanisttim ben o zaman. Abdullah Cevdet'in fikrine yakındım.

Kaç yılları oluyor yani bunlar? Ediz'le ne zaman tanıştın?

— On yedi yaşlarındayım filan o zamanlar. 1922-1923 yılları. Darülmuallim'de talebeydim Ediz'le tanıştığımda.

Darüleytam günlerinden başka anıların var mı?

— Mesela İngilizlerin, yabancıların İstanbul'u işgalini hatırlıyorum. Karga sürüsü gibi İstanbul'a çıktılar. O gün resim hocamız geldi. Resim yapacaktık. "Bugün çok üzgünüm," dedi, "Her zaman ben bir mevzu veriyorum, siz yapıyorsunuz. Bugün bir mevzu vermeyeceğim. Tahtaya bir resim yapacağım, siz de bunu yapacaksınız. Ve tahtaya işgalle ilgili bir resim yaptı. Biz de tabii aynen yaptık. O sıralar kuvvetli bir milliyetçiydim. Zaten Nâzım gibi ben de hayatımın bir safhasında milliyetçi, bir safhasında dinci bir şairdim. Nâzım gerçekten büyük milliyetçiydi. Beyoğlu'nda Ağa Camii'nin orda İngiliz naralarını duyduğu zaman Galatasaray'da okuyordu. O zaman duyduğu milli ıstırabı belirten güzel bir şiiri vardır. Anadolu'ya da milliyetçi olarak kaçmıştır. Dört kişi kaçtılar. Yusuf Ziya, Faruk Nafiz, Vâlâ Nurettin ve Nâzım.

Darülmuallim'deki hayatın...

— Darüleytam'dan sonra Darülmuallim'e geçtim. Türkçem gayet kuvvetli, hafızam kuvvetli. Çok güzel şiir okuyorum. O zaman 15 yaşındaydım. Darülmuallim o zaman önemli bir okul. Memleketin en değerli, en yüksek hocaları orada. Mesela Tevfik Fikret. Büyük terbiyeci Satı Bey, ki Arap diye hakaret görmüş ve küsüp Irak'a gitmiş, orada nazırlık yapmıştır. Mesela Ruşen Eşref...

Arkadaşlarından kimler var bu okulda?

— Sabahattin Ali vardı benden iki sınıf aşağıda. Ben okulun mecmuasını çıkarıyordum. Bütün okullarda ben yıldızım yani. O zaman Sabahattin Ali şiirler yazardı, hikâyeyle filan uğraşmazdı.

Onun bir ya da iki şiirini mecmuaya aldığımı hatırlıyorum. Ali Canip Yöntem de hocamızdı. Sabahattin Ali Balıkesir gibi bir yerden geldi. Ali Canip, Sabahattin Ali'yi severdi. Okulu bitirir bitirmez de onu Yusuf Ziya'larla tanıştırdı. Böylece Sabahattin Ali de benim gibi genç yaşta Babıâli'ye girdi. Bense 1925'te okuldan mezun olunca o zamanki adı Akçaşehir olan Düzce'nin nahiyesi Akçakoca'ya öğretmen tayin edildim. İlk şiirlerimi de oradan gönderdim "Servetifünun"a.

Yayımlanan ilk şiirin...

— Yayımlanan ilk şiirim, 1924 yılında "Milli Mecmua"da çıktı. O sıralar hem politik şiirler yazıyorum, hem de politika dışı şiirler. Politik şiirleri Hayri'ye verirdim. Hayri de elden ele dağıtırdı bunları. Hatta Şevket Süreyya benim için kuvvetli şair demiştir. O şiirlerden hiçbirini hatırlamıyorum. Nerde kaldı, nerde basıldı hiçbir bilgim yok. Yeraltında kayboldu gitti öyle. Asıl yerüstü şiirlerim "Milli Mecmua"da çıktı, hatta heveskâr diye çıktı galiba. Adı "Sessiz Ağlayış"tı. Şiir şöyleydi:

Buseden sarhoş elde çiğdemler
Nerde derdim o sümbül demler
Daldı âfaka nemli gözlerimiz
Nerde çamlıkta mest olan perimiz
Teni şeffaftı nurdan berrak
Titreyen ellerinde bir yaprak
Meğer âfaka göçtü sevgilimiz
Girdi süzgün gözüyle kalbimize
Kem nazarlarla sonra baktı bize
Dağlayıp elleriyle kalbimizi
Ufka bendetti gözleriyle bizi
Bir ziyadan ve sevgiden mahrum
Şimdi hücremde sessiz ağlıyorum.

Bu şiiri aruz vezniyle yazmıştım. 1925'ten sonra da "Servetifünun"da yazmaya başladım. Aruz ve heceyle güzel şiirler yazıyordum. Ankara'da da adım anılıyordu.

Bir de senin öğrencileri greve götürmen var... Grev liderliğin yani...

— Evet. Cumhuriyet kurulunca muallim mekteplerinin programları değişti. Daha önce hadis, tefsir, fıkıh gibi birtakım dini dersler vardı. Hadis okudum ben, Kuranıkerim okudum. Tecvit, ilmi fıkıh okudum. 1924'te Bakanlık bunları kaldırdı. Yani bazı dersler kalktı, içtimaiyat gibi yeni dersler kondu. Ve okul bir yıl yükseltildi. Çocuklar fakir fukara çocukları oldukları için hem derslerin yükselmesine hem de fazladan bir yıl okumaya isyan ettiler. Ben de bunun öncülüğünü yaptım. Bu işi idare eden 5-6 kişilik komitede ben de vardım. Son sınıftaydım, yani 4. sınıfta. Okul da şehir ve Anadolu darülmuallimleri olarak iki bölümdü ve bunların programları ayrıydı. Anadolulular memnundu bu işten. Fakat biz onları da yanımıza çektik, onlar da greve gitti. Yani şöyle böyle 10-11 darülmuallimin büyük bir grev yaptı.

Grevden sonra ne oldu?

— Sınıf arkadaşım Necdet vardı, o beni ve Mustafa adlı bir arkadaşı evine aldı. Necdet, Ruşen Eşref'in kardeşiydi. Benim ilk aşklarımdan biri de orada başlamıştır. Bu kız, Neveser Kökdeş'di. Ona şiir filan yazmadım ama çok severdim onu, o da beni severdi. Evin üst katında yalnız başına otururdu. Ev Üsküdar'da, Nuh Kuyusu'ndaydı. Orada iki ay kadar kaldık. Hiçbirimiz okula dönmedik. Okulu bitirmemiştim ama, tahsilim müsaitti, on lira maaşla Çanakkale'nin Ezine ilçesine öğretmen tayin edildim.

Ezine'deki yaşamın nasıl geçti?

— Okumak niyetindeydim. Geceleri Darülfünun imtihanlarına çalışıyordum. Çünkü askere alınmak ihtimali yoktu. Bir gün hocam Cemal Beyden bir mektup aldım. Oğlum Bekir Efendi, arkadaşların affedildiler, diyordu. Arkadaşlarım da mektup yazıp gelmemi istiyorlardı. Mektubu alınca Cemal Beyin sözüne uyup mektebe döndüm. Üç ay kaldığım Ezine'den döndüm ve okulu bitirdim.

Neveser Kökdeş aşkı...

— Neveser Kökdeş aşkı sürmedi. O zaman Türk Ocakları vardı. O Türk Ocakları'na girince ben de hemen oraya koştum. Fakat bana eski ilgiyi göstermedi. Zaten Ezine'ye gittiğim zaman başkalarına âşıktım. Oraya giderken cumhuriyet sözleri daha yeni duyuluyordu. Ve bir kadın öğretmen daha oraya tayin edilmişti. O da benimle aynı vapura bindi. Çarşaflıydı, yüzünü göremiyordum. Ezine'ye vardık. Fakat okul müdürü bu kadına âşık oldu. Kadına ben de âşığım. Adı

Nezihe'ydi kızın, çok sonraları görebildim yüzünü. Yaşım 19'du o sıralar. Çok terbiyeli yetişmiştik. Bütün bunlar da platonik aşklardı tabii. O sıralar âşık olduğum hiçbir kıza şiir yazmadım. Âşık olduğum kızlara ancak 1929'larda filan şiirler yazmaya başladım. O şiirlerden bazıları *Şiirler* kitabımda vardır. Neyse, okula döndüm ve mezun oldum. Daha sonra Mühendis Mektebi imtihanlarına girdim ve kazandım. Fakat okuyamadım. Mühendis Mektebi'ndeki gençler benim ahlakımı çok beğeniyorlar, beni önemsiyorlar, "bunu mutlaka aramıza almalıyız" diyorlar. 1926 sonunda, Hakimiyeti Milliye adlı, saraydan bozma bir okulda hocalık yapmaya başladım. Buradaki başarımdan dolayı beni Üsküdar'da bir okula tayin ettiler. Burada arkadaşım İhsan'ın anasının evinde pansiyoner olarak kaldım. İşte burası benim *24 Saat* ve *Taşlıtarladaki Ev* adlı kitaplarımı yazdığım yerdir. 1927'de Erenköy'ne geçtim. Sait Paşa Köşkü diye bir yerde kalıyordum. Orada Leman Hanım diye biri vardı. Benim yememe filan, hizmetime bakardı. Yaşlı bir kadındı, "Anne," derdik. Köşkte benden başka birçok dul ve genç kız vardı. Bir gün Leman Hanım, "Yahu," dedi "ben bu kızlara kadınlara şaşıyorum sana yüz verdikleri için. Benim kırk kızım olsa birini sana vermem." Niye, diye sordum. "Allah, dedi, "senin alnına yalnız yaşamayı, yalnız ölmeyi yazmış; ben kızımı verirsem o da ölür. Düşün ki sen kendi ağzınla söylüyorsun. Mutlu günlerinde 13-14 kişiymişsiniz, hepsi ölmüş bir tek sen kalmışsın, dedi. Ve ağlamaya başladı benim için.

Nâzım'dan söz edelim biraz da...

—Nâzım'la karşılaşmamız "Aydınlık" dergisinde oldu. 1924'lerde. O yeni dönmüştü Rusya'dan. Hakkında çok kötü şeyler yazılıyordu. Yalnız Yusuf Ziya, onu koruyan bir mektup yazdı bir günlük gazetede. "Bu ayıptır, bahsedilen bir Türk şairidir," diye onu savundu. "Aydınlık"ta şiir yazmıyorum ama, ilişkim var. Çünkü "Aydınlık" bedava kitap, dergi filan dağıtıyor, gidip onları alıyorum. Nâzım'la asıl dostluğumuz "Resimli Ay"da başladı. Zaten o bana akran, şair gözüyle bakardı. Benim için 3-4 yazı yazmış, Necip Fazıl'dan daha kuvvetli bir şair olduğumu söylemişti. Ben de onun için yazılar yazdım. Sadri Ethem, ben, Kerim Sadi ve Nâzım birbirimizi tutar, birbirimiz için yazılar yazardık. Fakat Nâzım Hopa'dan geldikten sonra beni tanımadı, ben de onu tanımadım. Hiç kimse iş vermiyordu Nâzım'a. Zekeriya onu işe aldı. 1927'ler filandı, işte o zamandan ölene kadar beraberdik.

Özel bir arkadaşlığınız, Nâzım'la...

— Dergide beraber çalıştık. O pek içmezdi. Ben de içmezdim. Ama akşamları evlerde buluşurduk. Piraye'yi öyle tanıdım. Evlerine giderdim. Gecelere kadar kalıp şiirler okurduk. Nâzım şiirlerini okuyup fikrimizi alırdı. Hatta Peyami'yle bozuştuğu zaman onun için yazdığı bir mısraı okudu. "Sen ey yetim-i safa" diye. Sonra "Yahu," dedi, "sen yetimsin, sakın senin gücüne gitmesin, atalım bu mısraı." Ben, "yok, atma, dedim, "buradaki yetim-i safa, yetim-i zekâ anlamına gelir. Ve şiir öyle çıktı. Babasının öldüğü gece de ben Nâzım'ın evindeydim. Ev Kadıköy tarafında bir yerdeydi. Eve girdiğimde, salonda masa gibi bir şeyin üstünde Nâzım'ın babası yatıyordu. Üzerinde çarşaf vardı. Kimse karşılamadı beni. Bir iki kişi daha vardı. Nâzım babasının önünde duruyor, gözlerini dikmiş ona bakıyordu. Benim geldiğimin farkına bile varmadı. Yanına oturdum sonra. "Ölmemiş, ölmemiş, dedi. "Bak, uyuyor, nefes alıyor." Babasının öldüğüne inanamıyordu. Biraz sonra evden çıktık, Altıyol'a doğru indik. Ben Erenköy'de oturuyordum. Altıyol'a kadar beni yolcu etti. Yolda bana dedi ki: "Babamı çok severdim, şimdi senden ayrılacağım, eve giderken belki biri bir tabanca çeker, beni öldürür. Daima bu korku var içimde. Ve eminim ki ben öldükten sonra benim hakkımı koruyacak, dava açacak, yani benim için tek ağlayacak adam babamdır." Sonra ayrıldık, o eve döndü, ben üzgün bir şekilde bir saat kadar ay ışığında dolaştıktan sonra Erenköy'e gittim.

Serbest nazmı ilk senin kullandığın söylenir...

— Bu yanlıştır. Bunu ayırt etmek lazım. Bir serbest nazım vardı, müstezattan dönmedir. Yani serbesttir, hece değildir, aruz değildir, ama hecenin ve aruzun kalıpları parçalanarak yazılır. Mısra yoktur yani. Bunun örneğini Fikret'te görürüz mesela. Bir de Nâzım'ın Rus aruzundan, Mayakovski'den esinlendiği bir tarz var. İşte bu tarz şiirleri ilk Nâzım yazdı. Ben müstezadı kullandım; bizim şiir geleneğimizden yararlandım yani. Nâzım Rusya'dan aldı, Ercüment Behzat Lav Almanya'dan.

Halkevlerinde çalıştığın biliniyor. Biraz da ondan söz eder misin!

— 1929 tevkifatından sonra bir sessizlik çöktü ortalığa. O aralık Şükrü Kaya filan, "Biz bunlara solcu diyoruz, aleyhlerinde bulunuyoruz, hapishane hapishane süründürüyoruz. Bunlar zeki insanlardır, kıymetli insanlardır. Biz bunlara yakın görünsek de, kazanmaya

çalışsak nasıl olur, diyor. Nitekim solcuları kazanmaya başlıyorlar. Yalnız Nâzım baş eğmiyor. Şevket Süreyya, Vedat Nedim dönüyor. "Kadro" dergisini çıkarıyorlar. İşte ben de o sıralar önemseniyormuşum ki, beni Halkevleri'ne alıyorlar, balolara çağırıyorlar. Mesela Sadri Ethem'le ben 10. yıl balosuna murahhas üye diye gittik. İki yıl filan "Yeni Türk" adında bir de dergi çıkardık.

İlk telif hakkını nerden, nasıl aldın!

— İlk telif hakkını "Resimli Ay"dan aldım. 100 liraydı. Çocuk şiirlerim için almıştım. Sonraları 3-5 liraya şiirler de yazdım.

1930'larda kendi otokritiğini yapan şiirler yazdın mı?

— *Atatürk* adlı kitabımda vardır. Kâzım Karabekir'i ima ederek otokritiğimi yaptım.

Yine "Resimli Ay"a dönelim...

— Ben "Resimli Ay"da çalışırken Galip Naşit diye bir arkadaşım vardı. Bir gün bana dedi ki: "Resimli Ay" okul kitapları yayınına başlayacakmış, çocuk kitapları da basacaklarmış. Hatta Aka Gündüz'e bir tane yazdırmışlar, Emin Recep'e yazdırmışlar. İstersen biz de birlikte bir kitap yazalım. O sıralar Galip Naşit kıymetli bir şair, hececilerden. "Peki yazalım, dedim. Oturdum bir haftada yazdım, adı da "*Hayat Bilgisine Göre Çocuk Şiirleri*"ydi. "Sınıf kendi evimiz, temiz tutmalıyız, çamurlanmasın yerler, sonra bize ne derler" gibi hece vezniyle yazılmış şiirlerdi bunlar. Gene "Resimli Ay"da çalışırken, "Kırmızı Kitap" diye yabancı kitaplar vardı, bu kitaplardan ilham alarak çocuk yayını yapmayı düşündüm. O sıralar Erenköy'de öğretmenim...

Başka çocuk yayını yapanlar var mı o sıralar?

— Birçok şeyi ilk ben yapmışımdır. O zaman başka çocuk kitabı yok. İlk çocuk hikâye kitaplarını da ben çıkardım. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'yla birlikte. Yıllarca. Adı Mavi Kitap'tı. 1931-32'lerde yani. Nâzım'a hikâye yazar mısın dedim. Olur dedi ve hikâyeler yazdı. İşte Nâzım'ın iyi bir ressam olduğu da bu kitaptaki resimlerden anlaşılır. Kitabı Nâzım kendisi resimledi. Kitap, "Bu kitap muallim İlhami Bekir tarafından neşredilmektedir" diye başlıyordu. İlk sayfada da benim, Nâzım'ın, Sabiha Zekeriya'nın adları vardı.

Sabiha Zekeriya ne yazmıştı?

— Bir buçuk sayfalık bir hikâye yazmıştı. Hikâyeler resimliydi, şiirler resimsiz. Hikâyelerin altında Nâzım Hikmet adı yoktu, sadece

Nâzım diye bir imza vardı. Benim şiirlerim de imzasızdı. Şiirlerim hece vezniyle yazılmıştı.

Gençliğinde okuduğun kitaplar nelerdi?

— Anatole France'ı çok severdim. Gorki'yi okurdum. Sonra gizli kitaplar vardı, onları okurduk.

"Kuran"ı okudun mu?

— Mektepte okuduk.

"İncil", "Tevrat"?

— Bedava alırdık. Edebi bir şey diye okurduk.

"Kapital"i!

— Okudum ama tamamını değil.

Soyadını nasıl aldın?

— Benim asıl adım El hami Bekir. El hami, yani himaye eden, koruyan demek. Fakat okulda filan Bekir diye tanınırdım. Darüleytam'da okurken bir gün musiki hocamız, "Adının sonuna, bir de İlhami koy, adın Bekir İlhami olsun," dedi. Sonra "Resimli Ay"da yazarken, 1927-28 yıllarında, bir şiirimin altına şöyle bir not koydum: "Bundan sonra Bekir İlhami olarak yazdığım şiirleri İlhami Bekir diye yayımlayacağım!" Ve o günden sonra da adım İlhami Bekir olarak kaldı. Soyadı Kanunu çıkınca herkesin soyadı öztürkçe olsun, diye bir madde koydular. Bu yüzden ben Twebi soyadını alamazdım. Kendime Tez'i uygun buldum. Tabiatım tezdi ve teze, davaya inanırdım. Bunu iki anlamda kullandım yani. Tezi dava anlamına kullandığımı İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu keşfetmiş ve bir de yazı yazmıştır.

Politik düşüncelerinden dolayı hiç tutuklandın mı?

— Hayır, hiç tutuklanmadım. Mahkûm olmadım. Çoğu içki yüzünden, devrin büyüklerine bağırıp çağırmaktan birçok kez karakola düştüm ama...

Aşkların...

— Ne kadar aşk şiirim varsa o kadar âşık oldum. Arnavutları çok severdim.

İçkiye ne zaman başladın?

— 1925'lerde başladım. Ama sürekli içmeye "Tan"da çalışırken başladım. İçki alışkanlığımın birinci sebebi eczacı ahbabımın çok olması, bir sebebi de "Tan"dakiler. Eczacılar çok içerler. Bir gün işe gelseler üç gün gelmezler. Benim hayatımda bir de eczacılık dönemi var. Boyum kadar neşriyat yaptım. "Tıp ve Eczacılık" diye bir serim

var, "Eczacı Kütüphanesi" diye bir serim var...

Tan Olayını anlatır mısın?

— 1945 yılı. "Tan"da musahhih olarak çalışıyorum. Bir gün Halil Lütfü beni çağırdı. "İlhami Bey, artık seninle çalışmayacağız," dedi. Nedenini sordum. "Sen kafayı çekip ortalığı dağıtmışsın. İşçileri toplayıp patronlar bizim hakkımızı vermiyor diye bizim aleyhimizde bulunmuşsun," dedi. "Bu dediğin doğrudur ama, bunlar altı ay önce oldu," diye cevap verdim ben de. "Ben şimdi duydum, seninle hesabı kesiyoruz," dedi. "Derhal istifa edeceksin." Tarihini hiç unutmam, 3 Ekim'di. Ertesi gün de Tan bombalandı zaten. Halil Lütfü böyle deyince yanından kalktım, Zekeriya'ya gittim. "Zekeriya Bey," dedim, "Halil Lütfü bana yol veriyor. Kalayım mı gideyim mi, ne dersin?" Zekeriya dimdik yüzüme bakıyor. Hiçbir şey söylemiyor. Ben de kızdım, masamı kilitleyip çıktım. İşi de bıraktım. Zekeriya kal dese kalacağım. Doğru şarapçıya koştum. Bir yerimiz vardı, beş kuruşa şarap içerdik. İki bardak şarap içtim, oradan vapurla eve gittim. Ertesi gün Bankalar Caddesi'ndeki okuluma gittim. O sıra müdür geldi, "İlhami bak," dedi, "halk kahrolsun Serteller diye yürüyor. Tan'ı yağmalamışlar. O zaman da ben "Bilmece" diye bir çocuk dergisi çıkarıyorum, o da Tan'da basılıyor. Aklıma hemen kitaplarım geldi. "Hürriyet Kasidesi" de orada, mücellithanede. "Aman hemen gideyim, şu vaziyeti göreyim, kitaplarımı alayım. Bir de baktım, köprü açılmış. Millet kayıklarla Beyoğlu tarafına geçiyor. Hemen matbaaya doğru gittim. Bobinler yerlerde. Halil Lütfü de İlanat şirketi vardı, onun penceresinden bu durumu seyredermiş. Öyle soğukkanlı bir adamdı. Beni atmasının nedeni, o zaman Hikmet Bil de gazetenin neşriyat müdürü. Onu neşriyat müdürü olduğu için, beni de sosyalist tanındığım için gazeteden atacak, güya Tan mikroplardan temizlendi intibaını uyandıracak. Bu yüzden bize yol vermiş Halil Lütfü.

Ne zaman evlendin?

— 1934'te. İki kızım oldu. 28 yaşındaydım. Sacide Keskin'in annesi karımın halasıydı. Bizi o evlendirdi. Otuz yıl önce de ayrıldım. Karının kızkardeşini sevmezdim bir, bir de hareketlerini beğenmiyordum. Kıskanç ve diktatör tabiatlıydım. Kızım çok güzeldi. Evlendirmek istediler bir zenginle. Bense koleje verip okutmak istiyordum. Bu yüzden aramız açıldı, ayrıldık. 1955'ten beri de otellerde

yatıp kalkıyorum. O günden bugüne birbirimizi arayıp sormadık. Ama küçük kız boyna ağlar, beni sorarmış. Bir yıl kadar önce karşılaştık. Ben hastanedeydim. Küçük kızım Fatoş gelmiş. Gelsin mi diye sordular, gelsin dedim. Ablası Dilek'i de almış. Görür görmez hemen tamdım onları. Şimdi de gelip gidiyor küçük kız ama, eskilerden pek konuşmam ben.

Unutamadığın aşkın kimdi?

— İlk nişanlım Vecahat. Çok güzeldi. Çok severdi beni, ben de onu. Akçakoca'ya öğretmen gelmişti. Orada nişanlandık. 1926'da ben İstanbul'a tayin oldum, kız orada kaldı. Adnan adında biri kafayı çeker, gider kızın kapısında yatarmış. Bu yüzden Adnan adını hiç sevmem. Saf kız da bütün bunları bana yazardı. Sık sık gelir konuşurduk. O yazın sonunda terk ettim onu. O da kızdı, bir subay doktorla evlendi. Aldı başını gitti. Bir daha da görüşemedik. 1925'te "İlk Aşk" adlı şiirimi işte bunu nişanlım için yazdım.

Ölümden sonra hayat olduğuna inanıyor musun?

— Materyalistim ben. Fakat her şair gibi inanmak ihtiyacını duyuyorum. Yani, ölümden sonra bir hayatın olması gerektiğini düşünüyorum. Mesela bir şiirim şöyle bitiyor:

İstemem toprağa gömüldüğümü,
Yakın beni ve savurun külümü,
Baharda badem ağaçlarının üstüne,
Ben yine döneceğim yeryüzüne!

Böyle bir şeye inanmam ama, o kadar kuvvetli bir istek ki bu, arada bir inanır gibi oluyorum. Ölüm düşüncesi bana acı vermiyor. Hakaretten korkarım ben. Bütün isteğim öldükten sonra aleyhimde bir şey söylemesinler. Ne söyleyeceklerse şimdi, yaşarken söylesinler ki ben cevabını verebileyim.

Her gün gazete okur musun?

— Okurdum. Şimdi gözlerim iyi görmüyor, okutuyorum.

Muhabirlik, fıkra yazarlığı filan yaptın mı?

— "Son Posta"da köşe yazarlığı yaptım. Sonra Anadolu muhabirliği yaptım. Bu yüzden takibata uğradım. Ben hep yüksek seviyelerde ilişkiler kurdum. Benim yaşımdakilerin beni tanımamasına imkân yok. Gençler tanımıyor beni.

Nedeni ne bunun sence?

— Bir Ermenice gazete gayet güzel yazdı bunu. Bu gazetede çıkan yazıda deniyor ki, bu adam on yıl susar, hiç yazmaz, fakat on yıl sonra bir gürler, tam gürler. Bunun nedeni bence uzun süre yazmamış olmak. Çünkü bizim kuşakta her yere yazı yazmak yasaktı. Ya yazmazdık ya da takma adla yazardık. Bu yüzden gençler tanımıyor beni.

Takma adın...

— Takma adım Vecdi Ahmet'ti, Cemal Süreya da son zamanlarda Afrika Aslanı adını taktı.

Eskilerden, çağdaşlarından beğendiğin şairler...

— Şeyh Galip'i severim. Fuzuli'yi beğenirim. Hepsinin üstünde Fikret'i severim. Nedim'i ezbere bilirim. Nâzım var tabii. O bambaşka bir şair. Necip Fazıl'ı, Ahmet Kutsi'yi beğenirim. Sınıf arkadaşım Sabri Esat vardı. Cahit Sıtkı'yı son zamanlarında beğenmeye başladım. Yenilikçi olarak Orhan Veli'yi beğenirim. Hem iğrenirim hem beğenirim. Bence şiirin öyle olmaması lazım. Can Yücel'i çok beğenirdim, fakat son zamanlarda beğenmiyorum. Cemal Süreya da, Can Yücel de şiiri alaya alıyorlar. Şiir vazifedir.

Kendini nasıl bir şair olarak tanımlıyorsun?

— Vâlâ 1931'de "Akşam"da bir yazı yazdı. Dedi ki, İlhami Bekir zorla Nâzım'ın etkisi altına girmek istiyor, onun gibi yazmaya çalışıyor. Yani kavga şiirleri yazmak istiyor. Bana sorarsanız İlhami Bekir bir aşk şairi'dir. O Nâzım gibi şiirler yazsa da aynen aşk şiirleri yazar gibi yazıyor, yani mehtaba gazel söyler gibi edayla yazıyor. Vâlâ'nın bu gözlemi doğrudur. Ben bir aşk şairiyim.

Bir günün nasıl geçiyor?

— Bir defa gece 11'de muhakkak yatağıma girmiş olurum. Radyoyu açarım 2'ye kadar hiç uyuyamam. Radyo bittikten sonra ilaç alırım, dua ederim, pek inanmam ama içimden öyle gelir. Uyuyayım uyuyayım derim, uyuyamam. Nihayet sabah ezanı başlar, ben de uykuya dalarım. Radyo gene açıktır. Saat 11-12'de uyanırım. İşte o zaman en sıkıntılı zamanlarım başlar. Yemek yer, gelir kavga ederim. Sobayı yakın diye kavga ederim. Otelde kavgacılığım meşhurdur. Saat 5'te SEK'çiler gelir. Osman Arolat, Eray Canberk, Tekin, Hatipoğlu falan. 6'ya doğru önce Ercüment Uçarı, sonra Osman Serhat, Necati Tosuner gelir...

En sevdiğin şiirlerin...

— Yedi sekiz tane var. Niyetim bunları bir arada basmak ve herkese meydan okumak, hanginiz 50 yılda böyle şiirler yazdınız demek. Bunlardan bazıları: "En Güzel Şarkı", "Unuttum", "Cezayir", "Beş Lira İstedim Üç Lira Verdiler"

Nasıl yazıyorsun?

— Ritme kıymet verdiğim için aşağı yukarı parmaklarımı oynatarak, ses arayarak yazarım. İçime şöyle bir şey esiverir. Şiir yazmak hevesi gelir. Yazarken mısralar vardır kafamda. Bunun hiç vakti olmaz, fakat şairaneliğim geceleyindir.

Bir de senin kaybolan kitapların var. Yeni Can Yeni Işık Yeni Ses, Son Buhran gibi.

— *Yeni Can Yeni Işık Yeni Ses*'i Sinan adlı bir matbaacı bastı. Yıl 1930'du. Güzel şiirler vardı içinde. 5-6 formaydı. Matbaacı iflas etti, o zaman hileli iflas yaparlardı. Ve formaları basılmış halde Remzi Kitabevi'ne sattı... O zaman hikâyeler yazan Kenan Hulusi vardı. O bir katalog yaptı ve bu katalogda kitabın adı geçti. Fakat kitap çıkmadı, yok oldu. *Son Buhran*'ı ise 1927'de, büyük dünya krizi üzerine yazdım. Parasını verip "Resimli Ay"da bastırdım. Fakat açıkça söyleyeyim, korktum, çıkarmadım. Bu da şiir kitabıydı. Daha sonra bu kitabı evde masa örtüsü olarak kullandım yemek yerken.

Şiirlerin yabancı dillere çevrildi mi?

— Fransızca, Ermenice, Arapçaya çevrildi. Paris'te radyoda okundu. Resimlerim çıktı. Irak'tan, Bağdat'tan geldiler benimle konuşmak için, fakat ben konuşmadım.

Kitaplarından seni geçindirecek kadar para kazandın mı?

— Hayır kazanmadım.

Resimle, sinemayla, tiyatroyla bir ilişkin oldu mu?

— Resim hocalığı yaptım da, resim yapmadım. Resmi severim, az buçuk anlarım da. Fakat resimden iyi anlayanların yanında konuşmam. Sinemayı, tiyatroyu da severim ama, son on beş yıldır gitmiyorum. Eskiden senaryolar da yazdım. Fakat eserlerimi oynamazlardı. Çok zordu. Yazdım, yırttım onları, beğenmedim.

Politikadan ne anlıyorsun?

— Politikayı bugün bir bilim sayıyorum. Milletleri, devletleri idare edenlerin bilimi olduğuna inanıyorum, müspet bilimlerden sayıyorum onu.

Son olarak genç şairlere söyleyeceklerin...

— Eskileri, yenileri iyi tanısınlar. Şiir geçmişlerini iyi bilsinler. Kendilerinden başkasının etkisi altında kalmasınlar, birbirlerini taklide de gitmesinler. Sıhhatli düşünüp yazsınlar.

En son yazdığın şiir...

Nerdesiniz ey genç günlerim
Ondokuzunda yirmisinde
O çok iyi tanıdığım evin
Genç bir kız yaşardı içinde

Ve nar taneleri gibi
Berraktı sedef dişleri
Ve bir altın böcek gibi
Parlardı siyah gözleri

Son günlerin yaklaştığı sıralar
Bir el yürek kapımızı aralar
Yoklar soğuyan kalbimizi
Yalnız bulur bizi

Yok artık o taze yüzlü karımız
Yok çocuklar ve torunlarımız
Son bir ümitte toplanır varımız
Son günlerin yaklaştığı sıralar.

("Sanat Olayı", Haziran 1981)

MELİH CEVDET ANDAY
DÜZYAZI SÖZÜN BÜYÜSÜNÜ YOK ETTİ

Melih Cevdet Anday, son dönem ürünlerini *Güneşte* adlı yapıtında topladı. *Güneşte* bu yılın en çok sözü edilen şiir kitaplarındandı. Bu şiirler çeşitli biçimlerde yazılmalarına karşın, kendi içlerinde sağlam bir yapı bütünlüğü de gösteriyorlardı. Melih Cevdet Anday, bu yapı bütünlüğünü sağlayan kaynaklar üzerine şunları söylüyor:

"Bir arkeolojik kazıdan çeşitli formlarda çeşitli eşya çıkar; ama bunlardaki ortak biçem özelliği konuyu aşmıştır. Değişik görünülerin kurduğu bütünden kaynaklanır bu. Sanatçı, kişiliğini silebildikçe varır bu bütüne. Esin kaynağı tarih olan bir kültürden söz etmek istiyorum. Özgünlüğü yaratan bu ortaklıktır. Yalnızca yapı kişiye özgüdür, üst yanı anonimdir. 'Evrensel' olanla 'kişisel' olanın uyumundan oluşur sanat yapıtı.

Melih Cevdet Anday'la *Güneşte*'yi oluşturan şiirler çevresinde şiir, çağdaş bilim, "Sözler ve İşler" üzerine konuştuk, dünyanın şu anki baş döndürücü değişimini de göz önüne alarak.

"Nesneleri anlamanın olanağı yoktur" diyorsunuz. Oysa günümüzün ileri toplumları, sorunlarının çözümünü nesneleri anlamanın olanağında arıyorlar. Şiire uzak duruşları da belki bu yüzden. "Sözler ve İşler" bu anlamda şiirin gücünün bir kanıtı sayılamaz mı?

— Nesnelerle doğa bilimleri uğraşır, oysa dil doğadan çıkmamıştır, hiçbir sözcük, simgelediği nesneden bir şeyler taşımaz kendinde. Nesnelerle sözcükler yan yana yaşamak zorundadırlar. Ayrıca hiçbir bilim doğayı anlamaya çalışmaz, doğanın işleyiş yasalarını araştırır. Bu yasaların dayandığı mantık boyuna değişmektedir. Newton fiziği 1905'te aşılmıştı. Modern fizik sabit bir durumu yadsır. Töz nosyonu, yerini, davranış nosyonuna bırakmıştır. Heisenberg şöyle diyor: "Doğa bilimleri, doğayla bizim aramızdaki etkileşimin bir parçasıdır. Doğayı, bizim sorgulama yöntemimize açık olan biçimiyle tanımlar." "Sorgulama" ve "tanımlama" ise dilin alanına girer. İşte bütün sorun burada düğümleniyor. Dil bir büyücülüktür. "Anlaşılmak" için değil "kandırmak" için kullanılır. Auden, aynı dili konuşan iki kişinin bile

hiçbir zaman anlaşamayacaklarını çok güzel anlatmıştı. "Bir arkadaşım gelip de âşık olduğunu bana söylerse, ben bunu anladığımı sanırım, oysa durum hiç de öyle değildir. Eğer ben o güne değin âşık olmadıysam, bunun ne demek olduğunu bilmeme olanak yoktur. Âşık olduysam bu kez başka bir güçlük çıkar karşıma, bakalım aşktan onun anladığı ile benim anladığım birbirini tutuyor mu? Bununla da bitmez. Aşkın tarihi hakkındaki bilgilerimiz birbirine uymayabilir. Dahası..." Günümüz ileri toplumları, sorunlarının çözümünü nesneleri anlamanın olanağında değil, nesneler arası ilişkilerin olanağında arıyorlar. Bu ilişkiler ise düşünle dilin özdeşliğini tanımak demektir. Büyü demektir. "Sözler ve İşler" bu anlamda şiirin gücünün bir kanıtı sayılabilir.

"Gökyüzü, simya ve büyücülük yitik bilim"in üç anahtarı bence. Peki "çağdaş bilim"in şiirin kapısını aralamak için anahtarları neler olabilir? Ya da böyle anahtarlar var mı?

— Anahtar, kilidi bilmek zorundadır, kilit ise üç perilidir. Bunlar da mantıkdışı, bilinçdışı ve sezidir. Bilim bunların ilki ile üçüncüsünü başardı, elde etti. "Yitik Bilim" şiirinde "benzeterek yaşayabilir insanoğlu" diye bir dize var; bu "benzetme" benzemeyenler arasında gerçekleştirilirse, o zaman, ancak o zaman gizi çözme başarısı ele geçirilebilir. Güneş ile Ay, yuvarlaklıkları, ışıklı olmaları ve gökte yürümeleri açısından birbirine benzetilebilir. Oysa Güneş yuvarlak değildir ve göğümüzde yürümez; Ay ise ışıklı değildir. Duyu verilerine aldanmamalıyız. Bilim adamının kafası, kuşku aşamasında ozan gibi çalışır. Nesneler arasında duyulmadık ilişkiler kurar, olağanüstü bir dünya imgesine yönelik ve bütün bunları şiirden öğrenir. Yeni fizikçiler "kuanta"ya akıl erdirebilmek için kırk yıllık mantıklarını değiştirdiler.

"Ölü Timur" enfes bir şiirin simgesi. O şiirde adı geçmeyen, ama bütününde kendisini çağrıştıran Beyazıt düzyazının simgesi olabilir mi?

— Ne şiirden düzyazı çıkar, ne düzyazıdan şiir. İlkel toplum insanı, yazıyı bilmediği için düzyazı ile düşünmüyordu, onun düşün yapısı büyüseldi, demek şiirdi. Düzyazı, vahşilikten uygarlığa geçildiğinde, ortaya çıktı ve sözün büyüsünü yok etti. Mutlu insanı ilkel toplumda aramaya çıkan Rousseau, gerçekte şiirin savunusunu üstlenmiş bir Don Kişot'tur ve her ozan, bu yüzden ikide bir yeldeğir-

menlerine saldırır. Yazısız toplum ozanın altın çağıdır. Dünyanın saçmalığına utku daha çok uyduğu için "Ölü Timur Gökyüzüne Bakıyor" adlı şiirimde Yıldırım'ın yenilgisi imge gücüne dönüşemedi. Evet, o düzyazıdır, fakat gökleri de almaya kalkan Timur modern olan saçmanın simgesi, şiirin değil. Saçma boyuna yeniden yaşanır: "Baştan baştan"

Yukarıda benzemeyenler arasındaki benzeşmeden söz ettiniz. Bir örnekle açıklar mısınız bunu?

— Picasso bisikletin selesini ve gidonunu çıkardı, bunları duvara öylesine astı ki karşımızda bir boğa başı bulduk.

"Ölü Timur Gökyüzüne Bakıyor" şiiri üzerinde konuşurken, uygarlığa geçişi kötüler gibi konuştunuz. Bunu biraz daha açıklar mısınız?

— "Geçmiş" bir ütopyadır; çağından hoşnutsuz olan ona yönelir. Uygarlığın getirdiği kötülükleri ilk eleştiren Rousseau oldu. Hangi ozan çağını sevmiştir ki... Ve bütün romantikler "yaban" olanı yücelttiler. Gerçekte burjuva toplumunun sarsıcı bir eleştirisi idi bu. Uygarlıkla başlayan vahşetti "yaban"ı onlara sevdiren. Doğa da yabandır.

Dünyanın şu anki baş döndürücü değişiminde şiir kendine nasıl yol çizebilecektir? Toplumları saran değişim rüzgârları şiirin uyanışını hızlandırabilecek mi?

— Şiirin ne zaman uyuduğunu, ne zaman uyandığını toplumsal nedenlerle tam olarak açıklayamayacağımızı sanıyorum. Neyin şiire iyi geleceğini bilmek, şiiri bilmek kadar güçtür. Ayrıca dünyanın şu andaki değişimine bir tanı koymak olanaksızdır. Tarihi yaşamaktayız. Tarih her zaman düşsel olmuştur. Ayrıca şiirde "ilerleme" söz konusu değildir. Şiir yanar kül olur ikide bir, sonra küllerinden bir daha doğar. Ayrıca toplumda "baş döndürücü bir değişim" olduğu kanısında değilim.

"Ölüm başka bir yoldan gittiği" için mi sanayi toplumlarında artık büyük şairler yetişmiyor?

— Sanayileşme süreci ile şiiri birbirine karşıt saymak, yukarıda da söylediğim gibi romantiklerin başkaldırısından kalma bir tavrın ürünüdür. Ama bu da gösterir ki "karşı olma" tutumu gene de şiiri beslemiştir. Şiire uygun bir toplumsal süreç aramak boşunadır. Şiir, her uygarlık aşamasında yabanıl mitosundan esinlenmiştir. Bu "karşı

olma" itkisi, sanayileşme süreci içinde de büyük ozanlar yetişmesini sonuçlamıştır. Modern şiirin kaynağını burada aramak yanlış olmaz. Şiir hiçbir zaman bağdaşmamıştır. "Ölüm başka bir yoldan gider" dizesi, geçmiş kavramının yadsınabileceği, daha açığı, mantığımızı kıskıvrak bağlayan birtakım kategorilerden kurtulmakla yepyeni bir özgürlüğe varılabileceği inancından kaynaklanmıştır. Ondan önceki, "geçmiş zamanı tanımaz ölüler" dizesi bunu daha seçiklikle belirtir sanıyorum. Ölüler, yol gösterici olmuşlardır hep.

("Cumhuriyet", 25 Aralık 1989)

FAZIL HÜSNÜ DAĞLARCA
ŞİİR KİŞİNİN ÖZEL VAKTİDİR

Fazıl Hüsnü Dağlarca, Harem'de kendi evinde oturuyor artık. Çamlıca, Acıbadem, Moda'dan sonra dördüncü durağı burası. Göçebelikten kurtulmuş. Masasının üzeri şiirlerle, şiir taslaklarıyla dolu. Dağlarca dizisinin 18. kitabı *Çanakkale Destanı-İstanbul Fetih Destanı* henüz matbaadan çıkmış. Masanın bir ucunda da bu kitabı. Şiirin kokusu odanın her yanına sinmiş. Zaten Dağlarca ile şiirden başka ne konuşulabilir? Söze "bir yapıtı nasıl hazırlarsınız?" diye başlamanın tam sırası.

— Bu sorunuzu şöyle aydınlatmalıyım: Yeni bir yapıt mı, eskiden yayımlanmış bir yapıtın yeni baskısı mı? Bilirsiniz aralarında çok değişiklikler vardır. Eski bir yapıtın yeniden basılması iki yolla gerçekleşebilir: Önceden bu yolda çalışılmışsa bir, önceden bu yolda çalışılmamışsa iki.

Siz hangi yoldan gidiyorsunuz?

— Çoğu kez şöyle bir davranış içindeyim: Eski yapıtı daha yeniden basılması düşünülmemişken elime alırım. Okurum. Düzeltme yanlışlarını düzeltirim. Çok eskimiş sözcükleri, içeriğini çok değiştirmeden yaşayan sözcüklerle değiştiririm. Onu Dağlarca Yayın Kurulu'ndan bir arkadaşa veririm – ki bu üç kişi yazılarımı çok seven arkadaşlardan oluşmuştur, yapıtlarımın yeni baskılarını kotarmayı gönüllü olarak üstlenmişlerdir – bu arkadaşlardan biri oluşturduğum düzeltmeleri yeniden okur, yapıt baskıya verilmek üzere bir özel yere bırakılır.

Neresidir bu özel yer?

— Bu özel yer kitaplığımdaki bir kıyıdır. Oraya başka yapıt bırakılmaz. Yeni baskı hemen istenmişse yukarıda anlattıklarım bir süre içinde değil, çabucak gerçekleştirilir.

Yapıt yeni ise...

— Gelelim yeni bir yapıtın oluşmasına. Yazmak istediğim yeni yapıt yıllar önce ta yüreğime adaylığını koymuştur. On yıl, otuz yıl, kırk yıl önce konmuş adaylıklar vardır. Bu adaylıkların en eskisinin

yılını ben bile bilemem. Gülümsemezseniz şunu bile söyleyebilirim: Ben doğmadan önce konmuş adaylıklar vardır.

Nasıl anlıyorsunuz bunu?

— Nasıl mı anlıyorum? İkide bir, bir yol gibi, bir alan gibi, bir gök gibi karşıma çıkmalarından. Yakın arkadaşlarım kimi yerlerde bunu sezerler. Sezdikleri benim konuşurken duruvermemden, kadehteki aydınlığın dudaklarıma değerken yeniden masaya dönüvermesinden ya da birdenbire yaşadığım süre içinde silikleşivermemden, bir anlam uçurumundan karşı yana baktığımı görmelerinden... Bana gelince, yeni yapıtı daha gözle görülür biçimde duyarım. Bir gecede on kez uyanırım.

Uyanınca...

— Ayaklarım yazı masama götürür beni. Konunun ilk çağrışımlarını bir bilinçaltı aydınlığı içinde yarı esrik, saydam olmamış sözcüklerle sanki bir tutanak yapar gibi şurasından burasından yakalamaya çalışırım. Oluşumun yarı yarıya belirmesinden sonra, us işe karışır. Yapıtın taslağını kurarım. Bu taslağın ayrıntılı ikinci taslağını yaparım. Artık at arabaya koşulmuştur. Ya araba parçalanır ya at. Ya da istediğim yere belki on sekiz yıl sonra ulaşırım.

Neden on sekiz yıl sonra? Bir özel anlamı mı var?

— Bu on sekizi bilerek söyledim. *Haydi* adlı yapıtımın oluşumu on sekiz yılda bitmiştir de ondan. Onu bir daha sever gibi söyledim.

Son yıllarda eskisi gibi dergilerde yazmasanız da yurtdışında şiirleriniz yayımlanıyor. Bunlardan birkaçı da konuk editörlüğünü Talat Sait Halman'ın yaptığı ABD'deki "Translation" dergisinde "Yaşayan Türk Yazarları" başlığı altında çıktı. Bu sayı için neler söyleyebilirsiniz?

— Bu sorunuza sevindim. Böyle bir seçki çıktığını okuyunca neler duyduğumu anlatma olanağını bana verdiniz. İlkin şunu açıklamalıyım: Orada yer almam, yer almamam konusunda bir tek sözcük bile söylemem gereksiz.

Neden?

— Talat Sait Halman'a yıllar önce verilmiş bir açık kartım vardır. Yazılarımı istediği yerlere çevirebilir. Sorunuzda açıklamak istediğim yön bambaşka. Sanatın en büyük dalı sanatçıyı ölümsüz kılmasıdır. Yaşayan Türk yazarları deyiminde ölmüş sanatçılarımızın bir büyük yaşamadan yoksun bırakılma davranışı var. Yaşayan yazarlar

ne demek? Yaşayan yazar, başarılı yazar demektir. Başarılı bir yazarı kimse YAŞAMINDAN KOPARAMAZ, YAŞAMASINI ONUN SOLUĞUNDAN KİMSE ALAMAZ. Bu seçkiye alınanları okurken, inanır mısınız, alınmayanlar daha büyük harflerle göründüler bana. Magazin dergilerinin kolay tutumunu sezdim bu davranışta. Bir seçki yaşayan yazarlar. Bir seçki yaşamayan yazarlar. Değerli yazarlarımız ölseler de kalsalar da bir büyük yaşamanın her soluğu ortak üyesidirler. Sayın Halman artık yeryüzünde bulunmayan yazarlarımızdan özür dilemelidir. Bir daha böyle suç işlememelidir. Elimden gelse o seçkiden çıkarım.

Bu yıl TÜYAP Onur Ödülü size verildi. Bu ödül için neler söylemek istersiniz?

— Sanıyorum ülkemizde ilk kez oluyor. Bir özel kuruluş 50-60 yıl şiir yazmış bir ozana sevgi gösterisinde bulunuyor. Yazınımızın genç kuşakları için güzel bir umut. Demek ki yönetimdekiler kendi gözlükleriyle ne görürlerse görsünler başka bakışların da sıcaklığından uzakta değiliz.

Biraz da yeni yapıtınızdan, daha doğrusu yeni basımı yapılan Çanakkale ve İstanbul Fetih Destanı'ndan söz edelim.

— Biliyorsunuz yapıtlarımı konularına göre ayırmış bulunuyorum. Bu ayrımda gördüm ki, yayımlanmış 79 kitabın 24'ü bağımsızlık savaşı ve ekleridir. Bunlardan baskısı bitenlerin yeniden yayımlanması gerekiyor. *Çanakkale Destanı* bence yeni Türkiye'nin önsözüdür. Bu yorum yurtiçinde ve yurtdışında kullanılır olmuştur. Bölge adım adım gezilerek, diz boyu Çanakkale konusuyla ilgili kitap incelenerek oluşturulan bu yapıt, yeniden gün ışığına çıkmakla bir boşluğu doldurmaktadır. Ne yazık ki bu konu, daha çok ilgi görmesi gerekse de, nedense biraz göz ardı edilmiştir. Dilerim artık kalemini eline iyice yerleştiren yeni Türk ozanı ileride daha başarılı yapıtlar sunacaktır.

İstanbul Fetih Destanı...

— *İstanbul Fetih Destanı* da biraz öyle. Gençlerimiz destan konularına ilgi göstermemekle kendi özgürlüklerine ilgisiz kalıyorlar. Sanıyorum ki genç ozanlarımız toplumumuzu destanlarla eğitirken özgürlükle de eğitmiş olacaklardır. Kim bilir bu eğitimden geçtikten sonra toplum sandık başlarında kendi özgürlüklerini çıkarmış da olacaktır. Yazın türü birbirine bitişik, birbirinin içinde yaklaşımlardan

oluşur. Islık çalan bir adamın destanlardan uzak olmasını olanaksız buluyorum.

Her gün şiir yazıyor musunuz? Ya da şiir yazmadığınız günler oluyor mu?

— Sorunuzu, sevgili Durbaş, kendiniz yanıtlasanız, yanıtlayacak gibi candan olsanız, sanıyorum siz de beğenmezdiniz. İlk bölümü sorunuzun ikinci bölümünden bir milimetre başka değil. Gelelim yanıtıma: Gün nedir? Kiminin günü 24 saattir, kiminin günü birçok 24 saat. Gün, hepimiz için eşit olsa kimse kendileyin olmazdı. Bunu senin gibi yarısı içeride yarısı dışarıda bir genç daha önce duymuştur. Ta içinde duymuştur. İnsanlar kendi akşamlarından kendi akşamlarına günlerini tamamlarlar.

Peki, şiirin günü...

— Yazı yazmak, yazı derken şiir dediğimi biliyorsun, kişinin özel vaktidir. Ben bu özel sürezimin (zamanımın) hep içindeyim. Elimde kalem olsa da olmasa da yüzde yüz özel sürezimin kim bilir kaçıncı katında olduğumu duymadığım bir tek an yoktur.

("Cumhuriyet Dergi", 10 Ocak 1988)

RIFAT ILGAZ
RIFAT BABA SEN ÇOK YAŞA

"Ölmedik ya, yaşıyoruz işte."

Rıfat Ilgaz'ı anlatmaya gerek var mı? 80 yaşma sığdırdığı 80 kitabın hangisinin adını anmalı?

80. yaşında her şey bir anda dursun, O'na bırakalım sözü...

Ataköy'de, yeni taşındığı evinde karşılıklı oturuyoruz. Yirmisinde bir delikanlı. Lacivertlerini çekmiş. Oturma odasındaki masasında eski dergilerden kupürler... Çalışma odasında yeni basımı yapılacak kitaplarının müsveddeleri...

Seksen yaş diyorum, hangi yılından başlamalı?

"İnişli çıkışlı bir seksen yıl" diye söze başlıyor. Gözleri anılara dalıp başlıyor anlatmaya:

— Babamızı memur olarak Terme'ye verdiler. İlkokul altı yıldı ve ben altıncı sınıftaydım. O yıl sıtma başladı. Abim telgrafçı olarak Samsun'da çalışıyor. Onun yanında kaldık.

Cumhuriyet ilan edildiğinde sıtma ateşiyle yatıyordum yatakta ve toplar atılıyordu. Cide'de Rusların top ateşini dinlemişiz. Kıyıdaki gemileri topa tutmuşlardı. Ben o hastalık ateşiyle, "Yahu Ruslar bizi burada da mı buldu, diyorum. Sayıklıyorum. Annem de işin farkında değil. Sonra babam geliyor da o söylüyor. Cumhuriyete işte böyle sıtma nöbetiyle girdim.

Bu sıtma askerliğe kadar benim vücudumdan çıkmadı. Belli zamanlarda sıtma nöbeti gelirdi de oturduğum sırayı sallardım, arkadaşlar kaçardı. Bünye artık her hastalığa hazır duruma gelmişti.

Sonra öğretmenliğe başladık. Derken bakımsızlıktan tüberküloza yakalandık. Okuldan bir diploma bir de tüberkülozla çıktım."

Rıfat Ilgaz hesaplamış, sanatoryumlarda tam sekiz yılını geçirmiş. "Hapishane kaç yıl?" diye soruyorum hemen:

— Hapishane ortalama 4-5 yıl. Parça parça. Onu tam hesaplayamadım. Çünkü yatıyorum yatıyorum "Hadi" diyorlar "beraat ettin. Böyle birçok girme çıkma oldu. Zaten mahkûmları en fazla yıldıran budur. Tabii yaralı ciğer de işe yarıyor. Bana acıdıkları için değil, hapishaneyi mikroplamamak için de çıkarıyorlardı bazen.

Seksen yılda bunca kitap yazmasına karşın hiç edebiyata küstüğü anlar olmuş muydu Rıfat Ilgaz'ın?

— Katiyen, hiçbir zaman, diye yanıtlıyor hemen. Yalnız son zamanlarda eski çalışma gücümü bulamıyorum. Eskiden, hele yazı söz konusuysa yorulmak nedir bilmezdim. Örneğin "Tan" gazetesinde düzeltmenlik yapardım, iş biter bitmez hemen yazmaya başlardım.

Geçenlerde "Doğan Kardeş" dergisi çocuk öyküleri istemiş, öykü başına da 500 bin lira vereceklermiş. Fakat kendisini çocuk öyküleri yazmaya hazır hissetmediği için yazamamış. "İlk duyduğum yüksek yazı ücreti bu" diyor Ilgaz ve sürdürüyor:

— İki-üç daktilo sayfasına ben şimdiye kadar yarım milyon değil, yarım yüz lira alsaydım dünyanın öyküsünü yazardım. Nitekim "Akbaba"da Yusuf Ziya tarafından öykülerim çok beğenildiği dönemde elli lira alıyordum. Sonra yüz liraya çıktı ve yüz lirada bıraktık. Yani 1962 yılında...

Bir gününün nasıl geçtiğini soruyorum.

— Durmadan okuyorum. Aydın (Ilgaz) kitaplar getiriyor, ben aldırıyorum. İmzalı kitaplar geliyor...

Sabah geç mi kalkıyorsun?

— Yok, erken kalkıyorum. Hemen hemen 6-7. Çayımı yapıyorum, başlıyorum okumaya. Dokuzda da hafif bir kahvaltı."

Ya akşamlar...

— Mümkün olduğu kadar erken yatıyorum. Radyo başımın ucundadır. 23.00 haberlerini dinlerim. Bir de hava durumunu. Gece soğuk mu olacak, sıcak mı? Ona göre örtünürüm. Eğer hava sıcak olacaksa örtüye gerek yok. Soğuksa bir battaniye yeter. Televizyonu genellikle izlemiyorum. Radyoda 23.00 haberleri biter bitmez hemen uyurum.

Öyküler, romanlar, anılar, şiirler...

Bir de Rıfat Ilgaz'ın kendi sesinden duymak istiyorum, yarına bunlardan hangisinin kalmasını ister acaba?

"Şiirle başladığım için şiire sevgim hiçbir zaman eksilmedi" diye yanıtlıyor kısaca. Ve sözü mizaha getiriyor:

— En zor öykü türü mizahsı öykülerdir. Çünkü mizah bir tür değildir. Yani mizah, yazınsal bir tür değil, bir çeşnidir. Bakış açısıdır. Mizah şiirde de olabilir, romanda da, tiyatroda da... Ama doğrudan doğruya mizah diye bir yazı türü yoktur.

Biraz önce sorduğum soruyu biraz değiştirip yineliyorum:
En çok hangi türü seviyorsun?
"Şiir" diyor hemen tek sözcükle, ama arkasını da getiriyor:
— Romanı da çok severim. Okurlarım da romanlarımı çok sevmişlerdir. Ama çok geç başladım.
Rıfat Ilgaz 80. yaş gününü kutluyor. 80 yılı bu konuşmanın dar sınırlarına sığdırmanın mümkünü var mı?
Sözü yine onun dizeleriyle bağlayalım:

Yaşamak bir yürek işçiliği günümüzde
Ölümün anlamı değişti birden
Eskiden yataklarda beklerdik
Ders mi sınav mı görev mi belli değil
Gelecekse ayakta bulsun dimdik
Açılan bir sorumsuz yaylım ateş
Bir top karanfildir göğsümüzde

("Cumhuriyet Kitap", 12 Aralık 1991)

İLHAN BERK
ŞAİR AYKIRI VE YASADIŞI

Kendi deyişiyle "dünyayı yazmaya gelen" İlhan Berk, bu yıl Sedat Simavi Edebiyat Ödülü'nü Ferit Edgü ile paylaştı.

Bu, İlhan Berk'in 1979'dan bu yana aldığı dördüncü ödül. Daha önce *Kül* adlı kitabıyla 1979'da Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü'ne, *İstanbul Kitabı*'yla 1980'de Necatigil Şiir Ödülü'ne, *Deniz Eskisi*'yle 1983'te Yeditepe Şiir Armağanı'na değer bulunmuştu Berk.

İlk kitabı *Güneşi Yakanların Selamı* 1935'te çıktığına göre 50 yıldan fazla bir süredir Berk, "şairlerin hayat dediğini" yazma çabasında kendi bildiği yolda, kendi şiirini geliştirerek, dünyaya yine yazılacak bir yer olarak bakarak ve algılayarak.

Bu yıl çıkan *Güzel Irmak* kitabı da Berk'in 50 yılı aşkın şiir birikiminin yetkin bir ürünü.

Şiirimizin bu dört ödüllü şairiyle konuşmaya başlarken doğal olarak insanın aklına önce ödüller geliyor. Berk, ödüller üzerine neler düşünüyordu? Biz, fazla araya girmeden sözü ona bırakalım:

— Her ödülden sonra çok kısa bir süre sevinirim, ama hemen ardından da açmazlara düşerim. Nedeni de hiç merkez şiire (yazılan şiir) ilgi duymadım ben; hep uçlarda, kıyılarda kazılan, avangard şiirden yana oldum. Dahası, biraz yatkınlık, biraz alışkanlık kazandığını gördüğüm şiirden birden sıkılıvermişimdir. Her kitap bende yeni yolculuklardır. Hem benim de bilmediğim yolculuklar: Gitmek için gitmek! Böyle bir şiirin yazgısı da açıktır: Yalnızlık. Ben hep yalnız bir şiiri yazdım. Bu yalnızlığı elbette istemedim. Kim ister? Ama sonuç hep bu oldu. Bu elbette benim şiir anlayışımdan geliyor. Bir çizgide gelişmek, büyümek, sevilmek benim yapım dışındadır sanki. Benim şiirdeki serüvenim bu yüzden "uzatmalı bir askerlik"tir. Ama benim asıl aymazlığım, "yalnız" diyebildiğim bu şiirin ödüllendirilmesidir. Ödüllerden sonra işte bu yalnız şiirimi düşünürüm de şaşarım ve de açmazlara düşerim. Ama yine de beni şaşırtan, çok, çok başka şey. Daha çok da bir korku bu: Şiirim acaba merkez şiire mi (onca korktuğum, yüz vermediğim merkez şiir) yanaşıyor, onun ala-

nına mı giriyor? Budur beni işte ilk anda düşündüren. Sevincim de birden bu yüzden kaygıya dönüşür. Dönüşür, çünkü ben bu denli "yalnız bir şiirin" jürilerce paylaşılacağına inanmam.

Bir şey daha söylemeliyim: Ödüller büyük ölçüde benim yalnızlığımı dağıtıyor. Ben yıllardır edebiyat dünyasından uzak bir kasabada yaşıyorum. Bunu kendim seçtim. Daha önce de söyledim. Benim bin okurum var, bu da bana yetiyor. İlle büyüteceğim diye de bir merakım yok. Her ödül benim bu yalnızlığımı bir süre için dağıtıyor. Dünyaya (bu bildiğiniz dünyaya) herkes gibi dünya diye bakmaya başlıyorum; neden sonra cehennemime dönüyorum.

Bir şey daha var: Ben *Galile Denizi*'nden bu yana, yazdığım şiir için iki üç kişiyi düşünmüşümdür. (Bir de, dışarda bazen bunu bire de indirmişimdir.) Onlar ne diyorlar acaba demişimdir. Şimdi onlar da öldüler. Artık yalnız yazmak ilgilendiriyor beni. O kadar.

Hep şair olarak kaldın. Yirmi dört saat şiir düşünüyorsun, bu tutku nereden kaynaklanıyor?

— Şiir kendi dışında hiçbir şey istemez. Hatta elini (kendinden başka) öteki yazın türlerine bile uzatmayı doğru bulmaz. (Dağlarca'nın bir zamanlar şiir dili bozulmasın diye hiçbir yazışmaya el sürmediğini biliyor musunuz?) Yirmi dört saat düşünülsün ister şiir. Bu yeryüzünde görmediği, dokunmadığı, koklamadığı, işitmediği bir şey kalmasın ister. Bir çocuk, bir yeniyetmedir sanki: Boyuna sorar. "Bu nedir?" sorusunu sormayı onun kadar kimse hak etmemiştir. Tarihçi, coğrafyacı, gezgindir. Bize dünyanın bir yerinin ağdığını, koptuğunu; dünyanın bir yerlerinde otların, hayvanların, böceklerin, gökyüzünün büyüdüğünü ve de yıkımını ilk o haber verir. Bunun için şair dünyanın bir ucundaki bu görüntülere (dünya böyle bir yerdir), bu dünyaya sımsıkı sarılır. Bu yüzden de önce kendi dilini, sonra başka dilleri, başka dillerdeki kokuları, renkleri paletine yığar. Büyür öyle. Hiçbir şeyin de gözyaşına bakmaz. Bu yüzden her şeye aykırıdır, yasadışıdır.

Bu tutkunun nerden geldiğine gelince: Dünyaya böyle bin göz, bin dudak olarak bakmaktan elbet. Böyle bir dünya tutkusuyla doğar hem şair.

Cehennem, cennet?

— Cehennem şu: Dünyaya herkes gibi dünya olarak bakmamak! Yazılacak bir yer diye bilmek onu. Kendini bu dünyayı yazmaya gel-

diğini düşünmek, bunu bir görev bilmek (ki kimse senden istemiyordur bunu). Böyle koşullanmayagör, artık dünyanın bir yerinde bir dal mı eğrilmiş, onu düzeltmek için yaşayacaksın; deryada bir çiçek mi açmıştır, onu göreceksin; bir karanlık başını almış gidiyor mudur, önüne duracaksın. Bütün bunlar için her gün beyaz bir kâğıdın önüne oturacaksın ve de asıl cehennem işte o zaman başlayacaktır. Her şey ordadır çünkü: Ölümle dirim savaşıdır bu. Var olman, yok olman o ibreye vuracaktır. Beyaz kâğıtla boğuşacak, boğuşacaksın ve hiçbir şey beklemeyeceksin. Değil mi ki bu dünyayı yazmaya gelmişsin, tek kurtuluşun yazmaktır. Onun dışında yoksun çünkü.

Yinelemekte yarar var: Şairlerin hayatı yoktur.

Aşka (ki yaşadığının farkına varmaktır aşk) gelince, ne diyor René Char: "Başını eğeceksen aşk için eğ ve yıkıl." Yazmak gibi, kadın da gelecektir. Tek gerçek bile diyebiliriz. Eluard'ın da ne dediğini biliyoruz: "Kadın geleceği söyler. Bunu doğrulamak için varım ben" Marquez'in de "Aşk benim ideolojimdir" dediğini biliyoruz. Kısaca, yaşamı bulgulamadır aşk. Ve ben severek büyürüm.

Şiirinin atardamarları neler oldu?

— Bütün dünyayı kaplasın isterdim elbet. Şöyle sıralayalım: *Günaydın Yeryüzü* adı altında toplanan üç kitabımın *(Günaydın Yeryüzü, Türkiye Şarkısı, Köroğlu)* konusu toplumcu şiirlerdir. ("Toplumcu" sözcüğünü ben koymuyorum) *Atlas* ve *Kül*'de de bir başka biçimde bu ağır basar. *Galile Denizi* ile başlayan evre daha çok liriktir. Ama bana göre iki atardamarı vardır şiirimin (kalın çizgilerle): İstanbul ve erotizm. Bir ağırlık da nesne tutkumdur. Kendimi onlarsız düşünemem. Nesneler kardeşlerimdir benim. Kent tutkumu da eklemeleyim buna elbet. Bir ölçüde "mekân" adamıyımdır da.

Şu sıralar dünyaya nasıl bakıyorsun?

— Bir değişiklik yok. Dünyaya yine yazılacak bir yer diye bakıyorum. Ve de bir kitaba sığdırmaya çalışıyorum. Akira Kurosava gibi ben de (Kurosava 77 yaşında ve de gerçek çalışmalarının yeni başladığına inanıyor) asıl şiirlerimi yeni yeni yazmaya başladığımı sanıyorum. Hepsi bu.

("Cumhuriyet", 22 Aralık 1988)

SABAHATTİN KUDRET AKSAL YAŞAMIN ASLI KİTAPLARDIR

Sedat Simavi Edebiyat Ödülü'nü bu yıl Sabahattin Kudret Aksal aldı. Aksal'la ödül aldığı günlerin "heyecan"ı içinde sıcağı sıcağına konuştuk ödüller üzerine, 50 yıllık şiir birikimi üzerine... Şairliği yanında öykü ve oyun yazarı olarak da tanınıyor Aksal. Bu konular da konuşma gündemine geldi.

Sözü daha fazla uzatmadan ödüller üzerine düşünceleriyle başlayalım Aksal'la konuşmamıza:

— Ödül yararlı mı? Ya da zararı mı var? Bu sorular çok konuşuldu, soruldu. Yazınımızda daha ödüller yokken. bir başka deyişle ödüllü yaşama girmemizden önce, bizim yazınımızda da yapıtlara ödüller verilmesi üstüne yoğun bir kampanya başlatılmıştı. Bu sava karşı duran, anımsadığıma göre tek bir yazar vardı: Ataç'tı o da. Ataç, ödüllerin okuru koşullandırarak etkileyeceğinden, yanlışlığından korkuyordu. Bir bakıma, haklı da görülebilirdi. Yine de bu görüşte, dikkatinden uzak tuttuğu bir yön, eksik vardı. Şuydu o da. Soralım! Nedir ödül? Ödül de eleştiridir, değerlendirmedir kuşkusuz. Toplu bir eleştirme, değerlendirme! Eleştiriyse, sanatın cayılmaz uzantısıdır. tamamlayıcısıdır demeyeceğim, varlığının olanağıdır. Bir algılama, hemen ardından bu algılamanın yargıya dönüşmesidir. Zifir karanlıkta girdiğimiz odadaki eşya var mı, yok mu? Diyelim ki var. Yine de nitelikleriyle, ışığı açtığımızda var olacak. Sanat yapıtı da bilincin aydınlığında vardır. Algılanır, algı yargıya dönüşür, adı konur. Nesnel dünyada yerini alır. Adı olmayan nesneye ad koymak gibi bir şey! Nereden nereye geldik. Evet, ödül yararlı mı, zararlı mı? Ödülün yararı da zararı da usumuzun kapsadığı eksiksiz ölçütüyle, eleştirinin yararıyla zararına denktir.

İlk kitabınız Şarkılı Kahve 1944'te çıktığına göre aşağı yukarı 50 yıldır şiir yazıyorsunuz. 50 yıl geriye baktığınızda "genç bir şair" olarak şiiri ve dünyayı nasıl görüyorsunuz?

— Elli yıl önceki şiiri ve yaşamı soruyorsunuz bana, az değil yarım yüzyıllık bir zaman bu. Hemen söyleyeyim: Elli yıl önceki

yaşam uçmuş gitmiştir, şiirse kitaplardadır. Saptanan bu gerçekten de anlaşılıyor ki, ünlü Fransız ozanı Stephane Mallarmé'nin "Her yaşam bir kitap olmak içindir" sözü doğrudur. Bu şu demektir ki, yaşam gölgelerdir, asılları kitaplardadır. Bu denli sıkı sıkıya bağlı olduğumuz, bağlılığımızı bağımlılığa dönüştürdüğümüz gün kaynaktan fışkıran yaşam adına şimdi biraz da bir duyguya düşmemek elde değildir. Ne kalıyor geriye? Yaşamın aslı olan kitaplar, bir de geçmiş yaşamı anan, biraz da öykünen anılar, ama onlar da kitap. Diyebilirim ki, kitaplardan okuduğumuz o şiir bugün de var, kitaptan çıkıp yaşama da karışıyor. Yaşama gelince, kuşkusuz, çok şey değişti. Ne var ki zamanın ağır akışı içinde neyin, ne denli değiştiğini açık seçik kestirmek güç. Yaşam bizi alıştırarak değişti. Ve yok oldu. Alışmaksa, çokluk, iyi bir duygu değildir.

Şiir, öykü ve oyun yazdınız ve üç dalda da ödülleriniz var. Öykü ve oyunlarınızın şiire ne gibi katkısı oldu, şiirin öykü ve oyunlarınıza? Bu üç dal arasında nasıl bir denge kurabildiniz ki üçünde de başarılı olabildiniz?

— Bu olumlu yargınıza teşekkür ederim. Öyküler de yazdım, oyun da şiir de. Öykülerin ve oyunların şiire hiç katkısı olmadı. Şiir içinse aynı şeyi söyleyemem. Yazının her türünün aracı, dil! Dilin de en çok yoğunlaştığı, daha da ötesi, yoğunlaşmadan edemediği tür şiirdir. Ben şiir yazarken de daha çok, dili yazmak istedim. Oyunlarda da öykülerde de öyle. Bu nedenle oyunlarım da öykülerim de kimi kez şiire benzetildi. Ne iyi! Şiirle dilin özdeşliği hiç yadsınmıyor.

Günümüz şiiri üzerine neler söyleyebilirsiniz?

— Bizde bugün bir değil, birden çok şiir var. Şiirimize şaşırtıcı bir çoğulculuk egemen. Belki de hiçbir ülkenin hiçbir zamandaki şiirinde bu denli çoğulculuk yaşanmamıştır. Öyle ki bir türde yazan ozan bir başka türün ozanını pek uzağında bulabilir. Bu ortamda da iyi, çok iyi genç ozanlar var.

Kimi şiirlerinizde anlık-günlük izlenimler bir resim gibi... Şiirin resimle ilişkisi üzerine neler söyleyebilirsiniz?

— Şiirin resim sanatıyla yakın ilişkisi, bence, Baudelaire'le başladı. Bu ozan, simgeciliğin tarihine damgasını vurduğu kabul edilen "Correspondances" adlı şiirde, "Bir tapınaktır doğa" diyor ve orada "Sembol ormanlarının" sözünü ediyordu. Neydi sembol ormanları

Nesnelerdi, kuşkusuz. O nesneler ki resmin konusudur. Böylece, simgecilik şiirle resmin bağlantısı gelişti. On dokuzuncu yüzyılın sonuna doğru şiirde egemenliğini kurmuş simgecilikle nesneyi ön plana çıkarmış izlenimcilerin ve tüm yenilikçilerin aynı zaman diliminde buluşmaları rastlantı değildir. Bu dönemden sonra şiirde etkinliğini kanıtlamış bir başka akım, gerçeküstücülük de nesneyle yakın ilişkidedir. Dışa vuran bilinçaltının içeriği nesnelerden başka ne ki? Gerçeküstücü şiirin karmaşık nesneleri, gerçeküstücü resmin de karmaşığıdır.

Şiirinizin olgunluk döneminde ödül almak nasıl bir duygu?

— İyi bir duygu.

("Cumhuriyet", 13 Aralık 1990)

MEHMED KEMAL
ŞİİR SÖZÜN ARTI DEĞERİDİR

15 yıl öncesiydi. *Çırak Aranıyor* adlı kitabım yeni çıkmıştı. Bir gün Mehmed Kemal, Veysel Ağa (Öngören) Kadıköy'de "öğle rakısı"na oturmuştuk. Söz, hep şiirden yana. Birkaç gün sonra Cumhuriyet'te Mehmed Kemal'in bir yazısı: "Bir Çınarın Duldası. Mehmed Kemal o gün şiir üzerine ne konuşmuşsak hepsini yazıya dökmüş...

Şimdi Mehmed Kemal'in *Tükenmez* başlığı altında topladığı bütün şiirleri elimizin altında. Ve sıra da bende... Ama bu kez bir "öğle rakısı" muhabbeti olsun istemiyorum ve evinin yolunu tutuyorum Mehmed Kemal'in. Amacım o gün, üçüncü kitabını çıkarmış bir genç şair olarak bana sorduklarını benim ona sormam. Bir hesaplaşma mı? Hiç de değil... Bakalım "öğle rakıları" dışında nicedir Mehmed Kemal'in halleri...

Akatlar'da bir büyükçe apartmanın birinci katı. Küçük, kutu gibi bir daire. Mehmed Kemal'in eve yaraşır yine küçük odası. Kapı ardından pencere altına kadar her yan kitap dolu. Odanın ortasında çalışma masası. Onun da üzeri kitaplarla, kâğıtlarla kaplanmış. Mehmed Kemal masasının başında oturuyor, önünde bir daktilo. Arkasında bir büyük çerçevede sarıklı bir adam resmi. Gözlerim takılınca "Babam" diyor yalnızca.

Odanın tek penceresi arka bahçeye açılıyor. Biraz aralasam pencereyi, kar taneleri odaya uçuşacak. Görünmez harflerin uçuştuğu gibi her yanda...

Söze şiirle başlamanın zamanı.

Kar taneleri gibi uçup dursun odanın içinde harfler, sözcükler, Mehmed Kemal sözü ucundan yakalıyor:

— Şiirin kendisi var, aslında şiir anlayışı yok. Şiirin kendisini yazıp ortaya koyduktan sonra ona bakarak oluşturulur şiir anlayışları. Ya da şiir anlayışlarına yaklaşılır. İşte Abdülhak Hamid'in böyle bir mukaddemesi var, Haşim'in, Orhan Veli'nin var. Genç şairlik zamanımızda da bu böyleydi. Yani bir şiir anlayışı vardı. Ama asıl şiirlerdir kendini gösteren.

Kitaplarına bakıyorum Mehmed Kemal'in: *Birinci Kilometre, Dünya Güzel Olmalı, Söz Gibi, Öğle Rakıları.* Şimdi de yeni yazdıklarıyla eski şiirlerini bütünleştiren *Tükenmez.*

Mehmed Kemal'in yaklaşık 50 yıllık şiir birikiminin özeti *Tükenmez.* Kimi sözcükler zamanla değişse de şiirin izlekleri değişmemiş.

— İşte bir anlayış bu, diyor Mehmed Kemal. Temalara sadık kalmışız. Şair arıyor, arayış içinde. Eğer şairse...

İlk kitabı *Birinci Kilometre*'de kendi yaşamından kesitler daha belirgin. Örneğin doğum tarihini "Tevellüd" adlı şiirinden öğrenebiliriz:

Yıl 1920 Nisan onbir
Mehmed Kemal koymuşlar adımı
Şair doğmuşum.

İlk kitabında "hapishane" yok. Hapishane ikinci kitabında, *Dünya Güzel Olmalı*'da başlıyor. Hapishaneyi soruyorum:

— Bütün hayat şiiri etkiler. Bunun içinde hapishane de var. Hapishane de etkiler. Tabii hapishane aykırı bir şey olduğu için dikkati çekiyor.

İlk şiirleri için değerlendirmesi ise şöyle:

— İlk şiirlerde genç şair bencildir, kendisini anlatır, ama kendisini anlatarak toplumu da anlatır.

Mehmed Kemal'e hep sorulmuştur, 50 yılda niye bu kadar az şiir kitabı? Bu kez ben sormuyorum artık, ama yine de sözün ucu dokunuyor:

— Şiire başladığım yıllarda 2. Dünya Savaşı var. Bu savaşın getirdiği baskılar, yıldırmalar, ekmek kavgası var. Türkiye'de partileşme var. Bütün bunlar 1950'ye kadar getirdi. Yani dışardaki hayatın bize yansıması. Böylece 1950'ye geldik. Daha sonra askerlik var, hapislik var. 50'den sonra ise doğru dürüst bir gazetecilik var. "Yeni İstanbul" gazetesinin Ankara temsilcisiyim. Bu önemli bir şey. Çünkü o yıllarda temsilci olarak Ankara'da 5-6 kişi var. Ama anlatmak istediğim bunlar değil. Bütün bu koşullar altında bile şiir kendinin oluyor, yani çevrenin artık şiirle bir ilgisi bulunmuyor. Bu bir duraklama gibi görülebilir, ama şiirle uğraşmama anlamına gelmemeli.

Tükenmez'deki şiirler birbiri ardına okununca Mehmed Kemal'e hak vermemek elde değil. Duraksama gibi görülse de şiirle ilgisi sürmüş, kitap çıkarmasa da dergilerde şiir yayımlamış. Kendisi anlatsın:

— Kitap çıkarmaya pek hevesli değildim, çünkü gazetelerde yazıyordum. Şimdi mesela Necati Tosuner gelip benden kitap istemeseydi *Söz Gibi* gün yüzüne çıkmayacaktı. Ama ben şiir yazıyordum yine. Ne olacaktı? Bu kez bu şiirler "yayımlanmamış şiirler" olarak okuruyla buluşacaktı.

Yani yine Mehmed Kemal gibi söylersek: "Şiirle birlikte olacaksın her zaman. Onu bırakırsan o da seni terk eder. Sen şiiri bırakmayacaksın, şiir de seni...

Mehmed Kemal'in bir özelliği birçok şiiri ezbere bilmesi, yazılarında kimi dizelere yer vermesi. Bu alışkanlığı nasıl kazanmış ola?

— Bizim kuşak, arkadaşlar arasında şiir okurduk. Bir yerde içki mi içiyoruz, muhabbet mi ediyoruz, hep şiir okurduk. Birimizin yazdığı şiirden bütün şairlerin haberi olurdu bu yüzden. Şiir, bir ezberleme sanatıydı. Bir şair şiirini ezbere bilmezse kınanırdı bile...

Mehmed Kemal haftanın üç günü Cumhuriyet'te çıkan köşe yazılarını bu odada yazıyordu. Ya şiirler... Şiirler ne zaman yazılıyordu?

— Belli olmuyor. Üzerinde düşünüyorsun, şiiri yakalıyorsun. Ben genellikle kafamda yazarım şiiri, hemen kâğıda dökmem. İşte bir yerde yazarsın şiiri, durur, hemen sevemezsin. Üzerinde çalışıp düzeltirsin. Son şiirlerim daha çok sözcüklere anlam yükleyen, düşünceye dayanan şiirler...

Pencerede kar taneleri çoğalıyor. Tükenecek gibi değil. Odanın içinde uçuşan harfler, sözcükler de öyle...

"Zamanı göstermeyen eski bir saat gibi... yıllar geçip gitmişler... Şiirler, şiirler "tükenmiyorsa" eğer, bir onlar kalıyor geriye...

("Cumhuriyet Kitap", 14 Şubat 1991)

ARİF DAMAR
GENÇLİĞİMLE BARIŞMA ÇABASI

"İlk kitabı çıkamamış bir şairim ben, öyle kalacağım.

Arif Damar, yeni çıkan *Günden Güne*'nin arka kapağında böyle tanımlıyor kendisini. 1956 yılında çıkan *Günden Güne* Damar'ın ilk kitabı olarak bilinir. Oysa Damar, yine o yazıda ilk kitabının adının *Dost* olduğunu, 1945'te Ant, 1946'da Cumartesi dergilerinde *Dost* un "yakında" çıkacağının duyurulduğunu söylüyor. Ama *Dost* adı yalnızca duyurularda kalmış. Oradaki şiirler de hiçbir kitabına girmemiş.

Damar, şimdi *Günden Güne*'yi *Alıcı Kuşun Kardeşliği*'nden ayırıp "Bir adı, küçük adı 'Dost' olsun bu kitabımın" diyerek ayrı bir kitap olarak yeniden yayımladı. İlk kitabından pişmanlık duyan, onu yadsıyan, giderek unutulmasını isteyen birçok şair bilinir. Damar'sa tersine, ilk kitabını "yeniden" gün ışığına çıkarıyor. Bu vesileyle Damar'la 1940'ların şiir ortamını da gözeterek "geç çıkan" kendi deyişiyle "çıkamayan" kitabı üzerine konuştuk.

Arka kapaktaki açıklamanıza göre Günden Güne ilk kitap değil, ilk çıkan kitap. Günden Güne'nin, içine ilk şiirlerinizi alan Dost'u da kapsayarak yeni bir düzenlemeyle çıkışı sizde nasıl bir duygu uyandırdı?

— Gençliğimle barışmaya çalışıyorum belki, o korkusuz delikanlıyla. Şairdi. Bundan en küçük bir kuşkusu yoktu. Şair olmak isteyenlere ödünç mısralar dağıtırdı. O ben miyim diyorum kimi gün. Kimi gün küsüyor bana. Omzunda yaralı kartalıyla sisler içinde uzaklaşıyor. Sesleniyorum arkasından, başını çevirip bakmadığı da oluyor. Bazen de bir sokağa saparken kasketinin altından gülümsüyor. Sırtına tulum giyer, boynuna kravat bağlardı. Çileden çıkarırdı Ankaralı şairleri.

O zaman Arif Barikat'tı adınız ama...

— Evet. "Dayanılmaz" şiirine, 1951'e kadar. Bakın Refik Durbaş, şair olmak isteyen gençler tanıyorum. Bu beni çok şaşırtıyor. Çocukluğumda bile böyle düşünmedim, aklımdan geçmedi. Şair kal-

mak için gösterilecek çabayı anlıyorum. İnsan belli bir dönemden sonra bilinçli bir yönlendirmeyle şiirini geliştirmeye çalışır. Yani kendini geliştirmeye. Birlikte olur bunlar. Kendini tanımak ister. Çünkü bir insanın en son varabildiği kişi kendisidir. Yaşlılıkta, kuytu limanı da.

"Dayanılmaz"dan sonra şiirinizin sesi alçalıyor. Yüksek ses demek istiyorum. Dost bölümündeki şiirlerden, "İkinci Dünya Harbi'nden Portreler"de Nâzım Hikmet etkisi seziliyor. Acı Ertelenirken'e aldığınız ilk şiirlerde Necip Fazıl etkisi vardır. İlk şiirlerinizden bu kitaba hiç almamışsınız.

— İlk şiirlerimden almadım. 1943'ten öncekileri. İyi anımsıyorum, o yılın yaz aylarına kadar yazdıklarımı. Çoğunu yitirdim. Gavsi Ozansoy'a vermiştim 1942 mi, 43 mü; neyse. On on iki şiirdi. "Servetifünun-Uyanış"ta toplu olarak yayımlayacaktı. O şiirlerden birindeki bir güzelliği otuz yıl sonra Fransa'da yaşayan bir arkadaşımın anımsatması üzerine ben de ayrımına vardım. Bak şöyle demişim; kırık dökük söylüyorum:

Canıma tak dedi artık
Aynı sema aynı yıldızlar...
Hatırasız
Yersiz yurtsuz olmak istiyorum.

Kendimi zorlarsam tek tük kısa şiirler, şiirlerden parçalar anımsıyorum.

Necip Fazıl'ı da sevdiğimi, sen yazınca, etkisini söyleyince düşündüm, doğruydu bu.

Sabahattin Kudret hep söyler: "Arif, önce şiiri sevdi," der. Geçende Nevin Çokay'ın resim sergisinde Halim Şefik de söyledi. Baştan, şiiri sevdim. Sevecek neyim vardı ki doğadan, şiirden başka! O dönemimde yazdığım şiirleri yitirdim, peşine de düşmedim. 1941'de *Garip* çıktı. İstanbul'da ilk ben satın almışımdır. Bütün edebiyat dergilerini izlerdim. 1940-41'de "Yeni Edebiyat"ın, "Yeni Ses"in, "İnsan"ın, "Sokak"ın, "Küllük"ün okuruydum. Daha sonra "Yürüyüş"ün. Evet, 1941'de "Gün"ün şairlerinden, Yahya Kemal'i, Ahmet Haşim'i Nâzım'dan sonra tanıdım, sevdim. Necip Fazıl'ı, Asaf Hâlet'i de. Dağlarca'nın *Çocuk ve Allah*'ını da okumuş, sevmiştim.

Bir bir saymayayım. Günümüze kalan bütün değerli şairleri okumuş, özümsemiştim diyebilirim 1943'e varana değin.

Okul dışı, kural dışı, belli bir beğeniyle çatışan şairleri sevmiştim. Zorla sevdirmek istedikleri Hececiler'i, Behçet Kemal filan gibi yavan şairleri çocukken bile sevemedim. Yahya Kemal'in *24 Şiir ve Leyla* diye bir kitabı vardı. 1940'tan önce tümünü, anlamını çıkaramadığım gazellerini bile ezberlemiştim. Mehlika Sultan, Leyla o günlerden belleğimde. Burada bir şey söyleyeyim: Okulla bağdaşamamamın en önemli nedeni sevdiklerimi canımın istediği kadar okumaktı. Yani okuyabilmek için okulu boşladım. İyi yapmışım. Şimdi çok iyi yaptığımı anlıyor, o delikanlıyı seviyorum. İlk Şiirler de bir kitap olabilirdi, 1943'ten önce.

Nâzım'ın etkisine gelince. Önce şunu belirteyim: 1943 yılının yazında bende büyük bir değişme oldu. Edebiyatta, sanatta da sınıfsal bakışa vardım. Sevdiklerimi yeniden gözden geçirdim. Kendiliğinden oldu bu.

O zaman gerçekçi anlayışın dışında kalan edebiyatı, şiiri karşıma aldım. Bir anlamda kendimi de. O güne değin yazdıklarımı da. Necip Fazıl'ı, Yahya Kemal'i, Garip şiirini de. Yani Nâzım ve 1940 gerçekçileri dışında kalan tümünü.

Nâzım'ın etkisi belki 1951'e kadarki bütün şiirlerimde yer yer sezilebilir. Ben dünyayı değiştirmek istiyordum. Nâzım'dan ayrı olayım, özgün, başka olayım diye bir sorunum yoktu. O şiirlerde az da olsa değişik güzellikler varsa, bu benim yapımdan gelmedir, kendiliğindendir.

1943 yılında "İnsan"da bir şiiriniz yayımlanıyor.

— "Yeni Ses"te de. Benim şairliğimi onaylayan Nurullah Ataç değil, Hilmi Ziya Ülken'dir. O bana dergisini açtı, evini açtı. Sonra kırıldım kendisine *Tarihi Maddeciliğe Reddiye*'yi yazdığı için.

Ataç, 1945'te Ankara'da yönetimine katıldığım "Ant" dergisindeki şiirlerimden sonra onaylamış beni. İlk konuşmamızda tartıştık, kavga değilse de tatsızlık oldu. "Hissen Yok Bu Akşamda Senin" şiiri çıktıktan sonraydı. Beğenmiş, sevmiş bu şiirimi. Soyadıma takılmış yalnız. Özen'de İlhan Berk'le otururken kalkıp onun yanına gittim. Sabo, Roji Sabo, Azra Erhat'la oturuyorlardı. Tartışmada Ataç yalnız kaldı. Hepsi beni tuttu, dilleri döndüğü kadar. Sonunda Nurullah Bey, "Ben mutedil ferdiyetçiyim zaten," deyince ben de

"Haydi bana eyvallah!.." deyip bir delikanlı gibi masasından kalktım, İlhan'ın yanma gittim. Ataç da görünen onayını geri aldı sanırım.

Evet, o şiirle büyük ün yapmıştım. Ataç soyadıma takılmıştı dedim; Suat Taşer'le haber yollamıştı işte: "O barikat görmüş mü? Değiştirsin adını. Şiirini sevdim." falan filan. Ne demeli bilmiyorum.

"Ayak Sesleri" şiiri 1944 yılında yazıldığına göre, Günden Güne *kitabında yok. Oysa bu şiiri Yalçın Küçük* Aydın Üzerine Tezler *kitabına almış...*

— Çekindim. 1956'da çıkan *Günden Güne,* o defme çatma kitap, 142'yi ihlal etti, dediler. Oysa o kitabın beni "ihlal" etmekten başka bir işlevi olmadı. Şimdi *Günden Güne*'ye biraz çekidüzen vermeye çalıştım.

Dost'u ayrı bir kitap yapmayı düşündünüz mü hiç?

— Belki bu daha doğru olurdu. Onu eski yerinde bırakmak. Çünkü 1956'dan sonra ben yeni bir arayış içine girdim. Yeni anlatım biçemi, şiir dili aramaya koyuldum. O günün koşulları ve bana düşen kısıtlı özgürlük içinde, o kavgacı, yüksek sesi sürdüremeyeceğimi anlamıştım.

("Cumhuriyet", 22 Mayıs 1986)

CAN YÜCEL
BENİ DOKKUZ YÜZDEN ARA

"Tele Hat"lar şimdi gündemde, gündelik yaşamımızda. Evden arabaya, tencereden tavaya sağımız solumuz "Tele Hat" Şiirimize de katkısı olmadı değil. İki de şair kazandırdı. Biri "erotik", öteki "çıplak" şair...

Dün akşam işimi bitirdim, tam gazeteden çıkmak üzereyim. Bir "istihbarat": Can Yücel ağır hasta, komada, durumu vahim... Hemen telefona sarıldım. Karşımda Can Yücel bütün neşesiyle. "Yau kim uyduruyor bunları?" diye kahkahayı patlatıyor. "Peki, geleyim de şu işin aslını astarını konuşalım, dedim. "Yok," dedi, "şimdi alo teller revaçta. Sen telefonu kapa. Dokkuz yüz dokkuz yüzden beni biraz sonra ara. Bir tele-röportaj yapalım."

İşbü o tele-röportajın yazıya dökülmüşüdür. Hem de sonunda bir Can Yücel sürpriziyle...

Alo Can Abi, hasta olduğun haberi geldi.

— Hastalık değil gözümün içi. Kuzguncuk'ta iskelede gazete alırken bir baş dönmesi geldi. Kahveye zor bela gittim.

Ne zaman?

Beş gün kadar oluyor canım. Ter ter ter... Arkadaşlar korkmuşlar. Beylerbeyi'nde Saray Dispanseri var. Oraya götürdüler. Elektro alındı. Oksijen verdiler. Aşağı yukarı enfarktüse benzer bir şeymiş. Tam enfarktüs değil de, öncesi gibi bir şeymiş...

Yani...

— Yani hayattayız, bir şey yok.

Nasıl gittin dispansere?

—Hızır servisle. Hızır servis de Yaşar Miraç'la Yusuf Katipoğlu. Daha önce de götürmüşlerdi.

Sen galiba o enfarktüs öncesi şeyden sık sık geçiriyorsun?

— Yok canım, bir kez de üç yıl önce oldu. Yine onlar götürdü. Şair Miraç'la ressam Katipoğlu. Şairin şaire faydası olmaz denir ama sen inanma, vardır.

Bu arada şiirler ne âlemde? Onlarda bir hastalık filan...

— Şiirler yazıyorum. Bir-iki yerde yazıyorum. Onlar sağlam... Papirüs Yayınları arasından toplu şiirler çıkıyor. Dört cilt çıktı. 5. cilt çıkacak. Hepsi 7 cilt. Yazılar da oradan çıkacak.

Geriye ne kaldı?

— Malum hastane meşakkati. İnsan hastalanınca baya şöhreti oluyormuş. Doktorlar hemen tanıdı beni. Şairin şöhreti olduğunu anlaması için hastalanması lazım.

Peki şiir?

— Şiir de var tabii. Akabinde yazdım ama şiiri kaybetmişim. Sonra aklımda kalana göre uydurdum.

Okur musun?

— Al kalemi eline yaz bakalım: "Kurtuluş Savaşı... Adı bu...

Neyin kurtuluşu?

— Bu da bizim kurtuluşumuz. Yazıyor musun?

Alo, seni dinliyorum kalem elimde, gözlerim kapalı...

Kurtuluyorum kurtuluyorum
Eskisince bir darbeyle değil
Bir sekteyle kurtuluyorum
Suların üstünden kanatlarım açık
Ter damlaları okşuyor turna ayaklarımı
Asayiş berkemalist
Süzülüyorum.

("Cumhuriyet", 1 Ağustos 1992)

AHMED ARİF
ŞİİRDE MISRA HAYSİYETİ

Dolu sofra, gülen anne, gülen çocuklar,
Bir'e on, bir'e yüz'le akşama gebe
Şafakla doğan işgücü.
Yalanım yok, sözüm erkek sözüdür,
Ol kitapta böylece yazılıdır,
Ol sevdâ, böyledir çünkü...

"İşte" diyor Ahmed Arif, "benim şiirimin özü, anahtarı bu altı mısrada.

Ankara'da Ahmed Arif'in evindeyiz. Üç ay önceden kavilleşmişiz. Bir uzun konuşmanın ilmiğini çözeceğiz birlikte. Ol kitapta yazılı üzre şiirden, sevdadan, çocukluktan, dağlardan, ovalardan, geçen günlerden, erkekçe olması istenen dostluk ve dahi düşmanlıktan... Hayır, hayır, düşmanlık öte dursun. "Yalanım yok, sözüm erkek sözüdür" diye başlayarak şiirden mi başlamalı? Evet şiirden...

Nice yıldır konuşmuyor şiir üzerine Ahmed Arif. Ümit Fırat telefon üstüne telefon ediyor. Bu düğümü nasıl çözmeli? Ve düğümü çözüyor Ümit Fırat. Ahmed Arif'le konuşacağız.

Saffet Rüştü Tekin'le Ahmed Arif'in kapısının zilini çaldığımızda kafamda hiçbir soru yok ne kendisiyle, ne şiiriyle ilgili. Dilimin ucunda sadece ondan mısralar:

Terk etmedi sevdan beni,
Aç kaldım, susuz kaldım,
Hayın, karanlıktı gece,
Can garip, can suskun,
Can paramparça...

Elim usulca kapının ziline gidiyor. Kapıda Ahmed Arif. Bir halk bilgesi. Tertemiz bir yüz, tertemiz giysiler içinde. Bir bayram karşılaması. Lacivert boğazlı kazağı üzerine kırk düğmeli mavi yeleğini çekmiş. Onun üzerinde de lacivert ceketi.

"Buyrun çocuklar," diyor. "Hoş gelmişsiniz, safa gelmişsiniz.

Kutu gibi salona geçiyoruz. Filinta evde yok, ama yokluğu hiç hissedilmiyor. Salonun her köşesi Filinta'nın resimleriyle dolu.

Aynur Hanım daha söze başlamadan kahveleri getiriyor. Can öyle suskun. Söze nerden başlamalı? Çantadan teybi çıkarıyorum. "Şimdi değil, diyor. "Daha çok konuşuruz."

Hiçbir soru yok aklımda, şiirlerden başka...

"Sofraya oturalım," diyor Ahmed Arif. Oysa benim niyetim Ahmed Arif'i alıp götürmek buradan. Nereye mi? Diyarbakır'a, Harran'a, Viranşehir'e, Bucak'a, Karakeçi'ye... O şiirlerin yazıldığı coğrafyaya... O havaya...

Masada keşkek pilavı, tandır et. Meyve, pilaki, süzme yoğurt, tulumpeyniri. Karakeçi'de bir dağ yamacındaki çadırı getirip Ankara'nın göbeğine kurmuş sanki Ahmed Arif. Bir şişe de rakı açıyor. Etiketine bakıyorum, 8000 lira yazıyor. Zamdan önce almış. "Ne zamandır içmiyorum. Siz gelmeseydiniz daha duracaktı. İyi ki geldiniz. Hadi başlayın. Ben içmiyorum. Yasak, diyor.

İlk kadehin ilk yudumunu alır almaz başlıyor söze Ahmed Arif. Başlıyor çocukluğundan anlatmaya... Kavgalar, dövüşler... Ortaokulda ilk şiirini yazışı... Bunu İstanbul'da çıkan "Yeni Mecmua"ya gönderişi.

"Ama," diyor, "şiirin çıkıp çıkmadığını bilmiyorum. Çünkü dergiyi görmedim. Fakat bana bir mektup geldi. Beni övüyor. Çok yetenekli olduğumu, yazmama devam etmemi söylüyor.

O zaman onun için en büyük şair Faruk Nafiz. Ortaokulda iken Nâzım Hikmet'i okuyor, ama Nâzım'ın şiirinin ne olduğunu bilmiyor daha.

Nasıl mı okuyor Nâzım'ın şiirlerini? Anlatıyor Ahmed Arif:

"Her Halkevi'nin bir kitaplığı vardı. Yaz kış oraya giderdim. Serbestti. Hele yazın çok iyiydi. Gölge. Git istediğini oku. Türkiye'nin bütün dergileri geliyor oraya. Çünkü her ildeki Halkevi bir dergi çıkarırdı. Mesela İzmir'de "Fikirler"dergisi çıkardı. Isparta'da "Ün", Afyon'da "Taşpınar", Diyarbakır'da "Karacadağ" İşte böyle Nâzım'ın *835 Satır*'ını, *Gece Gelen Telgraf*'ını, *Taranta Babu'ya Mektuplar*'ını ben ortaokuldayken okudum. Andre Gide'i, Balzac'ı ortaokulda okudum.

Söz çocukluktan da açılsa, ilkgençlikten de açılsa sonunda gelip şiire dayanıyor. Peki nasıl yazıyordu Ahmed Arif şiirini? Gece mi, gündüz mü?

Sözcüğü sözcüğüne aktarıyorum buraya. Ahmed Arif konuşuyor:

"Şiirim başından böyle öyledir, gece daha rahat oluyor. Şu anda sana veremeyeceğim. Vermeyi çok isterim. (Ve yeni yazdığı şiirden üç mısra.)

Kanım Dicle'ye akar
İster Erzurum'da vuralar beni
İster İzmir'in içinde.

Hep kafamda olur bu benim. Bazen unuturum, bazen hiç unutmam. Bazen unuttuğum beş yıl sonra, on yıl sonra pat der çıkar su yüzüne."

Peki ya kâğıt kalem, daktilo?

"Hayır," diyor. "Kâğıda yazmam. Öylece o ritmi bulurum. Yani eksiksiz, ne fazla, ne noksan mısraı bulurum. Mısra. Belki biraz eski kafalı sayılırım, ama olsun. Ben şiirde mısra haysiyetine inanırım. Mısra haysiyetine önem veririm.

Şiir hep böyle kafada, yürekte biçimlenmiş. Ancak yayımlanacağı sırada kâğıda dökülmüş. Bu yüzden kimi şiirler on yıl beklemiş, kimileri yirmi yıl. Ama "Otuzüç Kurşun"un ayrı bir yeri var. "Otuzüç Kurşun" bir kerede yazılmış.

Bir beyaz kâğıt koyuyorum önüne. "Yaz abi, diyorum. *Hasretinden Prangalar Eskittim*'de olmayan bir şiirinden üç-beş mısra yaz. Bir de adını, bir de imzanı yaz!"

Kalemi alıyor eline, gözlüğünü düzeltiyor ve başlıyor yazmaya...

Bir sureti bendedir, bir sureti bu yazının içinde işte...

("Cumhuriyet", 9 Şubat 1990)

ŞÜKRAN KURDAKUL
HER ŞİİRİN AYRI BİR KURULUŞ SERÜVENİ VAR

Şimdiye kadar edebiyatın çeşitli dallarında ürünler verdiniz. Öykü, inceleme, edebiyat tarihi gibi. Bugünlerde öykü ve şiirlerinizden oluşan "Kurtuluştan Sonra" oyununuz bir tiyatroda sergileniyor. Bunların yanı sıra, siz, bence daha çok "şair" kimliğinizle edebiyatımızda yerinizi aldınız. Bu çalışma yoğunluğu içinde, sanıyorum, zaman zaman şiirin uzağına düştüğünüz ya da bir süre şiir yazmadığınız oluyor mu? Şöyle de sorabilirim: Yeni kitabınız Ökselerin Yöresinde sanat yaşamınızın hangi konağından izler taşıyor?

— Dört beş yıl öncesine kadar edebiyat tarihi, ansiklopedi çalışmalarının yanı sıra, uzun süren örgüt görevleri (Türk Edebiyatçıları Birliği Genel Sekreterliği, 1970 öncesinde TİP İl Başkanlığı, son yıllar Türkiye Yazarlar Sendikası II. Başkanlığı) şiirin istediği yaşam koşullarından uzak tutuyordu beni. 1980 başından beri kendimi şiir dışındaki uğraşlardan korumaya çalışıyorum. *Ökselerin Yöresinde*'yi oluşturan şiirler, 1982-84 yıllarında yazıldı. Elimden geldiğince düşüncelerimi salt şiirle ifade etmek istediğim evrede bu. Gezip yürürken, gazete okurken, yargıç karşısına çıkarılmış bir arkadaşın fotoğrafına bakarken, denize açılırken, kendimden kaçarken ya da üstüme giderken toplumsal açmazlara sıkışmışlığımız etken oldu yaratılarıma. Toplumsal birikim ne zaman şiir uğraşıyla uyum haline gelir? Toplumsal duyarlık bireysel duyarlığa dönüştüğü zaman. *Ökselerin Yöresinde*'ki şiirler, güncelle ilgili. Ama uzaktan uzağa ilgili güncelle. Dönemin ağrısını hep birlikte yaşıyoruz. Bu ağrının yöresinde dönüyor şiir. Yakalayabildiğiniz ölçüde yansıtıyorsunuz.

Ökselerin Yöresinde'yi önceki şiirlerinizden ayıran en belirgin özelliği, bence, yetkin bir biçim arayışının estetik düzeyde dizelere dökülmesi. Ölçülü uyaklı şiirlerin yanı sıra dörtlükler de yer alıyor kitapta. Yer yer iç konuşmalara da yer verdiğiniz oluyor. Şiirinizin ulaştığı bu estetik boyutun sınırlarını bir de siz açıklar mısınız?

— *Acılar Dönemi* (1977) kitabımda topladığım şiirler yapı yönünden yeni bir döneme girdiğimin tanıklarıdır. Kendini arayan bir şair vardır o şiirlerde. Tabii estetik düzeyde bir arama bu. Aşama aşama yeni kazanımlar elde ettikçe girişimlerde daha serbest bıraktım kendimi. Üç'lü, dört'lü, beş'li dizelere dayanan kuruluşlarda sözcüklerin anlam işlevlerinin yanı sıra, ses işlevlerine yüzde yüz özen gösterdim. Ölçü gerekiyorsa ölçü, uyak gerekiyorsa uyak... Ama özgün ölçü ve özgün uyak. Özgün ölçü dediğim mutlaka hece sayısına bağlı olmayan bir denge kurma çabasıdır. Uyak, hem sözcük anlamı ile özgün, hem bilinen koşullara bağlı olmayarak kullanmada özgünlük... Yapının sanki ben burada uyak istiyorum dediği yerde. Mayakovski şiiri anlatırken, belli şiirlerin oluşum aşamalarına ilişkin değişimleri gösteriyordu. Her şiirimizin ayrı bir kuruluş serüveni var. Yaratı sürecinde eski deneylerimizle birlikte yeni girişim heveslerine kapılıyoruz. Hevesler yeni yeni kapılar açabiliyor önümüzde. Eskiden "tahkiye" dediğimiz anlatı düzenini kurma yolundaki kaygılarımızın yapıya dönüşmesiyle var oluyoruz.

Ökselerin Yöresinde'de anılardan günümüze, günümüzden yarına ulaşan arayışların özellikle şiirinizde çok kullanıldığını sandığım "zaman" kavramının bir süreç içindeki yerini nasıl belirliyorsunuz?

— Çoğu şiirimde geçmiş, yaşanan zaman ve gelecek bir sürecin vazgeçilmez parçaları olarak görünür. Bugün de süren, eski etkiler beni. Diyelim, "Mütareke" Bizim kuşağın yaşamadığı, ama yaşayanlar üzerindeki etkilerine tanık olduğu bir eski dönem parçasıdır. Mütarekenin kimi özellikleri, bugün de toplumsal yaşamda önemini koruyorsa, geçmiş ve yaşanan zaman yeni bir algılamaya dönüşüyor demektir. Sorun bu bileşimi insansal gerçeğinden soyutlamadan sanat öğelerinin yardımı ile geleceğe yöneltmektir. Bu tür şiirlerde dönemlere özgü niteleme ve imgelerle belirtmeye çalışıyorum zamanı. Bu çabada nesneler işime yarıyor. Anılarsa toplumsallığı duyumsatan bir birikimle ilgilidir bende. Eski ev, sokak, yetim çocuk duyarlığı, anam, Kurtuluş Savaşı'nda Sakarya cephesi komutanlarından babam, hapisliklerim zaman içinde var olma nitelikleriyle kavramlaşarak bir yaşam biçimini duyumsatmaya yardımcı oluyor. Birikim dediğim bu.

Kitaptaki üç şiirinizde Suna Kan, Orhan Kemal ve Lambrakis'e gönderme yapıyorsunuz. Anladığım kadarıyla amacınız bu kişileri

anlatmak değil. Çok somut imgelerin yanında, "İnsandım-Sesler rengini verdi bana"da olduğu gibi kendine özgü soyutlamalara da yönelebiliyorsunuz. 1940 kuşağının genel bir değerlendirmesi içinde şiirinizin ulaştığı bu kavşağın ana hatlarını nasıl çizebilirsiniz?

— Suna Kan, Orhan Kemal, Lambrakis ayrı ayrı yerleri olan kişiler yaşamımda. Suna Kan'la yalnız bir kez, ama birkaç saat konuşma olanağını buldum. Orhan Kemal'le yirmi yılı aşkın dostluğum vardı. Lambrakis'i öldürüldüğü zaman tanıdık. Ayrı nitelikleriyle çağımıza güç kazandıran kaynaklar arasında görüyorum ben bu insanları. Çalarken, yeniden yaratıyor Suna Kan. Ezgiyle birlikte bizi alıp götürdüğü evrenin yaratıcısı oluyor böylece. Adına yazdığım şiirde bu evreni yansıtmak istedim. Ama o ve ben ister istemez bize dönüştü. "Seninle Orhan Kemal'in sokaklarında / El ele tutuşan göz göze gelen" dizelerindeyse, bir toplumsal konumu belirlemek amacı var. Lambrakis "Selanik Dizeleri"nde az önce vurguladığım geçmiş, yaşanan zaman, gelecek sürecinin kalıcı öğelerinden biri olarak girer şiire.

Birkaç kez yazdım. 1940 edebiyat hareketini yaratan kuşak, savaşın etkilerini yaşamıştı. Devleti yönetenler gibi savaşa katılmak istemiyordu bu kuşak. Özellikle İstanbul'da ve öteki ana kentlerde büyük yoksunluklarla karşı karşıyaydık. Verem yakınlarımızı – bu arada kaç genç sanatçıyı – alıp götürüyordu. Bu etkilerle 1940 hareketinin ilk evresine değişik biçimlerle andığım olgular yansıdı. Benim hece ölçüsünü bırakarak onlara katılmam 1944'leri bulur. Demek ki, en az kırk yıldır savaşım veriyorum şiirle. Gönlünüzün istemediği yerlere sapmadan en sevdiğiniz şairin etki alanından çıkmak kolay olmuyor. Ne kadar sürdü. Ne çalışmalarla, yazıp bozmalarla, bırakma çizgisine gelen kuşkularla, ne kadar sürdü iyi bilmiyorum. Bugün şiirimin ulaştığı kavşakta hangi belirleyici nitelikler önem taşıyor? Bu ve benzeri sorulara incelemeciler yaklaşacak elbet.

"İstanbul Duyarlıkları" bölümünde olduğu gibi, şiirin tarihe bakışı, tarihle hesaplaşması konusunda neler söyleyebilirsiniz?

— Tarihe bakış, tarihle hesaplaşmak ana sorunlarımdan, "Milli Kurtuluş Şarkısı" adlı şiirim 1951'de yayımlandı. Ne var ki, uzun yıllar, bu şiirde de olduğu gibi, tarihe tarihçi gibi baktım ben. Neden sonra farkına vardım yanılgının. Tarihe tarihçi gibi baktığınızda öğe-

ler olaylardan ve yorumlardan ibaret kalıyor. Şairce düşünmeye başlamışsanız, özümseme ve sanatsal öğeleri bulma zorunluluğu duyuyorsunuz. Son kitabın üçüncü şiiri "Bize Kalan", İstanbul Duyarlıkları bölümünde "Cicianneler", "Mütareke", "Osmanlı" bu yaklaşım değişikliğinden sonra çıkan parçalar.

Son çalışmalarınız?

— Son çalışmalarımdan kimilerini dergilerde yayımladım. *Ölümsüzlerle* adı ile çıkacak kitabı oluşturan şiirler. Hamlet, Peer Gynt, Karmen, Vehbi Dede, Meryemce, İhtiyar Balıkçı gibi roman, oyun kişilerinin bende yarattığı etkilerin şiirleri.

("Cumhuriyet Kitap Kataloğu", Ocak 1985)

TURGUT UYAR
HİÇBİR ŞEY BİRİKTİRMİYOR KENDİSİYLE İLGİLİ

Sürsün artık akşamın süsü ne yapalım
postacılar dolaşsın sokaklarda
hiç kimseye yazılmamış mektuplar için
adres var, ölü değil, ama yok olan.

Duvarda renk cümbüşü içinde bir şahmeran. Yanı başında bir Orhan Peker. Tüllerin arasında soluk bir gün ışığı. Turgut Uyar yüzünü gün ışığına kapamış. Ayaklarının ucunda gazeteler. Elinde suyla karışık limonlu bir bardak votka. Yüzü sessiz ve huzurlu. Gözlerinin ışığı sehpadaki üç demet sümbülde yansıyor. Sedat Simavi Ödülü üzerine konuşuyoruz:

— Hiçbir ödüle kendim katılmadım. Hep önerildim. Ödüllere karşı değilim. Ama yazar ya da şairlerin ödüllere katılmaya zorlanmasını anlamıyorum. Bu, ödüllendirmekten çok, bir yarışma oluyor. Sanat, bir at yarışı mıdır? Yaşını başını almış bir yazarı ödüle katılmaya zorlamak bence onur kırıcı bir davranış olsa gerek. Bakıyorsunuz kırk yılını şiire vermiş bir şair, yirmi yaşındaki bir gençle aynı kulvarda yarışmaya zorlanıyor. Bu yüzden ödülleri ben ikiye ayırıyorum: Birincisi genç yazarlar için özendirme ve yüreklendirme ödülü, ikincisi yaşlı yazarlar için değerlendirme ödülü. Bu biçime ilişkin bir ayrım. Bir de ödülün işlevi var. Bunu da iki planda ele almak gerek. Yine birincisi, ödül olarak verilen para, ikincisi ödül alan kitabın çok basılıp satması. Her ikisinde de yazar, bir süre için rahat çalışma olanağına kavuşur kanısındayım.

Çağdaş bir bilge mi? "Kırk yıldır şiir üzerine yazıp konuştum, diyor. "Bu kez başka şeylerden konuşalım. Nedir bir şairin dünyası? Nasıl geçer 24 saati? Düşleri, umutları, korkuları nedir?" diyorum.

— Kendimle ilgili hiçbir şey biriktirmiyorum. Arşivim yok örneğin. Öldüğümde el yazısıyla tek şiirim kalmayacak arkamda. Kitap-

lardaki şiirlerimden başka bırakmak istemiyorum. Kendini gizleyen yazarları seviyorum. Örneğin Traven. Kâğıt bırakıp insanların aklını bozmaya hakkımız var mı? Bence Özdemir Asaf'ın sağlığında yayımlamadığı şiirleri basmak bir hatadır. Neden? İyi bir şeyler olduğuna inansaydı, Asaf kendisi yayımlardı. Mektuplar da öyle. Anılar da.

Sözü şiire getiriyorum. Dalgın. Uzun uzun konuşmak istemiyor. Eli Bafra paketine gidiyor. "Şiir bir kişilik işidir, diyor. Bir süre susuyoruz. Günümüz şiiri üzerine konuşalım diyorum. Gençler üzerine. Sözü ağırdan alıyor:

— Evet, bu öteki sanatçılar için de söz konusu. Ama özellikle şiir bir kişilik işi. Büyük şairler getirdikleri kurallarla değil, kişilikleriyle bir şiir geliştirmişlerdir. Genç kuşak kızacak ama, 1968'lerden bu yana yazılan şiirde çevresini etkileyecek bir kişilik yok. İyi bir şair çıkar, yeni bir şiir atmosferi oluşturur. Bu atmosferde başka şairler kendi kişilikleri doğrultusunda kendi yerlerini bulurlar.

"Genç şairlerin acemilikleri yok mu? Hepsi usta bir şair gibi mi yazmak istiyorlar demek istiyorsunuz?" diye söze karışıyorum. "Evet, diyor, "Aslında hiçbir genç şair tek tek kötü değil, ama bir şiir doğrultusu yok. Kişilik işte burada gündeme geliyor."

Örneğin İsmet Özel?

— Acemi.

Ahmet Erhan?

— Hececi.

Daha gençler?

— İşte o kişilik sorunu.

Birden omuzumdan bir kedi kucağıma atlıyor.

— Bu Kırlent, diyor. Resim çektirmeyi çok sever. Bakma ufak tefek olduğuna. 14 yaşında. Hayvanları seviyorum. Kedi huzur veriyor bana. Yalnızlığımı paylaşıyor. Dokunmalıyım hayvana. Bu yüzden akvaryum balıklarını sevmiyorum. Kafesteki kuşları da. Bir kez akvaryum aldım. Hava çok soğuktu. Akvaryumu sobanın yanına koydum. Akşama balıkların hepsi haşlanmıştı. Bir de Cemil Ener'in atölyesinde bir ispinoz vardı. Hayvan kafes içinde. Kafesi açtım kuşu saldım. İspinoz odanın içinde dolaşırdı. Biri geldi mi hemen uçup kafesinin içine girerdi.

Bir gününü nasıl değerlendirdiğini soruyorum.

— Evimi seviyorum, diyor. 15 gün evden çıkmadığım olur. Roman okumayı sevmiyorum. Roman çıktı hayatımdan. Televizyonda gördüğüm bir kır manzarasını bir roman 8-10 sayfada anlatıyor. Neden okuyayım? Daha çok sosyal içerikli kitaplar, şiir ve öykü okuyorum şu sıralar. Tek tek değil, 3-4 kitap birden okuyorum.

Ya sinema, tiyatro?

— Sinemaya da gitmiyorum, tiyatroya da. Bilet olayına angaje olmak istemiyorum. Sinemayı değil de sinemaya gitme olayını sevmiyorum. Önceden tasarlanmış bir olay olduğu için sevmiyorum. Bir de sanat filmlerini sevmiyorum. Sinema bence eğlendirici olmalı. Ama vestern filmlerini seviyorum. Çocukluğumda çok giderdim sinemaya. Tiyatro olayı ise başka. Tiyatroyu seyretmekten çok okumayı seviyorum. Çehov'un yalnızca *Vişne Bahçesi*'ni seyrettim, ama bütün oyunlarını okudum. Shakespeare de öyle. Hiç seyretmedim ama çok okudum.

Resimle, müzikle, sporla ilginiz?

— Çocukluğa bağlı şeyler, bunlar diyor. Ben asker olmak istemiyordum. Çok başarılı bir öğrenciydim. O zaman olgunluk sınavı vardı. Bu sınavı verenler istedikleri okullara giderlerdi. Ben bilerek bu sınavı vermek istemedim. Ama yine de subay oldum. Bu da benim spor yapmamı engelledi bir bakıma. Spor yapmama zaman kalmadı. Yalnız çocukluğumda boks yapmak istedim. O da benden güçlü ağabeyimi dövmek için. Bunu da başaramadım. Resmi ise ekol ayrımı yapmadan seviyorum. Müziğe gelince, solo söylenmeyen Türk müziğini seviyorum. Fasılı yani... Barok müziği çok seviyorum. Ama cazı hiçbir zaman sevemedim. Ancak zencilerin söylediği New Orleans cazını dinleyebiliyorum.

Kalkıp bir votka daha koyuyor. Bir sigara daha yakıp Kırlent'le konuşuyor. Sözü burada içkiye getiriyorum:

— İçkiyle aram çok iyi. Çok seviyorum. Emekli olmadan önce gündüz içmezdim. Şimdi öğleden başlayarak 3 duble votka içiyorum. Su ve bir dilim limonla. Yemekten sonra da akşam, bir duble sek rakı. Sana da öneririm. Çok iyi."

Tekrar şiire dönüyoruz. Şiir üzerine yazılara.

— Romanın tarihsel bir boyutu var, şiirinse yok. Bu yüzden şiir üzerine pek yazı yazılmıyor. Çünkü zor. Şiirde yalnızca dille karşı karşıyasın.

Bugün, diyor, tek sıkıntımız çağdaşlaşmamamız. Çağdaşlaşma ise örgütlenmektir. Biz henüz örgütlü bir toplum olmadık. Toplumsal olaylar Türkiye'de düşüncenin rahatça gelişmesine olanak vermeyecek boyutlara ulaştı. Tek tek şairleri ya da yazarları suçlamak istemiyorum. Salt siyasal baskı da değil. Bu dönem içinde büyük bir değer sarsıntısı oldu. Bir büyük karmaşa yaşandı. Genç şairler hangisine sarılacağını pek bilemedi. Ama asla umutsuz değilim.

Kedi kucağımdan usulca yere iniyor. Şahmeranın yüzü biraz daha gölgeleniyor. Tül perdenin ardına koyu bir karanlık siniyor.

Bir gün bir yerde şiiri gördüğümde
hayatı da birlikte
yalan söyleyemem
ya param yoksa diye düşünürüm
yani para satınalma gücü
ürkerim
örneğin yaşlı ağaçlar yaşlı deniz
yaşlı çınar yaşlı ben yaşlı çevre
bir uyum ya da başkaldırma
sonunda kalkar gideriz

Kalkıyorum sessizce. Ben Taksim'e, karanlığa, kalabalığa karışmak üzere çıkıyorum. Turgut Uyar yeni şiirlere, el yazısıyla olmayan şiirlere karışmak üzere kalıyor. Kendisiyle ilgili hiçbir şey biriktirmeyen, biriktirilmeyen şairlere mi?

("Hürriyet-Gösteri", Ocak 1985)

CEVAT ÇAPAN
ÇOCUKLAR DA BAYAĞI SEVİNDİLER

Cevat Çapan, şiirseverlerin oldukça yakından tanıdıkları bir "gizli şair", Memet Fuat'ın deyişiyle "Şiiri kendi dışında sevebilen" az bulunur şairlerden. *İrlanda Tiyatrosu'nda Gerçekçilik, Değişen Tiyatro, Çağdaş Bir Oyun Yazarı: John Whitting* gibi yapıtlarının yanı sıra, edebiyat eleştirisi alanında önemli kurumsal kitaplar ile çağdaş Yunan, Amerikan ve İngiliz şiirinden, özellikle Sappho, Seferis, Ritsos, Elitis gibi önemli şairlerden Türkçeye kazandırdığı şiirlerle tanınıyor. Bir anlamda okurlar, bu şiirleri Çapan'ın duyarlı çevirilerinden tanıyıp sevdiler de denebilir. Bu olguda kuşkusuz Çapan'ın 1950'lerden beri süregelen şiir tutkusunun payı büyük.

İşte bu tutku geçen yıl *Dön Güvercin Dön* başlığı altında bir şiir kitabına dönüşüverdi. Az yazıp az yayımlayan bir şair kimliğinde görünmesine karşın *Dön Güvercin Dön*'ü bütünleyen şiirler Çapan'ın ince bir sabrın imbiğinden süzülmüş yetkin ustalığını belgeliyordu. Ve Çapan ödüle aday olmadığı halde *Dön Güvercin Dön* bu yıl jürinin önerisiyle Necatigil Şiir Ödülü'ne değer bulundu. Uzun ve sabırlı bir birikimin ürünü ilk şiir kitabına Necatigil Şiir Ödülü'nün verilmesi dolayısıyla Cevat Çapan'la şiir, özellikle kendi şiiri üzerine konuştuk.

Dön Güvercin Dön'ü oluşturan şiirler kaynaklarının zenginliğiyle dikkati çekiyor. Dünyayı Sarsan On Gün'den "Dağ köylerindeki böğürtlenler"e, "han kahveleri"nden gelip "yasak yayınlarla beslenen" kent insanına ulaşmaya çalışan bir dünyanın şiirinin kaynakları için neler söyleyebilirsiniz?

— Bu kaynaklar büyük ölçüde benim yaşadığım şeylerin bir parçası. İnsanın okuduğu kitaplar, gördüğü filmler, dinlediği şarkılar da, tanıdığı, birlikte yaşadığı insanlar gibi imgelemde yer ediyor; yeri ve zamanı gelince de bir ses, bir imge olarak şiirde ortaya çıkıyor. Bu kaynakların çeşitliliğinde babamın Kemah'ın bir köyünden Havana'ya kadar uzanan yirmi dört yıllık serüveninin de payı var. Girit'ten mubadil olarak Darıca'ya gelip yerleşen annemin söylediği

Rumca şarkıların da. Sonra Darıca'da, İstanbul'da, Grenoble'da, Cambridge'de çok mutlu bir öğrencilik hayatım oldu. Buralarda çok güzel insanlar tanıdım, onlarla dost oldum. Bu insanlar aracılığıyla başka insanlara, onların sorunlarına, gerçeklerine, içinde yaşadığımız dünyaya, zamana ulaşabilmek için birtakım ipuçları bulmuş olabilirim. Yoksa insan dört bir yanı saran haksızlıklara, zorbalıklara, vurdumduymazlıklara nasıl katlanabilir? Şiir de belki bu sevgi ve dayanışma kaynaklarından besleniyordur. Bir yandan da böyle bir dayanışmayı pekiştirerek.

Uzun yıllar şiire emek vermiş bir gizli şair olarak biliniyorsunuz. Ama şimdiye kadar kendi adınızla bir tek kitabınız çıktı. Az, ama öz yazıp az yayımlamak şiirinize ne kazandırdı ya da sizce neleri götürdü?

— Şu gizli şair deyimini biraz bıyık altından bir gülümseyişle karşılayabilir miyim? Uzun yıllar şiire emek verişimin kadrinin bilinmesi beni gönendiriyor elbet. Ama siz de görüyorsunuz hep başkaları için çalışmışım. Kendi adımla da ancak bir kitap çıkarabilmişim. Olsun. Hiç pişman değilim. Çevirdiğim şairlerin hemen hemen hepsi benim başarabildiğimden çok daha iyisine layıktırlar. Az yazmak zaman kaybettirmiş olabilir bana, ama dediğiniz gibi öz yazabilmişsem, bu kayıp böyle bir sonuç için göze alınmaya değer. Ayrıca bir korkaklıktan, tutukluktan, hatta bir çeşit tembellikten bile söz edilebilir. Ama mazohizmin de bir sınırı olmalı.

Türkçeye çevirdiğiniz birçok şiiri Türkçe yazılmış gibi çevirdiniz. Bu şiirlerin şiiriniz üzerinde bir etkisi olduğu söylenebilir mi? Olmuşsa, nasıl yansıdı bu etki şiirinize?

— Çevirdiğim şiirlerin Türkçe yazılmış gibi olmasının sevdiğim Türk şairlerinin benim üzerimdeki etkisinin bir sonucu olduğu da söylenebilir. Çevirdiğim şiirler de büyük bir olasılıkla benim şiirimi etkilemiştir. Çevirmediğim, ama sevdiğim şiirler de. Bu konuda daha nesnel bir değerlendirmeyi eleştirmenler yapabilir. Bence önemli olan bir şairin kendi olabilmesi, kendine özgü bir ses bulabilmesi, bu sesin de başkaları tarafından bet bir ses olarak karşılanmamasıdır. Başka şairler şiir yazma heveslisi bir genci kendi sesini bulma doğrultusunda da etkileyebilir. Ben kendi adıma böyle etkilendiğimi düşünmek isterim. Bir de bile bile başka şairlerden küçük alıntı ya da gönderme yoluyla yararlanmak yöntemi var ki, bunu başka türlü de-

ğerlendirmek gerekir. Örneğin *Dön Güvercin Dön* San Juan de la Cruz'un, "Bilirim Deppoyları" Nâzım'ın, "Vedalaşmaların İlmini Yaptım Ben" Mandelştam'ın sözleri. Bunları kullanırken bu ustaları saygıyla andığımı açıklamam gerekmiyor sanıyorum.

İlk şiir kitabınızla bir şiir ödülü almak ne gibi duygular uyandırdı sizde?

— Şaşkınlık ve sevinç. Evde çocuklar da bayağı sevindiler bu işe. Çocuklar sevinir de, ben sevinmez miyim? Birden genç bir şair gibi hissettim kendimi. Sevgili Edip'e de "Yaşlı çevirmen, genç şairin sevgileriyle" diye imzalamıştım kitabımı.

İkinci şiir kitabınızı okumak için de Dön Güvercin Dön'de olduğu gibi uzun bir süre bekleyecek mi okurlarınız?

— Böyle bir beklenti varsa, okurlarım varsa, elbette onları bekletmek istemem. Kimseyi bekletmek istemem. Bu da şiire daha çok zaman ayırmamı gerektiren bir durum. Yani daha az çeviri, daha az ders, daha az tez yönetme. Okurları bilmem ama, ben şimdiden sabırsızlanıyorum. Böyle bir sabırsızlığın şiiri yakalamaya bir yararı varsa...

Adına konan ödülü aldığınız Necatigil üstüne neler söylemek istersiniz?

— Kısaca şunu: Necatigil yaşadığıyla yazdığı arasında tam bir tutarlılık bulunan dürüst bir sanatçıydı. Gündelik hayatın ayrıntı zenginliğini, sıradan insanların yürek paralayan yaşantılarını gözlem ve sezgi gücüyle anlayan ve büyük bir içtenlikle anlatabilen bir sanatçı. Hem geleneksel şiirimizin bütün incelikleriyle donanmış bir üstat, hem de çağdaş duyarlığını pekiştirecek biçim araştırmalarına girmekten korkmayan ödünsüz bir yenilikçi. Okul sıralarında Behçet Hoca'nın öğrencisi olma mutluluğuna erişemedim. Ama hayatta insan olarak da, sanatçı olarak da her zaman ondan bir şeyler öğrenmeye çalıştım. Bu ödül biraz da bana onun böyle bir öğrencisi olabileceğim umudunu verdiği için mutluyum.

("Cumhuriyet", 14 Aralık 1986)

ARAS ÖREN
YETKİN SANAT ÖLÜDÜR

Aras Ören günümüz şairlerinden." Türkiye'deki "biyografi" kitaplarına göre şair. Oysa 1970 yılından bu yana şiirin dışında öykü ve romanları Almanca ve Türkçe olarak yayımlanmakta. 1980'de Alman Sanayiciler Birliği Kültür Ödülü'nü, 1983'te Bavyera Güzel Sanatlar Akademisi Ödülü'nü ve 1985'te Almanya'da yaşayan yazarlara verilen Adalbert von Chamisso Ödülü'nü almış. *Kaybolan Şefkat* ise Ören'in ülkemizde yayımlanan son anlatısı. "Yazılarımızdaki geçmişin, şimdinin ve geleceğin gerçekliğini anlamak için onların kendi yasalarının anahtarlarını bulmaları/öğrenmeleri gerek" diyen Aras Ören'le *Kaybolan Şefkat* da dahil olmak üzere yazı, yazmak ve yazarlığı üzerine telefonla konuştuk.

Aras Ören yazarken kendisini nasıl hissediyor?

— Başlarken sıkıntılı. Yazanlar bilir: Beyaz kâğıdın karşısında duyulan sıkıntı bu. Yazarken, bir serüveni yaşar gibi heyecanlı. Tabii arada bir boş bekleme zamanları da oluyor. Böyle zamanlarda da kendimi hep bir istasyonda hissediyorum. Evet, istasyonda bekleyen bir yolcu gibi hissediyorum...

Yazdıklarının iki dilde yayımlanması nasıl bir duygu uyandırıyor?

— Tek kelimeyle keyif verici... Neredeyse yirmi yıldır Berlin'de yaşıyorum. Almanya gerçeğinin içinde yaşayıp, onun içinde üretiyorum, ama Türkçe yazıyorum. Türkçe yayımlanmadığında hep bir eksiklik duygusu vardı; şimdilerde ise tamamlanmış olmanın rahatlığı. Çünkü yazmak, içinde yaşadığımız günlük kültür içinde varoluş biçimine bir direnme, bir müdahale. İşte benim "özel sürgünümde" yanımda (konserve de olsa, zaman zaman Türkiye'den ithal de olsa, burada yeniden üretilmiş de olsa) Türkçemin olması, bu direnme ve müdahalenin bir ucunu ister istemez Türkiye'ye de götürüyordu. Eksiklik/tamamlanmışlık duyguları buradan kaynaklanıyor.

Ne zaman şiir, ne zaman düzyazı?

— Ne zaman şiir, ne zaman düzyazı?.. Bunu ben de bilmiyorum. Daha doğrusu daha önceden tasarımlayıp yola çıkmıyorum. Yazarken belirleniyor bu. İmgeyi bilinçle kopardığımdan söz ediyorsun, doğru. İmgenin gelişip olgunlaşması, bir sona ulaşması, estetik kategoride bir yetkinlik içerir. Bense, sanatta yetkinlikten hep nefret etmişimdir. Bence yetkin sanat yaşamıyordur artık, ölüdür. Oysa ben, yaşayan sanattan yanayım.

Son günlerde neler okuyorsun?

— Var. Hem de okuyamayacağım kadar çok var. Ama hep aynı kitaplar değil bunlar. Şu sırada okuduklarım: Safranski'nin Schoppenhauer üzerine bir denemesi, Max Aup ile Luis Bunuel'in konuşmaları ve Verdi'nin libertisi Boito'ya mektupları...

Özlüyor musun?

— Evet, evet çok iyi bir soru bu, hedefi tam on ikiden vuruyor. Özlüyorum, hem de nasıl... Her şeyi... Yaşadıklarımı, yaşayamadıklarımı, yaşayamayacaklarımı... Örneğin: Yabancılaşmadığım bir İstanbul'u. İstanbul'un yirmi, otuz yıl öncesini... Aşklara gelince: Benim için aşk, tam bir doyumsuzluk. Doyum olunca zaten aşk olmuyor. İstersen salt bir birliktelik de, bir çeşit alışkanlık, bir çeşit birbirini tamamlama. Onun için 24 saatim hep bu özlem ve doymamışlık uçları arasında bir sarkaç gibi. Ama dıştan bakınca gündelik program şöyle: Çoğunluk 7'de falan uyanıyorum, 9'da evden çıkıyorum. 9.15'te radyoda oluyorum. Gününe göre, 16 ile 19'a kadar orada çalışıyorum. Sonra redaksiyondaki masamı bırakıp, evdeki masamın başına geçiyorum; günde en az dört saatim de bu masa başında geçiyor. Bu çalışma normali. Kuralı bozduğum da oluyor. (Hem de çok oluyor.) Çünkü, kuralı bozmam da bir bakıma bu programlı disipline bir müdahale, daha serüvenli yaşayabilmek için. Yoksa 24 saat bir zaman dilimi olduğuna göre, bu zaman dilimi, programın başlaması ve bitmesi ile sınırlı kalıyor. Ve her yeni yirmi dört saat, bir diğerinin bir yinelemesi oluyor.

Kuralı bozduğum zamanlar, bizim Berlinlilerin dediği gibi, "oturma odamın bir uzantısı olan" Savigny Platz birahanelerine bir boy uzanıyorum; ya da benim tabirimle: gecenin içine şöyle bir dalıveriyorum, bir bakıyorum sabah oluvermiş...

"Almanya'da Türk" olman, yazarlığına neler getirdi, neler götürdü?

— Özlemler bir yana, hayatımda pişmanlık duygusuna pek yer vermemeye çalıştım. Yazarlığıma burası çok şeyler getirdi. En belirgini: 50'li, 60'lı yılların saf, inançlı ve iyimser bir Aras'ı yerine, karmaşık, şüpheci ve karamsar bir Aras getirdi. Bir de etiketlenip bir çerçeveye sıkıştırılmaya karşı (çünkü örgütlü endüstri toplumu insanların "ben"ini de örgütleyip tasnif eder) "Ben"imi savunmayı öğrendim. Neler götürdüğünü de sen çıkar artık.

Onun bir okuru olarak Aras Ören'e ne sormak isterdin?

— Ona, birçok okurunun sorduğu soruyu sorardım: Niçin yazıyorsun? Hem de, onun birçok okuruna yaptığı gibi, bana da bir yanıt vermeyeceğini bile bile...

("Cumhuriyet", 13 Şubat 1988)

ATAOL BEHRAMOĞLU
GERİDE KALMIŞ GÜNEŞLER

"Su başında durmuşuz. Su başında değil, çevresini çiçekler sarmış bir ağaç kütüğü üzerinde oturuyoruz Ataol Behramoğlu ile. Ne benim elimde kalem, ne onun önünde kâğıt. Yalnız anılar, anılar...

Gözlerimin bebeğinde 30 yıl öncenin resimleri duruyor. Ben İzmir'de gecikmiş bir lise öğrencisi, o sırtında çantası, belinde baltası vurmuş Bursa'dan yollara, düşmüş İzmir'e. Ve şiirler, şiirler...

Bir Ermeni General yeni mi çıkmış? "Evrim" dergisinde bir bildiri, "Doğuş Bildirisi" Eser Gürson, Haluk Aker, Rahmi Akseki, Semih Tezcan... Daha kimler yok bu resmin içinde ve şimdi neredeler...

Bu resmin üzerinde bir resim daha: Behramoğlu'nun *Toplu Şiirleri*... Demek 30 yıl öncesinin çiçeği burnunda şairleri artık toplu şiirler yayımlama çağına eriştiler. Çevremizde çiçeklerin değil, şiirin kokusu... Nasıl bir duygu, bir şairin toplu şiirlerini görmesi? Bunun fotografisini de Behramoğlu çeksin:

"Otuz yıllık bir süreyi kapsayan şiirleri topluca görmenin bir büyüsü var. Dizeler boyunca kendi kişisel yaşamınızı da izliyorsunuz. 60'lı yıllar, 70'li yıllar devrimci-romantik dönemimizdi. Bu dönemleri seviyorum. 60'lı yıllara yüreğimde derin bir özlem var. 70'li yıllar da yaşanan acılara rağmen güzeldiler. 60'lı yıllar benim yirmili yaşlarımdı, 70'li yıllar otuzlu yaşlarım. Onları özlüyorum... Yaşanmış aşkları, kederleri, serüven duygusunu ve devrimci coşkuyu...

Toplu şiirlerin ilk cildi *Bir Gün Mutlaka*'da bütün bunlar var. İkinci cilt *Yaşadıklarımdan Öğrendiğim Bir Şey Var* 80'li yılların şiirlerini kapsayacak. Kırklı yaşların şiirleri... Hapishane, sürgün, yurduna daha derinliğine ve daha bilinçli bir bağlanış... Bugün yaşı elliye merdiven dayamış hangi "genç" yaşamadı ki bunları?

Oturduğumuz ağaç kütüğünün çevresini mantarlar sarmış. Sıcak bunaltıyor. Havada belli belirsiz bir sis. Sis içinde Behramoğlu'nun sesi...

— *Toplu Şiirler,* yakında elli yaşına basacak olan bir şairin otuz yılı kapsayan ürünleri... Bir bakıma artık geride kalmış dönemlerin şiirleri... Geride kalmış güneşler, geride kalmış aşklar, geride kalmış hüzünler... Ama hiçbir şey geride kalmış değil. Hayat bütünsel bir yoğunluktur. Her ayrıntı bir başka ayrıntıyla ilgilidir. Şiir bunların hepsidir...

Söz dönüp dolaşıp şiirde konaklıyor. Peki hayat, hayatımız?

— Şiirlerimle hayatım arasındaki ilişkiyi seviyorum. Hayat sözcüğünü yinelemekten bıkmadım, bıkmaya da niyetim yok.

"Şimdi"ye ne demeli? Bu çiçek açmış gün, kolu kanadı kesilmiş ağaç.

— Şimdilerde beni belki daha farklı ayrıntılar ilgilendiriyor. Her şeyin her şeyle ilişkili olması... Önemsiz hiçbir ayrıntı, hiçbir olgu yok. Sorun, onları nasıl gördüğümüzdür. Yazılmayı bekleyen sayısız olgu, sonsuz ayrıntı var. Türkiye, Türkiye'de bir insan olmak, bir şair olmak. Hayattaki, toplumdaki kıpırdanışları algılayıp şiire geçirebilmek... Hayat kadar, halk kadar sade olabilmek. Bunları daha önce de şiirlerimde yazmıştım. Şimdi belki bir derinleşme süreci... 90'lı yılların, ellili yaşlarımın şiirleri neler olacak, henüz bilmiyorum, sadece ipuçlarını algılıyorum. Sade, ama daha karmaşık bir şiir. Dil üzerine, biçimler üzerine çalışmalarla örülmüş, ama yine de organik bir şiir."

Bir resim başımızın üzerindeki yapraklara konuyor. Ayrıntısında coşkulu kalabalıklar, alanlarda okunan şiirler, ödüller... "Güzeller güzeli ömrüm / Sana gitgide sevdalanıştayım" demenin resmi...

— Türkiye'de, hayat üstüne, kendi hayatları ve kimlikleri konusunda sorular soran bir okur kitlesi var. Genellikle de genç bir kitle. Bu sorular soruldukça, bu soruları soran şairler de oldukça Türkiye'de şiir okunacaktır. Bugünkü tehlike, şiirde de romanda da sanatın espri düzeyine, kurmaca bir şey düzeyine, okurun da gazete okuru ya da TV izleyicisi durumuna indirgenmek istenmesidir. Sanatlarda esas olan duygusal ve düşünsel yoğunluklar, derinliklerdir. Kurmaca, espri, geçici modalar oluşturur, daha doğrusu bütün modalar gibi geçicidir.

Ve şiirler, şiirler... Şiirlerde dize dize izleyebildiğimiz kişisel hayat, başka birçok insanın da kişisel hayatı değil mi? Okurlarla paylaşılan şeyler bu ortak titreşimler neden olmasın?

— Şiir, evet şiir, birçok insanın şu ya da bu ölçüde yaşadığı ortak duygulanımların, düşüncelerin bulanıklıktan kurtarılması, derinleştirilmesi, yoğunlaştırılması, bir form kazanması. İmaj dediğimiz şey de sanıyorum. esas olarak budur.

Ağaç kütüğü üzerinden kalkıyoruz. Gün çekiliyor. O'nun Ah her şey / bir pencereden göründüğü kadar / bir pencere kadar dünya" diyen sesi... Benim "Kar yağar, siler yüzündeki harfleri" diyen sesim...

Su başında duruyoruz...

("Cumhuriyet", 15 Ağustos 1991)

İÇİNDEKİLER

Gibi 7
Dilde Gezer Mesel Gibi (Yahya Kemal Beyatlı) 9
Hâlâ Gurbetinde "Kimsesizliğin" (Kemalettin Kamu) 11
Adı Ayrılığın Adı, Hasretin, Bir de Gurbetin (Nâzım Hikmet) 13
Çok Yönlü Bir Sanatçı (Ercümend Behzad Lav) 18
Karasevdalısı Kaldırımların (Necip Fazıl Kısakürek) 20
Gurbeti Yoktu Ölümden Başka (Cahit Sıtkı Tarancı) 24
Yüzü, Yalnız Yüzü Yaşıyor Şimdi Şiirlerde (Orhan Veli Kanık) 26
Yasemin ve Martı: İkisi de Beyaz (Oktay Rifat) 29
"Genç" Bir Şairden Değişik Tatlar, Usta İşi Şiirler (Melih Cevdet Anday) 34
Somut Malzemeden Soyut Âleme (Asaf Hâlet Çelebi) 37
Durgun Suda Bir Damla (Orhon Murat Arıburnu) 39
Düşleri Çiçek, Yaşaması Şiirde (Fazıl Hüsnü Dağlarca) 41
Aydınlığın Dar Kapılarında (Rıfat Ilgaz) 43
Renklerin ve Seslerin Şiiri (Bedri Rahmi Eyuboğlu) 45
Şiirin İngiliz Kemali (Cahit Irgat) 47
Kimse Diyemedi Özenmiş Yazıyor (Behçet Necatigil) 50
Şiire Adanmış Bir Hayat (A. Kadir) 52
Şiirimizin Duru Suyu (Cahit Külebi) 54
Şiirin Gizli Tarihini Yazan Şair (İlhan Berk) 56
Buğday, Gül ve Gökyüzü (Ceyhun Atuf Kansu) 60
Bir Yol İki Kalp Arasında Uzundur (Salâh Birsel) 62
Kimliği mi? İzler ve İzlenimler (Sabahattin Kudret Aksal) 64
Olağan Durumların Olağan Şairi (Necati Cumalı) 67
Yaşama Sevinci Dolu Şiirler (Muzaffer Tayyip Uslu) 69
Kendi Adına Giden, Şiir Adına Kalan (Özdemir Asaf) 71
Yaşam Adına Acıyı Erteleyen Şiirler (Arif Damar) 73
Bağrı Açık Bir Şair, Bağrı Açık Bir Şiir (Can Yücel) 75
Bir Şiir Küskünü (Hasan Şimşek) 77
Kendini Ödeyemeyen İnsanın Şiiri (Metin Eloğlu) 79
Ölüm, Dinamitini Kalbinde Patlattı (Ahmed Arif) 81
"Büyük Saat": Şimdi Şiirde Saat Kaç? (Turgut Uyar) 83
Gül İçinde Sümbülün İç Çekişi (Edip Cansever) 85

Yanıtı Şiirinin Dizelerinde (Cemal Süreya) 87
Şiirin Fırtınasında Yaşadı Ölümsüzlüğü (Tahsin Saraç) 89
Siyasetname (Özdemir İnce) 91
Önce Direnmenin, Umudun, Aşkın Adına (Berin Taşan) 93
Sözün ve Zamanın Simyacısı (Hilmi Yavuz) 95
Anılara Dönüşen Şiirler (Onat Kutlar) 98
Kar Üstünde Serçe Kanı (Ülkü Tamer) 100
Şiirin Doğal Tarihinde (Cevat Çapan) 102
Bir Gün Mutlaka O'nun da Macerası Yazılacaktır
(Ataol Behramoğlu) 104
Savruk, Biraz Acemi, Ama Mazbut (Süreyya Berfe) 108
Hesaplaşma Şiirleri (İsmet Özel) 110
Yaşadığı Günlerin Tanığı (Ahmet Erhan) 112
Buruk Bir Dünyada Gece Düşleri
(Orhon Murat Arıburnu, Gültekin Emre) 114
Eray Canberk'ten Şiirseverlere (Eray Canberk) 116
Üç Şairden
Üç Şiir Kitabı (Özkan Mert, Ahmet Telli, Fikret Demirağ) 118
Asıl Adı Yalnız ve Birlikte (Egemen Berköz, İsmail Uyaroğlu,
Barış Pirhasan, Erol Çankaya) 120
Gülün Ölüm Yüzyılında Bir Yaz Kırlangıcı (Ahmet Ada,
Abdülkadir Budak, Veysel Çolak) 122
Çoksesli Şairlerden Teksesli Şairlere mi? 124

BİRAZ DA SÖZ OLSUN
İlhami Bekir Tez, Otel Odalarında Bir Başına Bir Şair 129
Melih Cevdet Anday, Düzyazı Sözün Büyüsünü Yok Etti 144
Fazıl Hüsnü Dağlarca, Şiir, Kişinin Özel Vaktidir 148
Rıfat Ilgaz, Rıfat Baba Sen Çok Yaşa 152
İlhan Berk, Şair Aykırı ve Yasadışıdır 155
Sabahattin Kudret Aksal, Yaşamın Aslı Kitaplardır 158
Mehmed Kemal, Şiir Sözün Artı Değeridir 161
Arif Damar, Gençliğimle Barışma Çabası 164
Can Yücel, Beni Dokkuz Yüzden Ara 168
Ahmed Arif, Şiirde Mısra Haysiyeti 170
Şükran Kurdakul, Her Şiirin Ayrı Bir... 173
Turgut Uyar, Hiçbir Şey Biriktirmiyor Kendisiyle İlgili 177
Cevat Çapan, Çocuklar da Bayağı Sevindiler 181
Aras Ören, Yetkin Sanat Ölüdür 184
Ataol Behramoğlu, Geride Kalmış Güneşler 187

deneme

REFİK DURBAŞ
YASEMİN VE MARTI

Bu kitapta Refik Durbaş'ın 1983 ile 1991 yılları arasında şiir kitapları üzerine yazdığı yazıların yanı sıra şairlerle yaptığı konuşmalar da yer alıyor. Kimi artık aramızda olmayan şairlerle yapılmış konuşmalar...

Bir şairin kaleminden şairlerimizin ve şiirimizin değerlendirilmesine sanatçıların kendi sözleri de ışık tutuyor...

Çoğu sevgiyle, coşkuyla, ince bir duyarlıkla kaleme alınan bu yazıları anma yazıları olarak da okuyabilirsiniz, Yahya Kemal'den günümüze şiir tarihimizin kitaplar aracılığıyla bir özetlenme denemesi olarak da...

Refik Durbaş'ın iki yüzü aşkın yazısı arasından titizlikle seçilmiş bir demet...

ADAM

9 78975 418432 7

adam 621

ISBN 975-418-432-1